T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ

ANABİLİM DALI

OBSESİF KOMPULSİF BELİRTİLER VE EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ ARASINDA SUÇLULUK VE UTANCIN ARACI ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

İlkyaz Kaya Yıldırım

Ankara- 2018

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ

ANABİLİM DALI

OBSESİF KOMPULSİF BELİRTİLER VE EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ ARASINDA SUÇLULUK VE UTANCIN ARACI ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

İlkyaz Kaya Yıldırım

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN

Ankara- 2018

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ
ANABİLİM DALI

OBSESİF KOMPULSİF BELİRTİLER VE EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ ARASINDA SUÇLULUK VE UTANCIN ARACI ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı	İmzası
1- Prof. Dr. Ayşegül Durak Batıgün	
2- Prof. Dr. Nilhan Sezgin	
3- Doç. Dr. Okan Can Ginoğlu	
4-	
5-	

Tez Sınavı Tarihi
16.05.2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Ayşegül Durak Batıgün danışmanlığında hazırladığım "Obsesif Kompulsif Belirtiler ve Ebeveynlik Biçimleri Arasında Suçluluk ve Utancın Aracı Rolü (Ankara, 2018)" adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

14.05.2018
İlkyaz Kaya Yıldırım

BÖLÜM I **1**

GİRİŞ **1**

1.1. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK **1**

1.1.1. TANIM VE SINIFLANDIRMA 1

1.1.2. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUĞUN KLİNİK ÖZELLİKLERİ 4

1.1.3. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUĞU AÇIKLAYAN BİLİŞSEL MODELLER 7

1.1.3.1. Sezgisel Durağanlık 7

1.1.3.2. Üstbilişsel İnançlar 8

1.1.3.3. Düşünce Eylem Kaynaşması 9

1.1.4. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUĞU AÇIKLAYAN DAVRANIŞÇI GÖRÜŞLER 11

1.1.5. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUĞU AÇIKLAYAN PSİKODİNAMİK GÖRÜŞLER 12

1.2. ŞEMA MODELİ **14**

1.2.1. ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALAR 15

1.2.2. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUĞU AÇIKLAYAN ŞEMA MODELİ 23

1.3. EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ **24**

1.3.1. EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ VE OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK İLE İLİŞKİSİ 24

1.3.2. ŞEMA MODELİNDE EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ 27

1.4. SUÇLULUK VE UTANÇ **28**

1.4.1. SUÇLULUK VE UTANÇ KAVRAMLARININ TANIMI VE AYRIMI 28

1.4.2. SUÇLULUK VE UTANCIN PSİKOPATOLOJİLER İLE İLİŞKİSİ 31

1.4.2.1. Suçluluk ve Utancın Obsesif Kompulsif Bozukluk ile İlişkisi 35

BÖLÜM II **38**

YÖNTEM **38**

2.1.ÖRNEKLEM **38**

2.2.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI **39**

2.2.1.Kişisel Bilgi Formu 39

2.2.2. Young Ebeveynlik Ölçeği (YBÖ) 39

2.2.3. Padua Envanteri Washington Eyalet Üniversitesi Revizyonu (PI-WEÜR) 40

2.2.4. Suçluluk ve Utanç Ölçeği (SUTÖ) 41

2.2.5. İşlem 42

2.3. ARAŞTIRMANIN AMACI....43
2.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ....43
2.5. ARAŞTIRMA SORULARI....44
BÖLÜM III....46
BULGULAR....46
3.1. BETİMSEL İSTATİSTİKLER....46
3.1.1 Ölçeklerin Ortalama, Standart Sapma ve Puan Aralık Değerleri....46
3.2. DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN ANALİZLER....48
3.2.1. Padua Envanteri Alt Ölçek Puanlarının Cinsiyet ve Yaş Değişkenleri Açısından Karşılaştırılması....48
3.3. DEĞİŞKENLER ARASI İLİŞKİLER (KORELASYON ANALİZLERİ)....53
3.3.1. Padua Envanteri Toplam Puanının ve Alt Ölçeklerinin Diğer Değişkenlerle İlişkisi....53
3.3.2 Suçluluk ve Utancın Annelik ve Babalık Biçimleriyle Olan İlişkisi....56
3.4. REGRESYON ANALİZLERİ....57
3.4.1. Obsesif Kompulsif Belirtileri Yordayan Değişkenler....57
3.5. ARACI DEĞİŞKEN ANALİZLERİ....60
BÖLÜM IV....66
TARTIŞMA....66
4.1. BASKILAYICILIK ETKİSİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER....66
4.2. DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI....70
4.3. DİĞER ANALİZLERE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI....72
4.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE ÖNERİLER....82
ÖZET....85
ABSTRACT....86
KAYNAKÇA....87

EKLER

Ek 1. Aydınlatılmış Onam Formu

Ek 2. Kişisel Bilgi Formu

Ek 3. Padua Envanteri Washington Eyalet Üniversitesi Revizyonu

Ek 4. Suçluluk ve Utanç Ölçeği

Ek 5. Young Ebeveynlik Ölçeği

BÖLÜM I

GİRİŞ

Obsesif Kompulsif bozukluk (OKB); istemsizce yapılan, uygunsuz ve işlevsiz olan, rahatsız edici ve kaygı verici düşünceler (obsesyonlar) ve bu obsesyonların yarattığı kaygıyla baş etmek için geliştirilen tekrarlayıcı davranışlarla (kompulsiyonlar) tanımlanır. Yaygınlık oranı yaklaşık %2.3'tür (Ruscio ve ark., 2010). Toplumda oldukça sık ratlanan bu hastalıkla ilgili çok sayıda çalışma yapılmış, birçok değişkenin ilişkisi incelenmiştir. Ancak, OKB ile "erken dönem uyum bozucu (uyumsuz) şemalar" ve bu şemaları tetikleyebileceği düşünülen çeşitli "ebeveynlik biçimleri" arasındaki ilişkileri inceleyen az sayıda çalışma mevcuttur. Benzer şekilde, OKB ile suçluluk ve utanç duyguları arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar da, hem suçluluk hem de utancın obsesif kompulsif bozukluğun etiyolojisinde önemli rol oynadığını vurgulamaktadır. Suçluluk ve utanç duygularının, obsesif- kompulsif bozukluğun da içinde yer aldığı Kaygı Bozukluklarını (çalışmanın yapıldığı yıldaki DSM-4 tanı ölçütlerine göre) yordayan değişkenler arasında yer aldığı görülmektedir (Fergus ve ark., 2010). Mevcut araştırmada da, obsesif kompulsif belirtiler şema modeli çerçevesinde ele alınacak ve bu belirtiler ile ebeveynlik biçimleri arasındaki ilişkide suçluluk ve utanç duygularının aracı rolü belirlenmeye çalışılacaktır.

Ebeveynlik biçimleri ve OKB arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmalarda (Careau ve ark., 2010; Timpano ve ark., 2010; Kamali ve ark., 2014), ebeveynlik biçimleri farklı şekilde ayrıştırılmış ve farklı boyutlarda incelemiştir. Bu araştırmada kullanılan "Ebeveynlik Biçimleri Ölçeği" ise Young (2003) tarafından geliştirilmiş olup şema kuramına dayanmaktadır ve araştırmaya algılanan ebeveynlik ve erken dönem uyumsuz şemaların çift yönlü bir ilişkisinin olduğu sağlam bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Aynı zamanda, hem

anne hem de baba için ayrı ayrı 10 faktörlü bir değerlendirme sunması dolayısıyla da tercih edilmiştir. Şema kuramı çerçevesinde geliştirilmiş olması sebebiyle, obsesif kompulsif belirtileri yordayan ebeveynlik biçimlerini anlamada erken dönem uyum bozucu şemalardan yararlanmayı da mümkün kılmaktadır.

Literatürde, OKB ile suçluluk ve utanç arasındaki ilişkiye dair az sayıda çalışma mevcuttur (Mancini ve ark., 2004; Fergus ve ark., 2010; Basile ve ark., 2011). Yapılan çalışmalarda suçluluk ve utancın ayrımına vurgu yapılmadığı ve hangisinin OKB ile daha fazla ilişkisinin olduğuna dair farklı görüşler olduğu dikkat çekmiştir. Bu bilgilerin ışığında bu araştırmada, ebeveynlik biçimlerinin obsesif kompulsif belirtilerle olan ilişkisinde suçluluk ve utancın aracı rolü araştırılacaktır. Literatürde bu iki değişkenin (suçluluk ve utanç, ebeveynlik biçimleri) obsesif kompulsif belirtilerle ilişkisinin ayrı ayrı araştırıldığı az sayıda çalışma olsa da, bu iki değişkenin aynı model içinde birbirleriyle etkileşimleri dikkate alınarak yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Genel olarak obsesif kompulsif bozukluğun ya da obsesif kompulsif belirtilerin şema modeli çerçevesinde araştırıldığı çok fazla çalışma olmadığı da dikkat çekmiştir. Bu sebeplerle obsesif kompulsif belirtileri şema kuramı çerçevesinde incelemek ve bu modelde suçluluk ve utancın aracı rolünü araştırmak amacıyla böyle bir çalışma yürütülmesine karar verilmiştir**.**

1.1.OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK

1.1.1. TANIM VE SINIFLANDIRMA

Obsesif Kompulsif bozukluk (OKB) istemsizce yapılan, uygunsuz ve işlevsiz olan, rahatsız edici ve kaygı verici düşünceler (obsesyonlar) ve bu obsesyonların yarattığı kaygıyla baş etmek için geliştirilen tekrarlayıcı davranışlarla (kompulsiyonlar) karakterize bir bozukluk olarak tanımlanır. DSM V'e (2013) göre obsesyonlar 1) Kimi zaman zorla ve istenmeden geliyor gibi yaşanan, çoğu kişide belirgin bir kaygı ya da sıkıntıya neden olan, yineleyici ve sürekli düşünceler, itkiler ya da imgeler; 2) Kişinin bu düşüncelere, itkilere ya da imgelere aldırmamasıyla, baskılamaya çalışmasıyla ya da bir zorlantıyı yerine getirerek bu düşünceyi nötrleştirmeye çalışmasıyla tanımlanır (APA, 2013). Zorlantılar (kompulsiyonlar) ise, 1) Kişinin obsesyonuna bir karşıt tepki niteliğinde ya da katı kurallar içinde yapmaya zorunlu hissedilen tekrarlayıcı davranışlar (el yıkama, düzenleme, denetleme) ya da zihinsel eylemler (sayı sayma, sözcükleri tekrarlama) ile; 2) Bu davranışların ve zihinsel eylemlerin yaşanan anksiyeteyi engelleme amacı taşıması ve bu eylemlerin gerçekçilikten uzak, aşırı düzeyde olmasıyla tanımlanır (APA, 2013).

2013'te yayınlanan DSM 5'ten önce OKB, Kaygı Bozuklukları sınıfında incelenen bir bozukluktu. DSM 5'te ise "Takıntı- Zorlantı Bozukluğu (Obsesif Kompulsif Bozukluk) ve İlişkili Bozukluklar" olarak yeni bir sınıflandırma yapıldı ve OKB bu alt sınıfta incelenmeye başlandı (APA, 2013). OKB dışında Beden Algısı Bozukluğu, Biriktiricilik Bozukluğu, Trikotillomani ve Deri Yolma Bozukluğu da bu sınıflandırmada yer alan diğer bozukluklar olmuştur (APA, 2013).

ICD-10 (Dünya Sağlık Örgütü, 1992)'ye göre, obsesyon ve kompulsiyonlar OKB tanısı alınması için en az iki hafta süreyle devam etmeli, kişi bu obsesyonlardan en az bir tanesine karşı koymayı denemiş olmalı, kompulsif davranışları yerine getirme

fikri haz verici değil; anksiyete ve sıkıntıyı giderici nitelikte algılanıyor olmalı ve son olarak obsesif imge, düşünce ve dürtüler rahatsız edici biçimde tekrarlıyor olmalıdır. Kompulsiyon gösteren insanların %78'i sergiledikleri ritüelleri "saçma" ve "absürd" olarak tanımlamaktadır (Stern, 1978). Bu verilere göre OKB tanısı almış kişilerin büyük bir kısmı bozuklukla ilgili içgörü sahibidir ve sahip oldukları düşüncelerin gerçekliğinden kuşku duymaktadır; fakat yine de obsesif düşünceler ve kompulsif davranışlar sergilemeye devam etmektedir. Bu durum, obsesyonların kontrol dışı ve intrusif yapısıyla ilgilidir.

Bu çalışmada incelenecek olan değişken OKB değil; obsesif kompulsif belirtilerdir. Bu sebeple çalışmada obsesif kompulsif bozukluk tanısı almış bireylerle değil; sağlıklı yetişkinlerle çalışılacaktır. Obsesif kompulsif belirtiler oldukça geniş bir yelpazede incelenmektedir. Bu belirtileri incelemek için kullanılacak olan Padua Envanteri hem obsesyonları hem de kompulsiyonları ayrı ayrı ele almakta, aynı zamanda obsesif kompulsif belirtilerin farklı alt tiplerini ayrıştırmaya da olanak vermektedir. Bu noktada obsesif kompulsif belirtilerin içeriklerinden ve alt tiplerinden bahsetmekte fayda vardır. Obsesif kompulsif belirtileri iki faklı obsesyon tipi üzerinden sınıflandıran bir yaklaşım mevcuttur (Clark, 2004). Bu yaklaşıma göre obsesyonlar kirlenme ve başkalarına yönelik zarar gelmesi endişesi olarak ikiye ayrılır. Bu iki tür obsesyonun yarattığı stresi ve baskıyı azaltmak için geliştirilen kompulsif davranışlar da yıkama / temizleme ve kontrol etme olarak tanımlanır. Bir başka sınıflandırma da obsesyonları en sık görülen belirtilere göre, kirlenme, patolojik şüphe, simetri ihtiyacı, somatik obsesyonlar ve seksüel/agresif obsesyonlar olarak kategorize etmiştir (Rasmussen ve ark., 1992). Aynı çalışmada, kirlenme obsesyonuna karşı geliştirilen el yıkama kompulsiyonu ve şüphe obsesyonuna yönelik olan kontrol etme kompulsiyonu en sık görülen kompulsiyonlar olarak tanımlanmış ve üçüncü sıklıkla görülen "zihinsel kompulsiyon"lardan bahsedilmiştir. Bu kompulsiyon çeşidinde kişi dışarıdan

görülebilen davranışlar sergilemez; onun yerine kendini zihinsel bazı metodlarla sakinleştirmeye çalışır. En sık görülen zihinsel kompulsiyonlardan birkaçı, sayı sayma ve dua etmedir (Rasmussen ve ark., 1992).

OBK'li kişilerin özellikleri istatistiksel olarak sınıflandırılmaya çalışılarak yapılan bir çalışmada yıkama/temizlik kompulsiyonu bulaşma ile ilgili obsesyonlarla ilişkili bulunmuştur. Aynı şekilde sıralama ve düzenleme kompulsiyonları da simetri obsesyonlarıyla ilintilidir (Calamari ve ark., 2004). Bu, daha çok ilgili obsesyon ve komnpulsiyonları temalarına göre ayırt eden bir yaklaşım olmuştur. Sketee ve arkadaşlarına (1985) göre ise, obsesyon ve kompulsiyonlar, yıkama, kontrol etme, seksüel düşünceler ve bulaşma olarak kabaca dört kategoriye ayrılabilir. Bir başka araştırma ise yine dörtlü bir karegorizasyon yapmıştır; fakat gruplamayı bir obsesyon ve ona karşılık gelen kompulsiyon ile birleştirmiştir: Bulaşma/yıkama alt tipi, zarar verme/kontrol etme alt tipi, biriktiricilik tipi ve simetri/sıralama tipi (Calamari ve ark., 2004). Calamari ve arkadaşlarının 1999'da yaptıkları başka bir araştırmada, bulaşma korkusu ve zarar verme dürtüsünün tamamen farklı faktör yapıları olduğu ve bu sebeplerle aynı kategoride değerlendirilmemeleri gerektiği gösterilmiştir. Bu durum da Calamari ve arkadaşlarını (2004) yukarıda bahsedildiği gibi bir sınıflandırma yapmaya itmiştir. Sonuç itibariyle OKB'yi alt kategorilere ayırma konusunda hemfikir olunmuş bir tipoloji yoktur (Summerfeldt ve ark., 1999).

OKB tanısı almış kişiler sahip oldukları içgörü seviyesine göre de sınıflandırılmıştır: İyi ya da orta düzeyde içgörülü alt tip, zayıf içgörülü ve içgörüsüz alt tip / sanrılı inançlar alt tipi olmak üzere üçe ayrılmaktadır. İyi ve orta düzeyde içgörü alt tipinde kişi obsesif kompulsif düşüncelerin gerçeklikle ilgisi olmayabileceğinin farkındadır; bu düşüncelerin doğru olmama ihtimalini yüksek olarak değerlendirir. Zayıf içgörü alt tipinde kişi, obsesif düşüncelerin yüksek oranda doğru olduğuna inanmaktadır. İçgörüsüz/ sanrılı düşünce alt tipinde ise kişi, bu düşüncelerin

geçerliliğine tamamen ikna olmuş durumdadır ve gerçeklik algısı zedelenmiş durumdadır (APA, 2013). Sanavio (1988) ise OKB'yi zihinsel kontrol kaybı, kirlenme, kontrol etme ve davranışsal kontrolsüzlük ile ilgili kaygılar olmak üzere dört sınıfta ele almış ve değerlendirme için Padua Envanteri'ni oluşturmuştur. Padua Envanteri ölçtüğü değişkenin obsesyondan ziyade anksiyete olması sebebiyle değiştirilmiş ve son hali bu çalışmada da kullanılacak olan Padua Envanteri-Washington Eyalet Üniversitesi Revizyonu (PE-WEÜR) halini almıştır. Bu envanterin OKB'nin alt tiplerini ayrıştırması hem obsesyon hem de kompulsiyon bakımından oldukça kapsamlı olmuştur. Padua Envanteri- Washington Eyalet Üniversitesi Revizyonu'na göre OKB beş alt tipte incelenmektedir. Bu alt tipler, bulaşma/kirlenme obsesyonları ve temizleme kompulsiyonları, başkalarına ve kendine zarar vermeye yönelik obsesyonlar, başkalarına ve kendine zarar vermeye yönelik obsesyonel dürtü ya da kompulsiyonlar, kontrol etme kompulsiyonları ve giyinme/özbakım kompulsiyonlarıdır (Burns ve ark., 1996).

1.1.2. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUĞUN KLİNİK ÖZELLİKLERİ

Obsesif kompulsif bozukluğun yaygın olarak 20'li yaşların başlarında başladığı ve kadınlarda daha sık görüldüğü rapor edilmiştir (Tükel, Demet ve Topçuoğlu, 2006). Rasmussen ve Tsuang'ın (1986) verileri OKB hastaların yarıdan biraz daha fazlasının kadın olduğunu söylerken; başka bir çalışmada OKB'li erkeklerin kadınlara oranı 2:1 şeklinde çıkmıştır (Hanna, 1995). Rasmussen ve Eisen'e (1992) göre ise OKB'nin görülme sıklığında kadınlar ve erkekler arasında bir fark yoktur. Amerika'da bir sağlık kuruluşuna kayıt olan 6 yaş ve üzeri 1.7 milyon insanın sağlık kayıtları incelenerek yapılmış bir çalışmaya göre ise, OKB'nin görülme sıklığı kadınlarda erkelerden daha

yüksek; kız çocuklarında ise erkek çocuklardan çok daha yüksektir (Fireman ve ark., 2001).

Literatürde, OKB'nin ik defa görüldüğü yaşla ilgili de farklı bulgular mevcuttur. Rasmussen ve Eisen'e (1990) göre OKB'nin başlama yaşı ergenliğin ilk yıllarından genç yetişkin dönemine kadar uzanmaktadır. Yine aynı çalışmada, yaş ortalamasının erkekler için 13-15; kadınlar içinse 20-24 arasında değiştiği ifade edilmektedir. Maj ve arkadaşlarına (2003) göre ise OKB'nin başlama yaşı 22-35 arasındadır. Bir başka araştırma, OKB'nin ilk olarak 10 yaşından önce görüldüğünü; bu yaşa kadar OKB tanısı konmayan hastalarda ise geç ergenlik ya da erken yetişkinlik döneminde ortaya çıktığını savunmaktadır (Conceiaco do Rosario-Campos ve ark, 2001). Rapaport'a (1992) göre çocuklarda OKB tanısı konma yaşı ikiye kadar inmektedir. Çocuklukta başlayan OKB oldukça yoğun seyretmektedir ve bu dönemde kompulsiyonlar obsesyonlardan çok daha fazla görülmektedir; hatta bazı vakalarda obsesyon olmadan ortaya çıkan yoğun kompulsiyon davranışlarından bahsedilir (Conceciaco do Rosario-Campos ve ark., 2001). OKB tanısı almış yetişkinlerle yapılan bir çalışma, bu bozukluğa sahip bireylerin yaklaşık olarak yarısının çocukluk döneminde OKB belirtilerine sahip olduğunu söylemektedir (Weissman, 1998).

Ruscio ve arkadaşlarına (2010) göre OKB kriterlerini karşılayan bireylerin dörtte üçü hayatlarının bir döneminde kaygı bozukluğu yaşamaktadır. OKB ile en çok eştanı alan bozukluklar depresyon ve kaygı bozukluğudur. Ardından sırasıyla; yeme bozuklukları, alkol kötüye kullanımı, Tourette Sendromu, trikotilomani, vücut dismorfik bozukluğu ve şizofreni gelmektedir (Tükel ve ark., 2002). OKB ile eştanı olarak sosyal kaygı bozukluğu, panik bozukluk ve yaygın kaygı bozukluğu oranları da yüksektir (Denys ve ark., 2004). Perugi ve arkadaşlarının (1997) 325 OKB tanısı almış hastayla yürüttükleri çalışmada %15.7 oranında bipolar bozukluk semptomlarına da rastlanmıştır.

Depresyonun OKB ile eştanı oranı oldukça yüksektir. OKB tanısı almış bireylerin üçte ikisi depresyon semptomları da göstermektedir (Ruscio ve ark., 2010). Başka bir araştırmaya göre OKB vakaları %17 ile %39 arasında değişen bir oranda major depresyon eştanısı almaktadır (Tükel ve ark., 2002). Perugi ve arkadaşları ise (1997) OKB tanısı almış kişilerde major depresyon eştanısı görülme oranını % 34.8 olarak sunmuşlardır. Abramowitz'e göre (2004) vakalarda önce OKB, daha ileriki dönemde de depresyon görülebilmektedir. OKB ve depresyon eş tanısında görülen bir başka özellik, depresyon eştanılı OKB hastalarının kompulsiyondan ziyade yoğun bir şekilde obsesyon yaşıyor olmalarıdır (Ricciardi ve Mc- Nally, 1995). Bununla beraber, major depresyon atağında zaten var olan obsesif kompulsif belirtilerin yoğunluğu artabilmektedir (Starcevic, 2004).

Akut bir şekilde başlayabilen OKB zaman içinde ilerleyebilir ve kronik bir nitelik kazanabilir. Skoog ve Skoog (1999) tarafından yapılan bir araştırmada bir grup obsesif kompulsif bozukluk tanılı hasta kırk yıl boyunca takip edilmiştir ve zaman içinde bu grubun sadece %20'sinde iyileşme rapor edilmiştir. Farklı obsesyon ve kompulsiyon belirtilerinin tedaviye verdikleri yanıtları inceleyen bir çalışmada yıkama kompulsiyonları olan kadınların tedaviye kontrol etme kompulsiyonu olan erkeklerden daha iyi yanıt verdikleri öne sürülmüştür (Başoğlu ve ark, 1988). Öte yandan OKB'de görülen kompulsiyonların da hastalığın seyri içinde birbirlerine dönüştükleri de görülmektedir. Örneğin, McKay ve arkadaşları (2004) kişinin kontrol etme kompulsiyonuyla başlayan bozukluğun ileriki dönemlerde sayma kompulsiyonu ile yer değiştirebildiğini ifade eder.

1.1.3. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUĞU AÇIKLAYAN BİLİŞSEL MODELLER

OKB'de söz konusu olan takıntılı düşünceler çoğunlukla intrusif (girici) nitelik taşır. Fakat aslında intrusif yapıdaki düşünceler oldukça yaygındır ve günlük hayatta sıkça görülür (Genel popülasyonun %50'si bazı ritüelistik davranışlar sergiler (Muris ve ark., 1997)). Rachman ve De Silva'nın (1978) araştırmasına göre insanların %80'i bir takım obsesif belirtilere sahiptir. OKB'deki takıntılı düşüncelerin psikopatolojik bir sorun olarak kabul edilmesindeki ayırıcı özellik, intrusif düşüncelerin geçici yapıda olmamasıdır. Bu sebeple OKB incelenirken öncelikli olarak üzerinde durulan nokta, intrusif yapıdaki düşüncelerin neden ortaya çıktığı değil; neden zihinden bir türlü atılamadığıdır (Kring ve ark., 2014).

1.1.3.1.Sezgisel Durağanlık

Bir bilişsel teori olarak "yedasentience" kavramı OKB'deki intrusif düşüncelerin ısrarcılığını açıklamayı amaçlamaktadır. Türkçe'ye sezgisel durağanlık (Yorulmaz, 2015) olarak çevrilen bu kavram, bilmenin öznel bir duygusudur (Woody ve Szechtman, 2011). Ellerini yıkamak ya da çalışma masasını düzenlemek gibi bir eylemin ne zaman biteceğine karar verirken ortaya çıkan mekanizma buna örnektir (Kring ve ark.,2014). Çevreden gelen durdurucu bir sinyal yoktur; ellerimizi yıkamayı bırakmayı ya da çalışma masasını düzenlemeyi bırakmamızı sağlayan, "içsel bir sinyal"dir. Sezgisel durağanlık kavramı bu içsel sinyaldir, insanın kendisine "bu kadarı yeterli" demesi ve ardından gelen tatmin hissidir. Kring ve arkadaşlarına (2014) göre, OKB tanısı almış kişiler sezgisel durağanlıktan yoksundur. Szechtman ve Woody'e (2004) göre, sezgisel durağanlık bir tür doyma duygusudur. Güvenliği sağlamak ya da devam ettirmekle ilgili olarak yapılan her davranışta iki psikolojik durum söz

konusudur. Bunlardan biri "durma, devam et" sinyali veren anksiyetedir; diğeri ise sezgisel durağanlık, yani "dur" sinyalidir. Anksiyetenin olmaması sezgisel durağanlık demek değildir; susuzluğun ya da açlığın doymuşluk demek olmaması gibi (Szechtman ve ark., 2004). Sezgisel durağanlık anksiyeteye karşı gösterilen sağlıklı bir tepkidir.

Sezgisel durağanlık, güvenlik motivasyonuyla alakalı bir sistemdir. Güvenlik motivasyonu sistemi, insanın kendisine ya da çevresine gelebilecek bir tehlike ihtimaliyle ortaya çıkan ve bu tehlikeyle baş etmek için ortaya çıkan belli tür davranışlarla (sayma, kontrol etme, yıkama) karakterize bir sistemdir. Bu güvenlik motivasyonu sisteminin tehlikeyle baş etmek için yapacağı görev açık uçludur; tehlikenin geçtiğine dair gerçek hayatta bir uyarıcı olmadığından bu sistemi kapatmak kişinin kendi kendine oluşturduğu içten gelen "bilme" duygusuna bağlıdır (Szechtman ve Woody, 2006). Bu bilme duygusu, kişiye doygunluk hissi verir, tehlike için yapılabilecek şeylerin tamamlandığına işaret eder ve güvenlik motivasyonu sistemini kapatır. OKB'de ise bu sistem kapanmaz ve başkalarına ya da kendine gelecek zararı önlemek adına ritüelistik davranışlar sergilenmeye başlanır.

1.1.3.2.Üstbilişsel İnançlar

Yapılan araştırmalar, OKB tanısı almış kişilerin bir şeyi sadece düşünerek o şeyin olmasına neden olacaklarını düşündüğünü göstermektedir (Rachman, 1977). Bu durum "üstbiliş" (metacognition) fenomeniyle açıklanmaktadır. OKB'yi açıklayan üstbiliş modeli ilk defa Wells ve Matthews (1994) tarafından önerilmiştir. Üstbiliş, insanın "düşünmekle ilgili düşünmesi", kendi düşüncelerinin farkında olması ve onları kontrol edebilmesi durumudur (Irak ve Tosun, 2008). OKB'si olan kişiler, başkalarının hiç girici düşüncesi olmadığına ya da onların bu düşünceler üzerinde tam bir kontrol sahibi olduklarına inanmaktadır; bu sebeple de tüm düşünce akışlarını kontrol etmeye çalışmaktadır (Savaşır ve ark., 2009). Düşüncelerin gücüne verilen abartılı önem

sebebiyle OKB'li kişiler başkalarına zarar vermekle ilgili suçluluk ve sorumluluk hisleri içindedirler (Irak ve Tosun, 2008). Üstbiliş modelinde abartılmış sorumluluk duygusu oldukça önemli bir kavramdır. Gwilliam ve arkadaşlarına (2004) göre, 1) sorumluluk ve üstbilişsel inançlar OKB semptomlarıyla pozitif korelasyon içindedir, 2) sorumluluk duygusu ve obsesif kompulsif semptomlar arasındaki ilişki istatistiksel olarak üstbilişsel inançlara bağlıdır, 3) üstbilişsel inançlar obsesif kompulsif belirtilerle sorumluluk duygusundan bağımsız olarak ilişki içindedir. Obsesif kompulsif belirtileri ve üstbilişleri psikotik grupta inceleyen bir çalışmada da, üstbilişsel inançların hem obsesif kompulsif belirtilerle hem de psikotik içerikli OKB ile doğrudan ilişkili olduğunu öne sürülmektedir (Hansen ve ark., 2017).

Wells'e (1997) göre, üstbilişsel inançlar kendi içinde de iki kategoride değerlendirilmektedir: düşünce füzyonu ve ritüelistik inançlar. Düşünce füzyonu da kendi içinde düşünce-olay kaynaşması (thought-event fusion), düşünce eylem kaynaşması (thought-action fusion) ve düşünce nesne kaynaşması (thought-object fusion) olmak üzere üç grupta incelenir. Düşünce eylem kaynaşmasına örnek olarak; kişi birine arabasıyla çarptığına dair zihnindeki girici yapıdaki bir görseli o kişiye çarptığının bir kanıtı olarak değerlendirebilir. Düşünce nesne kaynaşmasında kişi düşüncelerin ve duyguların nesneler tarafından taşınabileceğine inanır ve bu sebeple belirli nesnelerden kötü enerji yaydığı gerekçesiyle uzak durmak isteyebilir (Grotte ve ark., 2015). Düşünce olay kaynaşmasında ise kişi, bir şeyi düşünmenin o şeyi yapmakla eşdeğer olduğuna, bazen de o şeyi düşünmenin otomatik olarak o şeyi yapmaya sebep olacağına inanabilir.

1.1.3.3.Düşünce Eylem Kaynaşması

Rachmann'a (1998) göre OKB, kişinin girici düşüncelerini felaketleştiren bir tutumla yanlış yorumlaması ile ilişkili ortaya çıkan bir bozukluktur. Bu durum düşünce

eylem kaynaşması modeliyle de açıklanmaktadır. Bu model, kişinin düşüncelerin etkisini eylemlerin etkisiyle denk tutması durumunu ifade eder (Rachman, 1993). Düşünce eylem kaynaşması iki türlü ortaya çıkar: ilkinde kişi, kötü bir düşünceye sahip olmanın kötü bir sonuç doğurabileceğine inanmaktadır. Diğerinde ise, kişi bir takım kötü eylemleri yapmakla ilgili gizli bir arzu içindedir ve etik olarak bunu o eylemi yapmakla aynı derecede kötü olarak algılamaktadır. Bu modelde kişiler, düşünmeyi ve düşünülen şeyi yapmayı aynı olarak görmektedir (Savaşır ve ark., 2009). Düşüncelerin önemine verilen değer OKB'li kişilere yoğun bir sorumluluk duygusu yükler ve bunun sonucunda kişi obsesif düşüncelerini bastırmaya çalışır (Salkovskis ve ark., 1996). Bu konuda yapılan bir araştırmada, bir gruptan son zamanlarda sahip oldukları obsesyon düşüncelerinden birine odaklanmaları ve sonra da bu düşünceyi bastırmaya çalışmaları istenirken diğer gruptan sadece bir obsesyona odaklanmaları istenmiş ve iki gruba da son 4 gün içinde bu obsesyonla ilgili ne kadar rahatsızlık duydukları sorulmuştur. Bulgulara göre obsesyonu bastırması istenen grup daha fazla girici düşünce ve obsesyon belirtisi bildirmiştir (Trinder ve Salkovskis, 1994). Düşünceyi bastırmanın paradoksal bir etki yaparak OKB belirtilerini arttırdığına yönelik bulgular literatürde mevcuttur (Rassin ve ark., 2000). OKB tanısı almış kişiler düşüncelerini bastırmaya daha eğilimlidir, çünkü düşünce eylem kaynaşmasını daha fazla deneyimlemektedirler. Örneğin, kötü şeyleri düşündüğünde kötü şeylerin başına geleceğine inanan bir kişinin düşüncelerini daha fazla bastırmayı denemesi olasıdır; aynı şekilde bu kişiler düşünce bastırma sebebiyle de daha fazla obsesif kompulsif belirti göstermektedir (Rassin ve ark., 2000).

Düşünce eylem kaynaşması suçlulukla da oldukça ilintilidir. Düşünce eylem kaynaşması kişinin düşünceleriyle ilgili ahlaki sorumluluk duygusunu arttırır ve bu da suçluluğa yol açar (Rachmann, 1993). Ayrıca, kötü bir düşünce sahibi olmanın insanı ahlaki açıdan kötü bir insan yapacağına olan inanç da utanç duygusunu beraberinde

getirebilir (Weingarden ve Renshaw, 2014). OKB, düşünce eylem kaynaşması ve utanç duygusu ile ilgili yapılan bir araştırma bu üç değişkenin her birinin diğeriyle anlamlı bir ilişkisi olduğunu ve bu üçlü modelin birçok kompulsiyonu açıkladığını savunmaktadır. Aynı çalışmada OKB, düşünce eylem kaynaşması ve suçluluğa bakılmış; fakat, suçluluk değişkeninin diğer iki değişkenle ilişkisi ve kompulsiyonları yordama gücü aynı ölçüde bulunmamıştır (Valentiner ve Smith, 2008; Weingarden ve Renshaw, 2015). Bu tez çalışmasının araştırdığı değişkenlerden biri olan suçluluk ve utanç ile ilgili yapılmış olan diğer çalışmalara ilgili kısımda daha ayrıntılı değinilecektir.

1.1.4. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUĞU AÇIKLAYAN DAVRANIŞÇI GÖRÜŞLER

Davranışçı modele göre obsesyon ve kompulsiyonlar klasik bir edimsel koşullanma örneğidir. Kompulsiyonlar obsesyonların yarattığı anksiyeteyi azalttığı için sürekli olarak pekiştirilir. Örneğin, mikroplarla ilgili obsesif düşüncelerin yarattığı stres ve kaygıyı kişi kompulsif el yıkama davranışıyla bir süreliğine giderir ve anlık rahatlama sağlar (Kring ve ark., 2014). El yıkama davranışı, sonucunda rahatlama getirdiği için giderek pekişir. Bütün obsesyonlar koşullu istenmeyen uyaranlardır ve anksiyeteye neden olurlar. Bu durumda, obsesyonlar klasik koşullanmayla ortaya çıkmaktadır; obsesyonlar ve anksiyete arasında obsesyonun anksiyetenin koşullu uyaranı olduğu bir klasik koşullanma modeli vardır. Kompulsiyon ve kaçınmalar da korkuyu ve kaygıyı giderdikleri için giderek daha sık tekrarlanmakta ve negatif pekiştireç görevi görmektedir. Sonuç olarak; obsesyon ve anksiyete arasında klasik koşullanma, kompulsiyon ve obsesyon arasında ise negatif pekiştirme içeren bir edimsel koşullanma vardır. Normalde koşullu uyaranın koşulsuz uyaran olmadan tekrarlandığında sönme davranışı getirmesi beklenir; fakat kişiler koşullu uyarandan

kompulsiyon ve kaçınma davranışlarıyla sürekli olarak kaçtığı için kompulsiyonlar pekiştirilmekte, obsesyonlar da hiçbir şekilde sönmemektedir (Savaşır ve ark., 2009).

1.1.5. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUĞU AÇIKLAYAN PSİKODİNAMİK GÖRÜŞLER

Psikodinamik modele göre anksiyete bozukluklarının oluşumunda kişinin çocukken id dürtülerinden korkması ve bu dürtülerin getirdiği anksiyeteden korunmak için geliştirdikleri savunma mekanizmaları etkilidir (Comer, 2013). Bu görüşe göre OKB'yi anksiyete bozukluklarından ayıran ise, anksiyete yaratan id dürtüleri ve anksiyeteyi azaltan savunma mekanizmalarının bilinçaltı bir süreçte ele alınması değil; bu çatışmanın belirgin bir tür düşünce ve davranış örüntüsüyle ortaya çıkmasıdır. Bu süreçte dürtüler obsesyon, savunma mekanizmaları ise kompulsiyon şeklinde kendini gösterir (Comer, 2013).

Bazı psikodinamik teorilere göre iki yaş civarında yaşanan anal dönemde çözümlenmemiş bazı travmalar ileriki yaşlarda görülen takıntılı davranışlarla ilişkilidir. Bu dönemde çocuk agresif ve cinsel içerikli dürtülerle onları baskılayan katı bir ego arasındaki çatışmada kalır ve dürtüleri bilinç dışında tutmak için belirgin bazı savunmalar geliştirir. Bu savunmalar başlıca, inkâr, kuşkuculuk, kararsızlık, rasyonelleştirme, bastırma, yapıp bozma ve karşıt tepki geliştirmedir (Chlebowski ve Gregory, 2009).

Obsesif kompulsif belirtileri açıklarken sıklıkla değinilen bir başka konu tuvalet eğitimidir. Freud'a göre (2008) 1,5-3 yaş arasındaki çocuk için en büyük haz kaynaklarından biri dışkıyı tutma ve bırakmadır. Bir haz kaynağı olduğundan dışkı çocuk için değerli bir nesneye dönüşür. Tuvalet eğitimi esnasında çocuk haz nesnesiyle ilgili sınanır; artık dışkıyı tutma- bırakma konusunda karar kendisine değil, bakım

verene aittir. Tuvalet konusunda eğitilirken çocuk sınırlamalara karşı direnir; bu dönemde aile tarafından gösterilen cezalandırıcı ve baskıcı tutumlar ileriki yaşlardaki obsesif semptomlarla ilişkilendirilir (Erguven ve Tosun, 2013).

Freud'a göre (2008) obsesif düşüncelerin arkasında yatan bir başka psikodinamik süreç; batıl inançlar ve "kesinlik" e olan özlemdir. Obsesif kompulsif semptomları olan kişilerde belirsizliğe tahammülsüzlük ve kendi duygu ve düşüncelerini gözünde büyütme görülür. Bu temelde, Freud'un düşünceleri bilişsel modeldeki OKB açıklamasıyla örtüşme göstermektedir.

Daha güncel çalışmalar, OKB'yi nesne ilişkileriyle açıklamaktadır (Chlebowski ve Gregory, 2009). Rice'a göre (2004), anal dönem vücudun içi ve dışını ayırt etmekle ilgili olarak çok önemli bir süreçtir ve bu süreç ileriki dönemde benlik ve benlikdışı kavramlarının gelişimini sağlar. Bu kavramların zihinde tam olarak ayırt edilmesi halinde düzgün bir benlik imajı oluşmaz ve kişi "kötü", "ahlakdışı", "güvenilmez" ya da "kusurlu" gibi atıflarını düzgün bir benlik imajıyla yorumlayamaz (Bhar ve Kyrios, 2007). Benliğe yabancı atıflarla mücadele esnasında çıkan kaygı ve diğer olumsuz duygular bastırılarak takıntılı inanışlara dönüşebilir. Benlikle ilgili atıflar, nesne ilişkilerini açıklayan "zihinsel temsil kavramıyla" ilgilidir. Nesne ilişkileri, çocuğun özellikle birincil bakım verenle girdiği etkileşimler sonucu kendisi ve çevreyle ilgili oluşturduğu ve tüm yaşamı üzerinde etkisi olacak zihinsel temsillerdir (Erguvan ve Tosun, 2013). OKB'de de nesne ilişkileri; çocuğun kendi ve çevresiyle ilgili atıfları ve bunlara öncülük eden anne-çocuk ilişkisi önem taşır. Yapılan araştırmalar, OKB tanısı almış kişilerin anne tasarımlarının "aşırı güçlü", "gücü her şeye yeten" ve "aşırı koruyucu" olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde, OKB'li kişiler aşırı eleştirel ya da cezalandıran bir tutuma maruz kalıp, gördükleri tutumu kendilerine karşı aşırı eleştirel davranarak ya da ahlaki konularda çok katı olmak suretiyle kendilerine yansıtabilmektedir (Mallinger, 1984).

1.2.ŞEMA MODELİ

Psikopatolojileri anlamada ve uygun terapi yöntemlerini geliştirmede ortaya çıkan çok sayıda kuram vardır. Bilişsel temelli terapiler son dönemde çoğu psikopatoloji için yaygın olarak kullanılan terapi çeşitleridir. Şema terapi de temelini bilişsel davranışçı terapi modelinden alan ve bilişsel modelde de sıkça karşılaşılan şema kavramı üzerine kurulmuş bir kuramdır.

Son yıllara kadar bilişsel davranışçı terapinin obsesif kompulsif bozukluk ve kaygı bozukluklarında kabul edilebilir ölçüde sonuç verdiği düşünülüyordu. Fakat Steketee ve arkadaşları (2006), kaygı bozukluğu ve obsesif kompulsif bozukluk hastaları ile yaptığı bir çalışmada obsesif kompulsif bozukluk hastalarının bilişsel davranışçı terapiyle tedavi esnasında tam anlamıyla bir geri çekilme görülmediğini kaydetmiştir. Young ve arkadaşlarının (2003) geliştirdiği şema terapi, bilişsel davranışçı terapiden uzun zamanlı bir kazanç sağlayamamış, kronikleşmiş ve yoğun derecede işlev bozucu semptomları olan hastalar için alternatif bir terapi biçimidir (Kwak ve ark., 2015). Şema terapi, temelini bağlanma kuramından alan, çocuklukta başlayan ve yaşam boyunca sürekli tekrar eden "şema"lar olarak adlandırılan geniş karakter ve davranış örüntülerini kapsar. Bilişsel modelde açıklanan şema kavramı, kişinin düşüncelerinin duyguları oluşturduğu süreçte çevresel olaylardan nasıl etkilendiği teması üzerine kurulmuştur. Kişinin düşünceleri ve tutumları çevresel olayları nasıl algıladığına bağlı değişmektedir. Bu süreçte, kişi çevresel olaylara olan atıflarını belli bir örüntüde kategorize eder ve şemalar oluşur. Şemalar kişinin yaşadığı olayların birebir yansıması değil; bu olayları nasıl algıladığına dayanarak oluşan bugüne ve geleceğe olan inançlardır. Bu inançlar işlevsiz ve gerçeğin çarpıtılmış bir hali olduğunda psikopatoloji oluşabilir (Beck ve ark., 1979). Şema modelinde ise bu şemaların oluşma şekilleri ve temalarına ilişkin çok daha detaylı bir kuram vardır. Şema terapi kuramında bahsedilen

şemalar Beck'in açıkladığı modeli esas alır; fakat bu şemaların oluşumunda etkin mekanizmayı kişinin erken dönem yaşantılarıyla ve ebeveyn tutumlarıyla açıklar (Young ve ark., 2003).

Young ve Klosko'ya göre (1994) şemalar, aile ya da diğer çocuklar tarafından bize karşı yapılmış bir davranışla başlar ve bu davranışın kişideki izdüşümü bir şemayı oluşturur. Bu şemalar, kaynağını çocukluktaki yaşantılardan ve ebeveyn tutumlarından alan, kişi farkında olmadan başka yaşam olaylarınca pekiştirilen örüntülerdir ve yaşamın ileriki dönemlerinde işlevsiz hale gelmeye müsaitlerdir. Bu sebeple bu örüntüler "erken dönem uyum bozucu şemalar" olarak adlandırılır. Erken dönem uyum bozucu şemaların işlevsizliği kişi tarafından farkedilmeyebilir; ya da kişi yaşamıyla ilgili tüm bilgiyi bu şemalar üzerinden sağlamaya alışmış olduğu için bu şemaları kullanmaya devam edebilir. Bu sebeple, çocukluk döneminde olumsuz bir olay sonucu geliştirilmiş bir şema sadece aşina olunduğu için ileriki dönemlerde de kullanılmaya devam edilebilir (Young ve Klosko, 1994).

Bu noktada uyum bozucu şemaları daha detaylı incelemekte fayda görülmektedir; çünkü bu tezde incelenecek olan ebeveynlik biçimleri de temelini şema modelinden alan bir sınıflandırmaya sahiptir. Şema modeline göre sınıflandırılmış olan ebeveynlik biçimlerine daha sonra değinilecektir.

1.2.1. ERKEN DÖNEM UYUMSUZ ŞEMALAR

Erken dönem uyum bozucu şemaların kaynağını çocuklukta yaşanmış olaylardan aldığı varsayılır. Bu dönemde temeli atılmış olan şema kişi tarafından benzer olaylar yaşanarak pekiştirilir. Kişinin sahip olduğu şemayı pekiştirmesine sebep olan olayları tekrarlayan bir şekilde yaşaması da ilk başta yaşanan olumsuz olaya olan yanlış atıftan doğmaktadır. Kişi en başta bu şemayı yanlış atıfıyla sahiplenir ve sonrasında

çoğunlukla bilinçsiz bir şekilde hep bu şemayı destekleyecek yaşam olaylarını yaşamaya elverişli hale gelir. Bu süreçte varolan şema sürekli pekiştiği için kişi bu şemanın doğruluğunu sorgulamaz ve yaşadığı yeni olayları da bu şema etrafında yorumlayarak şemayı daha da pekiştirir (Young ve ark., 2003).

Erken dönemde oluşan işlevsiz şemaların karşılanmayan ihtiyaçlardan doğduğu ve bu doğrultuda yaşanan olumsuzluklarla şekillendiği düşünülmektedir. Young'a (1994) göre bu ihtiyaçlar evrenseldir ve çocuklukta da yetişkinlikte de farklı bağlamlarda ve sınırlarda olsa da aynı yapıdadır. Bu ihtiyaçlar, güvenli bağlanma, bağımsızlık, özgürlük, akılcı sınırlar ve özdenetim, kendiliğindenlik, oyun ve rol yapmadır. Bu ihtiyaçların karşılanmaması ve engellenmesi, uyumsuz şemaların gelişimine neden olmaktadır. Ailenin aşırı koruyucu bir tutum sergilemesi de özerklik ve özdenetim ihityaçlarını engelleyeceğinden erken dönem uyumsuz şemaların gelişiminde önemli bir sebep olarak görülmektedir (Young ve ark., 2003). Erken dönem uyumsuz şemaları oluşturan ebeveyn tutumları ileriki bölümde daha detaylı olarak anlatılacaktır.

Şema modelinde karşılanmayan temel ihtiyaçları ifade eden beş "şema alanı" ve bu şema alanlarında ortaya çıkan 18 erken dönem uyum bozucu şema vardır (Young ve ark., 2003). Bu şema alanları şöyle sıralanabilir: Kopukluk ve Reddedilmişlik Alanı, Zedelenmiş Otonomi Alanı, Zedelenmiş Sınırlar Alanı, Diğerleri Yönelimlilik Alanı, Yüksek Standartlar ve Bastırılmışlık Alanı (Young ve ark., 2003).

KOPUKLUK VE REDDEDİLMİŞLİK ALANI

Bu alan güvensiz bağlanma ile tanımlanır. Birey çocukken sağlıklı bir duygusal ve fiziksel gelişim ortamından mahrum kalmıştır; sevgi, güven ve empati yoksunluğu hisseder. Bu bireylerin çocuklukta tutarsız, ilgisiz, soğuk ve reddedici bir ailede

büyüdükleri söylenebilir. Çocukluk öykülerinde istismar ya da travmatik bir yaşantı olabilir (Alfasfos, 2009). Bu alanda yer alan şemalar şunlardır;

Terk Edilme/İstikrarsızlık

Bu şemaya sahip kişiler sürekli ölüm ya da terk edilme korkusu duyarlar. Çevrelerindeki sosyal desteğin güvenilmez, belirsiz ya da tutarsız olduğu inancını taşırlar ve güvensizlik yaşarlar (Young ve ark., 2003).

Güvensizlik/Suistimal Edilme

Bu şemaya sahip kişiler, insanların kendi çıkarları için onları suistimal edeceği, aldatacağı, onlara yalan söyleyeceği ya da aşağılayıcı bir tutum takınacağı inancını taşır. Bu sebeple herhangi bir zarar gördüklerinde bunun kasıtlı yapılmış olduğunu düşünme eğilimindedirler. Bu kişiler çoğunlukla geçmişinde fiziksel ya da cinsel istismar, yoğun ceza ya da sürgün öyküsü bulunan kişilerdir (Warburton ve McIlwain, 2005).

Duygusal Yoksunluk

Duygusal yoksunluk şeması olan kişiler duygusal destek, anlaşılma, dinlenme, kabul görme gibi ihtiyaçlarının diğerleri tarafından karşılanmayacağına inanırlar (Yıldırım, 2013).

Kusurluluk/Utanç

Reddedici ebeveyn biçimi ile ilişkilendirilen bu şemada, kişiler kendilerini sürekli kusurlu olarak değerlendirmekte ve bu sebeple utanç duymaktadırlar. Kusurluluktan dolayı değersiz ya da yetersiz olduklarına inanma eğilimindedirler ve benlik saygıları düşüktür (Bricker ve Young, 2012).

Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma

Bu şemaya sahip kişiler kendilerini toplumdan dışlanmış ve uyumsuz hissederler ve hiçbir yere ait olmadıkları duygusu içindedirler. Yoğun bir reddedilme, alay ya da aşağılanma öyküleri vardır (Warburton ve McIlwain, 2005).

ZEDELENMİŞ OTONOMİ ALANI

Bu alan, otonomi ihtiyacı, yeterlilik ve benlik ile ilgilidir. Bu noktada "otonomi" teriminin açıklanmasında fayda vardır. Otonomi, kişinin gelişim sürecinde bağlı olduğu kişilerden ayrılıp bireysel kimliğini oluşturması ve yaşına uygun işlevsellik gösterebilmesi olarak tanımlanır (Young, 1994). Bu becerinin kazanılması için aile çocuğun kendilik algısı geliştirmesine olanak tanımalı, bu amaçla yaşadığı yeni deneyimlerde çocuğu engellememeli ve çocuğun yapabileceklerini keşfetmesine izin vermelidir. Aşırı koruyucu ebeveynlik biçiminde bu alana ait şemalar gelişmektedir:

Bağımlılık/Yetersizlik

Bu şemanın kökeninde kişinin yardımsız herhangi bir görev ya da sorumluluğu yerine getiremeyeceği inancı yatar.

Dayanıksızlık

Bu şemaya sahip kişilerde kontrol edilemez bir felaket yaşanacağına ilişkin yoğun bir korku vardır. Bu felaket, bir hastalığa yakalanma, akıl sağlığını kaybetme, kazaya uğrama, doğal afet ya da iflas etme gibi birçok farklı temaya sahip olabilir (Yıldırım, 2013).

İç İçe Geçme/Gelişmemiş Benlik

Bu şema, kişinin yakınlarıyla (çoğunlukla ebeveynleriyle) yaşının gerektirdiğinden çok daha fazla duygusal beraberlik içinde olmalarıyla tanımlanır. Bu kişiler, iç içe oldukları kişiler olmadan mutlu olamayacakları, hayatta kalamayacakları ya da herhangi bir başarı gösteremeyecekleri inancını taşırlar ve iç içe oldukları kişiler tarafından destek görmediklerinde yoğun bir yetersizlik hissi içine girerler. Aşırı evhamlı ve kendilerinin de iç içe geçme şeması olan ailelerin çocuklarına yapışması ve onların bireyselleşme sürecini engellemesi çocuklarda bu şemanın gelişmesine neden olur (Yıldırım, 2013).

Başarısızlık

Bu şema sahibi kişiler, diğerlerinden daha az zeki, daha az yetenekli ve daha az başarılı olduklarına inanma eğilimi gösterirler (Young ve ark., 2003). Bu şemanın kökeninde istismar, aşırı eleştirilme ya da aile tarafından aşağılanma yatmaktadır (Warburton ve McIlwain, 2005).

ZEDELENMİŞ SINIRLAR ALANI

Bu şema alanına ait şemalar gerçekçi sınırlar koymak ve özdenetim becerisi eksikliğiyle ilgilidir. Başkalarının ihtiyaçlarının ve isteklerinin farkında olmama, empati eksikliği, dürtüselliği kontrol edememe, karşılıklılık gerektiren durumlar ve ilişkilerde başarısızlık gibi beceri eksikliklerini ifade eden bu alana ait şemalar şöyledir:

Hak Görme/ Büyüklük

Bu şemaya sahip kişiler kendilerini üstün görme eğilimindedir. Toplumsal kuralların kendileri için geçerli olmadığına inanırlar ve kendi üstülüklerine sürekli

vurgu yaparlar (Alfasfos, 2009). Duygusal olarak yoksun bırakıcı ebeveyn biçiminin bu şemanın gelişmesinde etkili olduğu düşünülmektedir (Young ve ark., 2003).

Yetersiz Özdenetim

Bu şemaya sahip kişiler, gerekli özdenetimi sağlamaktan yoksundur ya da sağlamamayı tercih eder (Alfasfos, 2009). Duygu düzenleme ve dürtü kontrolü konusunda sorun yaşarlar.

DİĞERLERİ YÖNELİMLİLİK ALANI

Bu şema alanının kökeninde onaylanma ve duygusal bağ kurma arayışı vardır (Yıldırım, 2013). Başkarıyla bağ kurma, kabul görme ve sevgi hissetme ihtiyacıyla başkalarının ihtiyaç ve isteklerini kendininkinin önüne koymaya yönelik şemalar bu alanın alt tiplerini oluşturur. Bu alana ait şemalar aşağıdadır:

Boyun Eğicilik

Boyun eğicilik şemasına sahip kişiler genellikle başkalarının kendisine öfkelenmesinden ya da onu terk etmesinden kaçınmak amacıyla başkalarına itaat ederler. Kendi duygu ve isteklerini baskılamaları sonucu yoğun bir öfke hissederler ve bu öfkeyi genellikle kapalı (pasif agresif) bir biçimde davranışa dönüştürürler (Bricker ve Young, 2012).

Kendini Feda

Kendini feda şeması olan kişiler gönüllü olarak başkalarının arzu ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kendi istek ve gereksinimlerini feda etme eğilimindedirler. Bu eğilimin altında yatan başlıca sebepler, ihtiyaç sahibi olarak gördükleri insanın ihtiyaçlarını karşılamadıklarında yaşayacakları suçluluk duygusundan kurtulmak ve yardım ettikleri kişiyle aralarında bir bağ oluşturmak istemeleridir. Young'a (2003) göre

bu şemaya sahip kişiler başkalarının ihtiyaçlarını karşılayacak kendilerini acıdan kurtarabileceklerine de inanırlar.

Onay Arayıcılık

Onay arayıcılık şemasına sahip kişilerde gerçekçi ve güvenli bir kendilik algısı oluşmamıştır; bu sebeple başkalarının ilgi ve onayına yoğun bir ihtiyaç söz konusudur (Alfasfos, 2009). Bu şemanın oluşmasındaki sebeplerden birisi, sevgi ve takdirin koşullu olduğunun çocuğa öğretilmesidir (Yıldırım,2013). Çocuk ancak bir şey başardığında ebeveyni tarafından ilgi ve sevgi duygularını hisseder ve ileriki yaşamında da başkalarının onayı onun için gerekli bir koşul haline gelir.

YÜKSEK STANDARTLAR VE BASTIRILMIŞLIK ALANI

Bu şema alanı, şema modelinin sağlıklı bireyi tanımlarken kullandığı "oyun oynayan, doğal çocuk" kavramında gelişen sorunlardan kaynaklanmaktadır. Bu şema alanına sahip bireyler ebeveynleri tarafından çeşitli korku ve kaygılarla büyütülmüşlerdir, tehlikelere karşı sürekli tetikte olmayı öğrenmişlerdir ve oyundan uzak tutulmuşlardır. Yetişkin dönemlerinde de "oyun" dan uzak durmaya çalışırlar: hayata karşı çok sert ve katı kuralları vardır, kendilerini haz alacakları aktivitelerden hayat düzenlerini bozacağı kaygısıyla uzak tutmaya çalışırlar (Young ve ark., 2003, Alfasfos, 2009). Bu alandaki şema tipleri aşağıda incelenmiştir;

Karamsarlık

Bu şema, hayatın olumsuzluklarına dair abartılı ve uzun süreli bir odaklanma ile tanımlanır (Alfasfos, 2009). Bu şemaya sahip kişiler kararsızlık ve yoğun anksiyete semptomları gösterirler (Young ve ark., 2003)

Duyguları Bastırma

Duyguları Bastırma şemasına sahip kişiler genellikle dürtü kontrolü konusunda problem yaşadıkları inancını taşırlar ve gerçek duygularını yansıttıklarında eleştirileceklerini düşünerek bu duygularını bastırılar. Bastırmaya çalıştıkları dürtüler olumlu ya da olumsuz olabilir; hem öfkeyi hem de haz duygularını bastırılar. Başkaları karşısında zayıf ya da incinebilir gözükmekten rahatsızlık duyarlar; bu sebeple başkalarına soğuk ya da çekingen oldukları izlenimini verirler (Young ve ark., 2003).

Yüksek Standartlar /Aşırı Eleştiricilik

Yüksek Standartlar şemasına sahip kişilerin performans kaygıları yüksektir ve bir işi başarmak için kendilerine koydukları standarlar çok yüksektir. Bu yüksek standartları karşılamak, eleştirilmekten kaçınmak adına çok önemlidir ve bu sebeple kendilerine uyguladıkları baskı çok fazladır. Bu kişiler, yoğun baskı sebebiyle sağlıklarında, kişilerarası ilişkilerinde ve benlik saygılarında sorun yaşarlar (Bricker ve Young, 2012).

Cezalandırılma

Cezalandırılma şeması olan kişiler hataların katı ve yoğun bir biçimde cezalandırılması gerektiğine inanırlar. Bu kişiler hata yapan insanlara (kendileri de dahil olmak üzere) yoğun öfke duyarlar, toleans ve sabır gösteremezler. Kusurları bağışlamakta zorluk çekerler. Hataların altında yatan kusurları ya da niyetleri değerlendirmeksizin cezalandırıcı bir tutum sergilerler (Yıldırım, 2013). Bu kişiler çocukluklarında ebeveynleri tarafından katı biçimde cezalandırılmışlardır (Young ve ark., 2003).

1.2.2. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUĞU AÇIKLAYAN ŞEMA MODELİ

Erken dönem uyum bozucu şemalarla ilgili literatürde birçok çalışma mevcuttur. Son yıllarda yapılan çalışmalardan bazıları ise, şema terapinin yalnızca, ilk hedef aldığı gibi kişilik bozukluklarında değil, kaygı bozukluklarındaki mekanizmayı da tatmin edici bir biçimde açıklayabildiğini öne sürmektedir (Hawke ve Provencer, 2011). Obsesif kompulsif davranışı açıklayan bilişsel modeller, yukarıda ilgili bölümde de bahsedildiği gibi abartılmış sorumluluk duygusu, mükemmeliyetçilik, tehlikeye karşı duyarlılık ve belirsizliğe tahammülsüzlük gibi kavramların üzerinde durur; fakat pek azı bu bilişsel durumların kökenini inceler (Thiel ve ark., 2014). Şema terapi bu noktada, kökenini bilişsel kuramdan almasının da etkisiyle daha geniş bir çerçeve sunar. Bilişsel davranışçı modelin kurucusu sayılan Beck (1974), çocukluk döneminde maruz kalınan travmatik ya da stres verici yaşantıların kişinin kendisi ve çevresiyle ilgili uyumsuz bir takım inançlar geliştirmesine sebep olabileceğinden ve bu inançların kişinin davranış ve duygulanımında önemli etki yaratacağından bahseder. Beck'le beraber uzun yıllar bilişsel davranışçı kuram üzerine çalışan ve sonra şema terapi modelini geliştiren Young ise Beck' in "şema" olarak da tasvir ettiği bu inançları "erken dönem uyumsuz şemalar" olarak tanımlar. En başta bilişsel davranışçı terapinin yetersiz kaldığı bir alan olarak kabul edilen kişilik bozuklukları için geliştirilmiş olarak kabul edilse de sonraki araştırmalar OKB ve kaygı bozukluklarında da işlevsel olarak kullanılabildiğini göstermektedir (Thiel ve ark., 2014).

Obsesif kompulsif bozukluğu olan hastaların erken dönem uyum bozucu şemalarıyla ilgili yapılan bir çalışmada, obsesif kompulsif bozukluğu olan hastaların sağlıklı bireylere göre, erken dönem uyum bozucu şemalar ölçeğinin özellikle sosyal izolasyon/yabancılaşma, dayanıksızlık ve kötümserlik alt tiplerinde belirgin ölçüde yüksek puanlar aldığına işaret edilmiştir (Atalay ve ark., 2008). Kim, Lee ve Lee'nin

(2014) yaptığı bir başka çalışma da, obsesif kompulsif bozukluğu olan hastaların sosyal izolasyon/yabancılaşma, kusurluluk/utanç ve başarısızlık şemalarına sahip olduklarını göstermektedir. Thiel ve arkadaşlarına (2014) göre ise başarısızlık ve duygusal yoksunluk şemalarının OKB ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. OKB hastalarının yeme bozukluğu ve kronik ağrı bozukluğu hastalarıyla kıyaslandığı bir çalışmada OKB'li kişilerin terkedilme, bağımlılık, dayanıksızlık ve yetersiz özdenetim olmak üzere dört erken dönem uyumsuz şema alt tipinde daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür (Voderholzer ve ark., 2014). Başka bir çalışma ise, mükemmeliyetçilik ve kesinlik/ belirlilik (certainty) gibi bilişsel durumlarda ve bağımlılık/ yetersizlik ile ilgili şemalarda yüksek puan alan kişilerin obsesif kompulsif semptomlarının da yüksek olduğunu; aynı zamanda obsesif kompulsif belirtilerin bu şema alanlarını ve mükemmeliyetçiliği yordadığını öne sürmektedir (Wilhelm ve ark., 2015). OKB ve erken dönem uyumsuz şemalar ilişkisinde, şemaların tedaviye etkisi de incelenmiştir. Kendini feda şemasının aktif olduğu kişilerin OKB tedavisine daha olumlu yanıt verdiği; buna karşın başarısızlık şemasının da tedaviye olumsuz etki yaptığı gözlemlenmiştir (Haaland ve ark., 2011).

1.3.EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ

1.3.1. EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ VE OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK İLE İLİŞKİSİ

Ebeveynlik biçimleriyle psikolojik belirtilerin ilişkisine dair belirgin çalışmalar mevcuttur. Bilişsel davranışçı teoriler obsesif kompulsif belirtilerin ortaya çıkmasında sosyal öğrenmenin merkezi bir rol oynadığını söylemektedir. Gelişim basamaklarında, ebeveyn çocuk etkileşimi öğrenme için en temel faktördür. Baumrind (1971), ebeveyn stillerini üçe ayırmıştır: izin verici/hoşgörülü, demokratik ve otoriter ebeveynlik.

Hoşgörülü/izin verici ebeveyn çocukların istediklerini yapmasına izin veren, üzerlerinde çok az kontrol ve disiplin oluşturmuş ebeveynleri tasvir eder. Demokratik ebeveyn tutumu, disiplin, kontrol ve kuralların yer aldığı, ebeveynin sıcak bir ilişki içerisinde çocuğa rehberlik ettiği bir tutumu anlatırken; otoriter ebeveyn tutumu, katı kural ve değerlerin olduğu çok daha soğuk ve rehberlikten uzak bir ebeveynlik biçimi anlatmaktadır. Literatürde, hangi ebeveynlik biçimlerinin obsesif kompulsif belirtileriyle ilişkili olduğunu inceleyen çok az araştırma vardır. Bu alanda yapılmış nadir çalışmalarda birisi Timpano, Keough, Mahaffey, Schmidt ve Abramowitz'e (2010) ait olup, otoriter ebeveyn tutumu ve obsesif kompulsif belirtileri inceleyen çalışmadır. Bulgulara göre, otoriter ebeveynlik stilinin hem obsesif kompulsif belirtilerle hem de obsesif kompulsif inançlarla yüksek derecede ilişkisi vardır. Aynı çalışma göstermiştir ki, obsesif içerikli işlevsiz inançların obsesif kompulsif belirtiler ve otoriter ebeveynlik ilişkisinde aracı rolü vardır.

Obsesif kompulsif bozukluğa sebep olabilecek yaşamsal faktörlerle ilgili araştırmalar da mevcuttur. Bu çalışmalar da erken çocukluk dönemindeki ebeveyn-çocuk etkileşimlerine işaret etmektedir. Sosyal öğrenme kuramı bağlamında çocuğun erken yaşantılarında anne baba tutumları etkisinde deneyimlediği bazı davranışların yetişkin döneminde ortaya çıkan obsesif kompulsif belirtilerle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Daha önce belirtildiği gibi otoriter anne baba tutumunun bireyde obsesif kompulsif belirtiler olmasında yordayıcı güce sahip olduğuna ilişkin bulgular mevcuttur. Aynı zamanda, bireylerin çocukluk döneminde maruz kaldığı aşırı kontrolün (aşırı koruma ya da eleştiricilik) obsesif kompulsif belirtilerle ilişkilendirildiği çalışmalar da mevcuttur (Careau ve ark., 2012); fakat literatür bu alanda daha fazla araştırmaya muhtaçtır. Yaşam olayları ve algılanan çocuk yetiştirme biçimlerinin obsesif kompulsif belirtilerdeki rolünü araştıran bir doktora tezinde de (Hacıömeroğlu ve Karancı, 2014) benzer sonuçlara işaret edilmiştir. Çalışmada, anne tutumlarından bir

boyut olan "aşırı korumacı"lığın bireyin ileriki yıllarda sergilediği obsesif kompulsif belirtileri yordadığı öne sürülmüştür.

Ebeveynlik stillerinin obsesif kompulsif belirtileri yordayıcı özellikleriyle ilgili yapılan diğer araştırmalar, ailelerin sergiledikleri risk almaktan alıkoyma, aşırı korumacılık, kabul eksikliği ve otoriter stillerin, çocuklarda ileri yaşlarda görülen obsesif kompulsif belirtiler ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Ayçiçeği ve ark., 2002). Kamali ve arkadaşlarının (2014) yaptığı bir araştırma da otoriter, izin verici ve ihmalkar ailelerin çocuklarının ileriki yaşlarda obsesif kompulsif bozukluk yaşaması ihtimalinin daha fazla olduğunu ileri sürmektedir.

Ebeveynlik biçimlerinin obsesif kompulsif bozukluk ile olan ilişkisinde etkili olan sosyal öğrenme kuramı gereği bireyin erken dönem yaşatısında "öğrendiği" tutum ve davranışların bireyin ileriki yıllarda obsesif kompulsif belirtiler göstermesinde etkili olduğuna dair kanıtlar mevcuttur (Timpano ve ark., 2010). Fakat, her çalışma ebeveynlik stillerini, erken dönem yaşantılarını ve kişinin öğrendiği davranışları farklı ölçeklerle ve dolayısıyla farklı boyutlarda incelemiştir. Örneğin yukarıda bahsedilen çalışmada Baumrind (1971) ebeveyn stillerini üç alt boyutta (otoriter, hoşgörülü ve demokratik olmak üzere) incelemiş ve ebeveynlik stillerinin obsesif kompulsif belirtilerini yordama gücünü bu üç alt boyuttan ele almıştır. Bu alanda yapılan her çalışma obsesif kompulsif belirtileri olan bireylerin anne baba tutumlarını ya da yetiştiriliş biçimlerini farklı ölçeklerle ve farklı alt kategorilerle incelemek durumunda kalmıştır. Bu çalışmada kullanılacak olan Young Ebeveynlik Envanterinin hem anne hem babayı ayrı ayrı değerlendirmeye imkan sunması ve iki ebeveyn için de 10 boyut içermesi bakımından bu konuda yapılmış çalışmalara önemli bir katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ayrıca ölçek ebeveyn tutumlarını şema modelinde incelemesi sebebiyle temelini oldukça sağlam bir kuramdan almaktadır. Bu da, ebeveynlik biçimlerini incelerken ilgili şemalarla da bağlantı kurmaya ve OKB-ebevenlik biçimleri

ilişkisini daha iyi anlamaya olanak tanımaktadır. Young Ebeveynlik Ölçeği kullanılarak yapılan bir çalışmada, koşullu/başarı odaklı ebeveynlik ve aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynlik biçimlerinin obsesif kompulsif belirtilerle ilişkili olduğu bulunmuştur (Panayırcı, 2012). Bahsedilen ebeveynlik biçimleri aşağıda daha detaylı açıklanmıştır.

1.3.2. ŞEMA MODELİNDE EBEVEYNLİK BİÇİMLERİ

Ebevenlik biçimlerinin bireyin gelişiminde ve psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıkma ihtimalindeki rolü büyüktür. Ebeveynlik biçimleri birçok farklı isimde tanımlanmış ve birçok başka ölçekle değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada kullanılacak olan Young Ebeveynlik Ölçeği bireyin hem anne hem de baba ile ilgili algısını ayrı ayrı değerlendirmeye ve şema modeli üzerinden ayrıntılı bir sınıflandırmaya olanak tanımaktadır. Bu sınıflandırmada hem anne hem de baba için 10 alt faktör vardır: Kuralcı/Kalıplayıcı, Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı, Aşırı Koruyucu/Evhamlı, Koşullu/Başarı Odaklı, Küçümseyici/Kusur Bulucu, Sömürücü/İstismar Edici, Aşırı İzin Verici/Sınırsız, Kötümser/Endişeli, Cezalandırıcı, Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran. (Soygüt ve Çakır, 2009). Young (1994) tarafından geliştirilen bu modelde bu 10 alt tipte incelenen farklı ebeveynlik biçimleri erken dönem uyumsuz şemaların temelini oluşturur. Araştırmalara göre bu çalışmada incelenecek olan obsesif kompulsif belirtiler en çok Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik şemasıyla ilgilidir (Alfasfos, 2009). Yüksek Standartlar ve Aşırı Eleştiricilik şeması Yüksek Standartlar ve Bastırılmışlık Alanı şema alanına aittir ve bu şema alanı da kontrol etmeye yönelik yoğun arzuyu, kuralcılığı ve aşırı kaygıyı ifade eder. Ayrıca bu şema alanındaki bireylerin ebeveynleri Kuralcı/Kalıplayıcı alt tipindedirler (Yıldırım, 2013). Ebeveynlik biçimleri ve ilgili oldukları şemalar aşağıda belirtilmiştir.

Kuralcı/Kalıplayıcı Ebeveynlik: Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik, İç İçe Geçme/Gelişmemiş Benlik, Duyguları Bastırma ve Cezalandırıcılık şemalarının oluşmasıyla ilgilidir (Young ve ark., 2003).

Küçümseyici/Kusur Bulucu Ebevynlik: Kusurluluk, Boyun Eğicilikve Başarısızlık şema boyutlarıyla ilişkilidir (Yıldırım, 2013).

Duygusal Açıdan Yoksun Bırakıcı Ebeveynlik: Duygusal Yoksunluk, Kendini feda, Gelişmemiş Benlik, İç İçe Geçme, Hak Görme Büyüklük benlik şemalarının oluşmasına neden olur (Yıldırım, 2013).

Sömürücü/İstismar Edici Ebeveynlik: Suistimal Edilme, Terk Edilme ve Güvensizlik şemalarının oluşmasına neden olur (Yıldırım, 2013).

Aşırı Koruyucu/Evhamlı Ebeveynlik: Tehlikeye Karşı Dayanıksızlık, İç İçe Geçme, Bağımlılık/Yetersizlik şemalarını tetikler (Young ve ark., 2003).

Koşullu Başarı Odaklı Ebeveynlik: Onay arayıcılık şeması ve gelişmemiş benlik ile ilgilidir (Bricker ve Young, 2012).

Aşırı İzin Verici/Sınırsız Ebeveynlik: Yetersiz özdenetim şemasıyla ilgilidir.

Kötümser/Endişeli Ebeveynlik: Karamsarlık şemasıyla ilgilidir.

Cezalandırıcı Ebeveynlik: Cezalandırıcılık şemasıyla ilgilidir**.**

Değişime kapalı/Duygularını Bastıran Ebeveynlik: Duygularını bastırma şemasıyla ilgilidir (Yıldırım, 2013).

1.4.SUÇLULUK VE UTANÇ

1.4.1. SUÇLULUK VE UTANÇ KAVRAMLARININ TANIMI VE AYRIMI

Suçluluk ve utanç her ne kadar eş anlamlı olarak düşünülse de aslında tamamen farklı duygudurumlarını ifade eder (Tangney ve ark., 2007). Utanç kişinin kendisiyle alakalı bir duyguyken, suçluluk kişinin özel olarak eylemlerine odaklıdır (Lewis ve ark.,

1971). Utanç hem ahlaki hem de ahlaki olmayan ihlallere dayalı bir duygudur; oysa suçluluk yalnızca ahlaki ya da etik bir ihlal sonucu ortaya çıkar (Smith ve ark., 2002). Suçluluk ve utanç arasındaki bir diğer ayırıcı özellik, utancın kişide diğer insanların kendisiyle ilgili yargısı konusunda kaygı yaratırken, suçluluğun kişinin diğer insanlara olan etkisiyle ilgili kaygı yaratmasıdır (Tangney ve Dearing, 2002). Bir başka deyişle utanç kişinin kendi benliğine yaptığı bir atıftır. Oysa suçluluk özel olarak bir eylem sonucu ortaya çıkar ve yalnızca o eylemle ilgilidir. Bu sebeple utanç beraberinde belirgin bir değersizlik duygusu getirir; suçluluk ise pişmanlık ve vicdan azabıyla karakterizedir (Fergus ve ark., 2010).

Tangley ve arkadaşlarına (2007) göre, hem suçluluk hem de utanç zorlayıcı duygular olmasına karşın utanç çok daha acı vericidir. Çünkü utanç duygusu insanın tüm kimliğine ait olumsuz bir yargı yaratır ve kişiyi kendi eleştirilerinin odağı haline getirir. Bu sebeple daha olumsuz bir duygu olarak kabul edilir (Ghorbani ve ark., 2013).

Öte yandan suçluluk, ancak kişinin kendi benlik algısına dönük bir utanca dönüştüğünde zararlı hale gelir; suçluluk duygusu kişinin kendilik algısına genellenmediği sürece kişiyi onarıcı ve düzeltici davranışlara motive edebilir ve bu bakımdan işlevsel hale gelebilir. Maddi bir hasarı telafi etme davranışı üzerinde suçluluk ve utancın etkisinin araştırıldığı bir çalışmada suçluluğun onarıcı ve telafi edici davranışlar üzerinde utançtan daha güçlü bir etkisi olduğuna dair bulgular edinilmiştir (Ghorbani ve ark., 2013).

Tangney ve arkadaşlarına (1995) göre, utançta olumsuz yönde yapılan atıfların odağı kişinin tamamen kendisi, benliğinin tümüdür. Suçlulukta ise kişinin başkalarına zarar verme davranışından ötürü olumsuz atıfları vardır ve bu atıfların odağı kişinin kendisi değil, o davranışlardır; böylece benlik herhangi bir olumsuz değerlendirmeden uzak ve bütün halinde kalabilir. Bu sebeple de utanç suçluluğa göre, benlik saygısına olan olumsuz etkisi nedeniyle daha zorlayıcıdır.

Utanç kişi için aşılması zor bir duygudur. Utanç hisseden insanlar, utanç yaratan durumlara ve insanlara karşı öfkelenmeye ve başkalarını suçlamaya daha eğilimlidir; fakat utanç yaratan ihlal ya da kabahati değiştirme konusunda daha az girişimde bulunmaktadırlar. Öte yandan, suçluluk kavramı doğası gereği empati kurmayı ve başkasının bakış açısından bakabilmeyi gerektirdiği için başkalarına fayda verecek duygu ve davranışları daha çok harekete geçirir (Ghorbani ve ark., 2013). Tangney ve arkadaşlarına (2007) göre de suçlu hissetmeye eğilimli kişiler utanmaya eğilimli kişilere göre hatalarının sorumluluğunu almaya ve yanlışlarını düzeltmeye daha yatkındır. Suçluluk ve utancın telafi davranışı üzerindeki etkisini inceleyen bir başka çalışmada suçlu hisseden insanların daha fazla telafi davranışı sergiledikleri, psikolojik yakınlık değişkeninin hem suç, hem utanç hem de telafi etmeyle ilişkili olduğu ve utancın hem psikolojik yakınlığı hem de telafi davranışını yordadığı ifade edilmiştir (Ghorbani ve ark., 2013).

Özetle, suçluluk ve utanç, olumsuz duyguların hedefi, benliğe yaptığı atıflar, telafi davranışı ve motivasyona olan etkileri gibi birçok etmen açısından birbirinden ayırt edilmesi önemli iki kavramdır. Aşağıda suçluluk ve utanç deneyimlerinin kişinin kendisi ve başkalarıyla ilgili atıflarına olan etkisi açısından nasıl farklılık gösterdiğine ilişkin bir tablo paylaşılmıştır:

Utanç Deneyimleri

Kişinin Kendisi	Başkaları
1. Kişi, hor görülmenin, alay edilmenin ve aşağılanmanın öznesi konumu	Başkaları alay eden, hor gören ve aşağılayan konum
2. Donup kalmış, engellenmiş, çaresiz ve pasif	Gülen, reddeden, dışlayan, serbest, teklifsiz ve aktif
3. Ast, değersiz, küçük ve güçsüz	Üstün, büyük ve güçlü
4. İstemsiz bedensel tepkiler gösteren, öfkelenen, kızaran, ağlayan ve göz temasından kaçınan	İstemli davranışlar içinde olan ve tam kontrol sahibi
5. İşlev kaybına uğrayan, saklanmak ve kaçmak isteği duyan	İşlevselliği yerinde olan fakat tepeden bakan, kibirlenen

Suçluluk Deneyimleri

Kişinin Kendisi	Başkaları
1.İnciten, hayal kırıklığına uğratan, başarısız	İncinen, yardıma muhtaç, yaralı
2. Zarar görmemiş, sağlam, gücü yeten	Aciz, ihtiyaç sahibi
3. Düzeltmeye, onarmaya çabalayan	Onarılmaya yönelik çabalayan
4. Kendi davranış, eylem ve duygularına odaklı	Hayal kırıklığı, incinme, ihtiyaç- kayıp odağında olan

(Gilbert ve ark.,1994'den uyarlanmıştır).

1.4.2. SUÇLULUK VE UTANCIN PSİKOPATOLOJİLER İLE İLİŞKİSİ

Suçluluk ve utanç hem kavramsal olarak hem klinik anlamda daha fazla araştırılması gereken konulardır. Literatürde suçluluk ve utançla ilgili çalışmalar mevcuttur; fakat sayıca yetersizdir. Ülkemizde suçluluk ve utanç üzerine yapılan çalışmaları sistematik bir şekilde değerlendiren bir araştırma (Dağkurs, 2015) 18 yayını incelemiştir. Bu araştırma da suçluluk ve utançla ilgili fazla sayıda yayın olmadığına

işaret etmiştir. Aynı çalışmada ruhsal belirtiler ile suçluluk ve utancın ilişkisinin konu edildiği çalışmalar taranmıştır. Bu çalışmalardan birine göre (Kourt, 2011) dissosiyatif yaşantılar ile utanç arasında anlamlı bir ilişki yoktur; fakat dissosiyatif yaşantılar ile suçluluk arasında negatif yönde bir ilişki mevcuttur. Şahin ve Özer'in (2011) çalışması da psikolojik belirtiler ile suçluluk ve utancın ilişkisini araştırmış ve psikolojik belirtileri depresyon, anksiyete, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilite alt puanlarıyla ölçmüştür. Bulgulara göre, utanç ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki görülürken, suçluluk ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Aynı şekilde, utanç ve anksiyete arasında ilişki bulunmuş; fakat suçluluk ve anksiyete arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Olumsuz benlik ile de utancın ilişkili olduğu; fakat suçluluğun olmadığı sonucuna varılmıştır. Öte yandan Yaşa'nın (2012) yaptığı araştırmada depresyonun ve anksiyetenin utançla ilişkili olduğu görülmüştür; depresyonun suçlulukla da ilişkili olduğu gözlemlenirken, anksiyete ve suçluluk ilişkisi anlamlı çıkmamıştır.

Gilbert'e (1971, aktaran; Alexander ve ark., 1999) göre depresyon ve utanç birbirleriyle birçok açıdan benzerdir. Görülme sıklıkları, her ikisinin de özgüvene ve benlik saygısına olan negatif yönlü doğrudan etkisi ve kişinin kendi çekiciliği ve değeri ile ilgili öz değerlendirmesine olan etkisi yönlerinden benzerlik göstermektedir. Tangney ve arkadaşları (1995) da utanç eğiliminin depresyona karşı ortaya çıkan işlevsiz bir duygu olduğunu öne sürmüşlerdir. Aynı çalışmada 86 orta-yoğun düzeyde depresyonu olan kişiyle çalışılmış ve utanç duygusunun depresyonun yoğunluğuyla pozitif yönde korelasyonu olduğu gözlemlenmiştir. Alexander ve arkadaşları (1999) klinik olmayan farklı bir araştırmada utancın değil suçluluğun depresyon seviyeleriyle ilişkili olduğu savunmuştur. Lewis'e (1971) göre de utanca eğilimli kişilerin özellikle depresyon gibi duygudurum bozuklukları yaşama ihtimalleri daha fazlayken suçluluğa

eğilimli kişilerin obsesif kompulsif bozukluk ya da paranoya gibi düşünce içeriğine yönelik sorunlar yaşamaları daha olasıdır.

Suçluluğun depresyonun en temel bileşenlerinden biri olduğunu savunan görüşler de mevcuttur. Düşünce, eylem, atıf ya da ifadeleriyle ilgili kendini suçlama, pişmanlık, vicdan azabı ve suçluluk depresyonda yaygın olarak görülen duygulardır. Bu sebeple de suçluluk birçok depresyon ölçeğinde bir faktör olarak yer almıştır (Berrios ve ark., 1992).

Suçluluk ve utancın depresyonla ilişkisi bilinmesine rağmen yukarıda bahsedilen farklı bulguların, suçluluk ve utancın ayırt edilmesindeki zorluktan ve yıllar içinde bu kavramların tanımı ve ayrımı konusundaki değişimlerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

İntihar eğilimi yakın zamana kadar bir başka psikopatolojiyle ilişkilendiriliyordu. Bir başka deyişle, intihar davranışının altında mutlaka bir psikopatoloji yattığı varsayılıyordu. Fakat daha sonraki araştırmalar intihar için kişide bir psikolojik bozukluk olması gerekmediğini, suçluluk ve utanç gibi psikopatoloji olmayan duyguların da intihar davranışının oluşumunda tek başlarına etkili olduğu görüşünü ortaya koymaya başlamıştır (Money ve ark., 2017). İntihar eğilimi ile ilgili olarak Elevli'nin (2012) çalışması intihar olasılığı ile suçluluk arasında pozitif bir ilişki olduğunu, intihar olasılığı ve utanç arasında ise herhangi bir ilişki olmadığını öne sürmektedir. Öte yandan, 2017'de yapılmış bir çalışma (Roush ve ark., 2017), intihar düşüncelerinin hem suçluluk hem de utançla ilişkili olduğunu belirtmektedir.

Şizofreni ve sizoafektif bozuklukta da suçluluk ve utanç duyguları yoğun olarak görülür. Bu bozukluklara sahip olan kişiler bozukluğun getirdiği davranış bozukluklarıyla ilgili yaşadıkları olumsuz etiketlenmeler sebebiyle utanç ve suçluluk hissedebilmektedirler. Şizofreni ve benzer psikoz içerikli bozuklukların suçluluk ve utançla ilişkisini araştıran çalışmalar genellikle etiketlenme (stigma) üzerinde durmuştur

(Miller ve Mason, 2005). Wasserman ve arkadaşlarının (2012) yaptığı çalışma, şizofreni teşhisi almış birinin yakını olmanın da suçluluk ve utanç duygularını arttırdığını ileri sürmektedir. Çalışmaya göre, şizofreni tanısı almış birinin akrabası olmak suçluluk ve utanç yaratmaktadır ve bu durumun başlıca sebeplerinden biri de yine toplum tarafından şizofreni hastalarına yapılan olumsuz etiketlemelerdir.

Suçluluk ve utancın depresyonla ilişkisine dair farklı görüş ve bulgulara yukarıda değinilmiştir. Bu çalışmanın suçluluk ve utancı daha genel açıdan ve doğrudan benliğe atıflarla ilgili ele almayı amaçlamış olmasına rağmen farklı bir değişken olarak vücutla ilgili utancın araştırıldığı çalışmalar da literatürde mevcuttur. Fiziksel görüntüyle alakalı utanç birçok psikopatolojiyle ilintili bir konudur. Vücutla ilgili duyulan utanç özellikle depresyon ve yeme bozuklukları açısından önemli bir değişkendir. Utancın farklı alt tipleriyle araştırıldığı bir çalışmada, utancın genel olarak depresyonla ilişkili olduğu; fakat fiziksel görüntüyle ilgili hissedilen utancın çocuklukta yaşanmış cinsel ve fiziksel istismarla yüksek oranda ilişkili olduğu görülmüştür. Bu anlamda, vücutla ilgili duyulan utancın çocuklukta yaşanan travmalardan etkilendiği; ama utancın genel anlamda depresyonun en etkili sebeplerinden biri olduğu sonucuna varılmıştır (Andrews ve Hunter, 1997).

Yeme bozukluklarında da utanç (özellikle vücutla ilgili utanç), bozukluğun sebeplerinden ve seyrini zorlaştıran etmenlerden sayılmaktadır. Yeme bozukluklarının temelinde bozulmuş vücut algısı vardır ve olumsuz vücut algısı utanç duyulmasına sebep olmaktadır. Bu anlamda, vücutla ilgili duyulan utanç; vücutla ilgili düşük memnuniyet ile depresyon ve bozulmuş yeme davranışları arasında aracı bir değişken olarak görev yapmaktadır (Ferreira ve ark., 2013). Bir başka çalışmada da, utanç duygusunun yeme bozukluğunda önemli bir değişken olan "öz duyarlılık", kendine yönelik anlayışlı bir tutum sergileme (self-compassion) davranışıyla doğrudan bağlantılı olduğunu ve bu bağlantının tedaviyi etkilediğini öne sürülmektedir (Kelly ve ark.,

2014). Bulgulara göre, utanç duygusu kendine karşı anlayışlı bir tutum sergilemeyle negatif yönde ilişkilidir ve utanç azalıp, şefkat duygusu arttığında kişiler tedaviye daha olumlu yanıt vermektedirler. Araştırma, yeme bozukluğunun tedavisinde utancın önemli bir değişken olarak ele alınmasına ve tedavinin erken dönemlerinde utanç duygusuna yapılacak müdahalenin tedavinin genel sonucuna yapacağı olumlu etkiye vurgu yapmaktadır (Kelly ve ark., 2014).

1.4.2.1.Suçluluk ve Utancın Obsesif Kompulsif Bozukluk ile İlişkisi

Suçluluk duygusunun OKB'nin hem oluşumunda hem de sürdürülmesinde etkisi olduğu bilinmektedir. OKB'deki kontrol ihtiyacının, abartılmış sorumluluk duygusunun ve mükemmeliyetçiliğin suçluluk duygusuyla doğrudan ilişkisi vardır. Sorumluluk duygusu ve sorumluluğa verilen aşırı önem, suçlulukla ilgili korkuları da beraberinde getirmektedir (Basile ve ark., 2011). Mancini ve arkadaşlarının (2004) yaptığı araştırma, OKB tanısı almış kişilerin suç korkusunun daha fazla olduğunu göstermektedir. Bazı çalışmalar, sorumluluk duygusunun azaltılmasının ve buna bağlı olarak "suçlu hissetme potansiyelinin" ortadan kaldırılmasını hedeflemiş ve bunun deney ortamında başarıldığı durumlarda OKB hastalarının kompulsif ritüelleri gerçekleştirme isteklerinde düşüş gözlemlenmiştir (Lopatka ve Rachman, 1995). Bir başka çalışmada da kişilerin suçlu hissetme ihtimalini kabul etmeyi öğrenmeleri durumunda obsesif kompulsif belirtilerin azalacağı savunulmaktadır (Cosentino ve ark., 2012). Suçluluk, özgüven ve dindarlığın OKB ile ilişkisini inceleyen bir başka araştırma da suçluluk ve OKB arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Aynı araştırmada, yıkama ve kontrol davranışı ile kişilerarası çatışma sebepli ortaya çıkan suçluluk duygusunun OKB'nin temel belirleyicileri olduğu ileri sürülmüştür (Melli ve ark., 2017).

Obsesif kompulsif belirtilerin ortaya çıkma amacının "iğrenç" maddelerden ya da durumlardan dolayı suçlu hissetmeyi ya da onlar tarafından kirletilmeyi engelleme

olduğunu savunan çalışmalar bulunmaktadır (D'Olimpio ve ark., 2013). Buna örnek olarak, olası bir patlamayı engellemek için sürekli gaz vanasını kontrol etme davranışının altında bu abartılmış sorumluluk duygusu ve suçlu hissetmekten kaçınma yatması verilebilir. Belli söz ve duaları belli örüntü, sayı ya da sıralarda tekrarlamanın altında da dine hakaret içeren girici düşüncelerin nötrlenmesi ve böylece ahlaki olarak "temiz" olmak yatıyor olabilir. D'Olimpio ve arkadaşlarının (2013) araştırmasında OKB tanısı almış kişiler suçluluk ve iğrenme duygularını hissetmeye, OKB tanısı almamış kişilere kıyasla daha eğilimlidir. Aynı çalışma OKB'nin farklı alt tiplerinin suçluluk ve iğrenme eğilimi ile ilgili bir fark göstermediği gözlemlemiştir.

OKB ile suçluluk ilişkisinde suçluluğun farklı türlerinden de bahsedilmektedir. Literatüre bakıldığında genellikle suçluluğun "deontolojik" ve "alturistik" olarak iki farklı alt tipinin obsesif kompulsif özelliklere nasıl bir etki yaptığının incelenmiş olduğu görülmektedir. Bu noktada bahsedilen deontolojik ve alturistik suçluluğun ayrımını yapmakta fayda görülmektedir.

Deontolojik suçluluk, ahlaki bir değer ya da kural ile ilgili bir suçluluk hissini ifade ederken; alturistik suçluluk bir başkasının kötü şansıyla ilgili duyduğu suçluluğu ifade eder (Basile ve ark., 2011). Ülkemizde alturistik ve deontolojik suçlulukla ilgili yapılmış araştırma olmadığı göze çarpmıştır; öte yandan suçluluğun bu iki alt tipi ile OKB ilişkisini araştıran çalışmalar yabancı literatürde mevcuttur. Deontolojik suçluluk dilimizde "ahlaki suçluluk" olarak karşılık bulabilir (Esin, 2016). Alturistik kavramı ise bazı kaynaklarda "elseverlik" ya da "özgecilik" olarak çevrilmiştir (Topses, 2012). Basile ve arkadaşlarının (2011) araştırmasına göre deontolojik suçluluğun OKB'yi yordama gücü alturistik suçluluktan daha fazladır. Bir başka deyişle, obsesif kompulsif belirtilerin ortaya çıkmasında, etik değerleri ve ahlaki kuralları ihlal etmekle ilgili duyulan ve kişinin kendisine yönelik olan suçluluk hissi kişinin bir başkasının başına gelen kötü bir durum sebebiyle duyduğu suçluluktan daha etkili olmaktadır.

Öte yandan, OKB'nin farklı tiplerinin suçlulukla ilişkisini araştıran çalışmaların da olduğu görülmektedir. Shapiro ve Stewart'a (2011) göre suçluluk, özellikle ahlaki, cinsel ve dinsel obsesyonları olan kişilerde yoğun olarak görülmektedir; fakat saldırganlık, bulaşma ve şüphe içerikli obsesyonlarda da eşlik eden bir faktör olduğu rapor edilmiştir. OKB'de görülen yıkama kompulsiyonunu suçluluk açısından inceleyen bir araştırmada, yıkama davranışının suçluluk hissini azaltıp azaltmadığına ve suçluluğun yıkama davranışını arttırıp arttırmadığına bakılmıştır. Bulgulara göre, kişiler ellerini yıkadıktan sonra suçluluk hisleri azalmamaktadır; öte yandan suçluluk hissi daha fazla olan kişiler ellerini daha uzun süre yıkama eğilimi göstermektedir. Sonuç olarak, suçluluk hissinin yıkama kompulsiyonunu arttırdığı ileri sürülmüştür (Cougle ve ark., 2012).

Görüldüğü gibi, bu alanda yapılmış araştırmaların çoğu, OKB ile suçluluk ilişkisini anlamaya yönelik olmuştur. Fakat daha az sayıda olmakla birlikte utancın OKB üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu inceleyen çalışmalar da vardır. SCL-90 ölçeği kullanılarak farklı psikopatolojiler ile hem suçluluk hem de utancın ilişkisini incelemeyi hedefleyen bir çalışma, ölçekteki obsesyon değişkeni ile hem suçluluk hem de utancı yüksek oranda ilişkili olarak değerlendirmiştir (Averill ve ark., 2002). Dost ve Yağmurlu'nun (2008) araştırması utancın OKB de dahil olmak üzere birçok patolojiyle ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Valentiner ve Smith (2008) de hem suçluluk hem de utancın OKB'nin etiyolojisinde çok önemli bir değişken olduğunu söylemektedir. Utanç ve suçluluk duymaya eğilimlilik ile obsesif kompulsif belirtilerin ilişkisini inceleyen başka bir araştırmanın sonucuna göre de, utanmaya eğilimli insanlarda daha fazla obsesif kompulsif belirti görülmektedir (Fergus ve ark., 2010).

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1.ÖRNEKLEM

Çalışmada 235 kadın (%50.8), 228 erkek (%49.2) olmak üzere 18-50 yaş aralığında toplam 463 kişiye ulaşılmıştır. Örneklemde yer alan 269 kişi 18-25 (%58.1), 194 kişi 26-50 (%41.9) yaş aralığındadır (Ort=28.41, Ss=10.67). Katılımcılara Ankara, Edirne ve İzmir il sınırları içinden basit rastlantısal yöntem kullanılarak ulaşılmıştır. Her katılımcıya, istediklerinde sebep belirtmeksizin çalışmadan çekilebileceklerini ifade eden ve çalışmanın içeriğini, amaçlarını, katılım şartlarını içeren bir onam formu verilmiştir. Örneklemin demografik özellikleri Tablo 2.1'de gösterilmiştir.

Tablo 2.1. Örneklemin Demografik Özellikleri

	Katılımcı Sayısı	%
Kadın	235	50.8
Erkek	228	49.2
18-25 yaş	269	58.1
26-50 yaş	194	41.9
Evli	133	28.7
Bekar	330	71.3
İlkokul mezunu	4	0.9
Ortaokul mezunu	14	3.0
Lise mezunu	212	45.8
Üniverite mezunu	184	39.7
Yüksek lisans ve üzeri	48	10.4
0-1500 TL	227	49.0
1500-3000 TL	64	13.8
3000-4500 TL	62	13.4
4500 ve üzeri	110	23.8

2.2.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

2.2.1.KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Araştırmada, bireylerin sosyo-demografik özellikleri hakkında bilgi toplamak amacıyla araştırmacı tarafından yapılandırılmış bir "Kişisel Bilgi Formu" hazırlanmıştır. Bu formda katılımcılara yaş, cinsiyet, eğitim, medeni durum, toplam aylık gelir, daha önce psikiyatrik bir tanı alıp almadıkları ve aldılarsa bu tanının ne olduğu ve son altı ay içinde psikiyatrik bir ilaç kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur. Daha önce psikiyatrik tanı almış ve ilaç kullanmış kişiler örnekleme dahil edilmemiştir. Araştırmanın anonim doğası gereği katılımcılardan başka bir kimlik bilgisi kesinlikle istenmemiştir.

2.2.2. YOUNG EBEVEYNLİK ÖLÇEĞİ (YEBÖ)

Young Ebeveynlik Ölçeği, Young (1994) tarafından geliştirilen, 72 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir. Maddeler 6'lı Likert tipi puanlanmaktadır (1= tamamıyla yanlış, 6= Ona tamamıyla uyuyor). Bu ölçekte katılımcıların hem anne hem de babalarının onlara karşı tutum ve davranışları yönünden değerlendirmeleri istenir.

Katılımcı anne ve babasını tarif eden davranışları kendi çocukluk dönemindeki hallerini düşünerek puanlar. Bunun sebebi, Young Ebevenylik Ölçeği'nin dayandığı Şema Modeli'nin çocukluk dönemindeki anne baba tutum ve davranışlarının erken dönem uyumsuz şemaları oluşturmakta etkili olduğuna işaret etmesidir. Erken dönem uyumsuz şemaların temelini oluşturduğu düşünülen bu davranış ve tutumlar 17 ayrı boyutta incelenir. Young Ebeveynlik Ölçeği, Soygüt ve arkadaşları (2008) tarafından ülkemize uyarlanmıştır. Ölçeğin Türkçe formunu geliştirmek amacıyla yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmasında 994 katılımcıdan veri elde edilmiş, yapılan analiz sonucu Türkiye için hem anne hem de baba formlarında 10 faktörlü bir yapı elde edilmiştir.

Buna göre oluşan boyutlar şu şekildedir: Kuralcı/Kalıplayıcı (31, 32, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 54, 60 ve 65. maddeler), Küçümseyici/Kusur Bulucu (8, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 29 ve 30. maddeler), Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı (1, 2, 3, 4, 5, 36, 45 ve 52. maddeler), Sömürücü/İstismar Edici (6, 7, 9, 10, 11, 12 ve 13. maddeler), Aşırı Koruyucu/Evhamlı (14, 16, 17, 18, 19, 20 ve 53. maddeler), Koşullu/Başarı Odaklı (38, 69, 70, 71 ve 72. maddeler), Aşırı İzin Verici/Sınırsız (25, 47, 48, 49, 50 ve 51. maddeler), Kötümser/Endişeli (56, 58 ve 59. maddeler), Cezalandırıcı (63, 66, 67 ve 68. maddeler) ve Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran Ebeveynlik (61, 62 ve 64. maddeler). Ölçeğin güvenirlik çalışması çerçevesinde yapılan test-tekrar test ve iç tutarlılık analizleri sonucu kabul edilebilir düzeylerde anlamlı katsayılara ulaşılmıştır. İç tutarlılık katsayıları hem anne hem baba formunda genel toplamda α=.90 iken, alt boyutlar incelendiğinde iç tutarlılık katsayıları anne formunda α=.53-.86, baba formunda ise α=.61-.89 arasında değişmektedir (Soygüt ve ark., 2008).

Mevcut çalışma için yapılan güvenirlik analizi sonucunda ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu saptanmıştır (Cronbach α=. 95).

2.2.3. PADUA ENVANTERİ WASHİNGTON EYALET ÜNİVERSİTESİ REVİZYONU (PI-WEÜR)

Padua envanteri ilk kez Burns, Keortge, Formea ve Sternberger (1996) tarafından geliştirilmiştir. Obsesyon ve kompulsiyonları değerlendiren bu ölçek öz bildirime dayanan 39 sorudan oluşmaktadır ve beşli likert tipi derecelendirme içerir. Katılımcılar ölçekteki maddelere kendilerine verdiği rahatsızlık açısından puan verirler (0=Hiç, 4= Çok Fazla). Altmış maddeden oluşan orijinal ölçek endişeyle ilgili maddelerden arındırılarak Burns ve arkadaşları (1996) tarafından revize edilmiştir. Envanter, Kendine/başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel düşünceler (24, 25,

26, 27, 28, 29 ve 30. maddeler), Kendine/başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel dürtüler (31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38 ve 39. maddeler), Kontrol etme obsesyon ve kompulsiyonları (14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 ve 23. maddeler), Bulaşma/kirlenme obsesyonları ve temizlik kompulsiyonları (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 ve 10. maddeler), Öz-bakım ritüelleri (11, 12 ve 13. maddeler) olmak üzere 5 faktörlü bir yapıya sahiptir. Bütün maddeler düz kodlanmaktadır. Ayrıca fenomenolojik açıdan birbirinden ayrılan belirtilerin ayrı ayrı şiddetinin belirlenmesine de olanak tanır. Öz-bildirim ölçekleri arasında OKB hakkındaki çalışmalarda en fazla kullanılmış değerlendirme aracıdır (Steketee, 1994). Ölçeğin geneline ait iç tutarlılık katsayısı .92 olarak rapor edilmiştir (Burns ve ark., 1996). Ölçekten alınan toplam puanın yüksekliği obsesif kompulsif belirtilerin şiddetini göstermektedir. PE-WEÜR'ün Türkçe geçerlik-güvenirlik çalışması Yorulmaz ve arkadaşları (2007) tarafından yapılmıştır. Elde edilen faktör yapısı ölçeğin orijinaliyle uyuşmaktadır. Ayrıca PE-WEÜR puanları ve obsesif kompulsif belirtileri ölçmede kullanılan başka bir ölçek olan Maudsley Obsesif Kompulsif Envanteri ile arasında orta-yüksek düzeyde korelasyona sahiptir (r=.23 ile r= .83 arasındadır).

Mevcut çalışma için yapılan güvenilirlik analizi sonucu Cronbach α= .94 olarak bulunmuştur.

2.2.4. SUÇLULUK VE UTANÇ ÖLÇEĞİ (SUTÖ)

Bu ölçek Şahin ve Şahin (1992) geliştirilmiştir. Ölçek ortaya çıkarılırken 3 aşama izlenmiştir: İlk aşamada Johnson ve Noel'in Dimensions of Conscience Questionnaire adlı farklı durumlara göre ayrı ayrı suçluluk ve utancı ölçen açık uçlu sorular envanteri 100 farklı öğrenciye uygulanmıştır. Bu çalışma sonucunda, en sık suçluluk veya utanç hissedilen 36 farklı durum tespit edilmiş ve bu 36 durumu esas alan ölçeğin geliştirilmiş versiyonu 311 öğrenciye uygulanarak çalışmanın ikinci aşaması

oluşturulmuştur. Her maddenin uygunluğunu kontrol etmek amacıyla katılımcılardan her durumu "suçluluk", "utanç", "ikisi de" ya da "hiçbiri" olarak işaretlemeleri beklenmiş ve bu verilere dayanarak 12 tanesi "suçluluk alt ölçeği" (3, 6, 7, 11, 12, 14, 16, 17, 21, 22, 23 ve 24. maddeler); 12 tanesi de "utanç alt ölçeği" (1, 2, 4, 5, 8, 9, 10, 13, 15, 18, 19 ve 20. maddeler) olmak üzere 24 maddelik "Suçluluk-Utanç Ölçeği" oluşturulmuştur. Üçüncü aşamada ise ölçeğin son hali üç farklı sosyoekonomik durum esas alınarak 540 katılımcıya uygulanmıştır ve Suçluluk-Utanç Ölçeği farklı durumlardaki suçluluk ve utanç duygularını ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçek olarak son halini almıştır (Şahin ve Şahin, 1992).

Mevcut çalışmada suçluluk için Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı .88, utanç için .85 olarak belirlenmiştir.

2.2.5. İŞLEM

Çalışmada her katılımcıya önce birer onam formu imzalatılmıştır. Formda, bireysel değerlendirme yapılmadığı, kişisel bilgilerin istenmediği, çalışmanın anonim bir doğası olduğu anlatılmıştır. Ayrıca, çalışmaya katılmanın herhangi bir riski olmadığı; fakat istenildiği takdirde her katılımcının istediği zaman sebep belirtmeden çalışmadan ayrılmakta tamamen özgür olduğu belirtilmiştir.

Ölçekler katılımcılara en başta “Aydınlatılmış Onam Formu”nun yer aldığı bir batarya halinde sunulmuştur. Kişilerin onam formunu okuyup imzalaması ve ardından ölçekleri doldurulması 20-25 dk sürmüştür.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda yapılan istatistik analizleri için SPSS-21 paket programı ve SPSS eklentisi PROCESS Multiple Mediation Model 4 kullanılmıştır.

2.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

İlgili literatür incelendiğinde, obsesif kompulsif belirtiler ile erken dönem uyum bozucu şemalar, ebeveynlik biçimleri ve suçluluk ve utanç duyguları arasındaki ilişkilerin ayrı ayrı ele alındığı çalışmalara rastlanmaktadır. Bununla birlikte, hem yurt dışında hem de yurt içinde, obsesif kompulsif belirtiler ile bu üç değişkenin ilişkilerinin bir arada ele alındığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Buradan hareketle bu çalışmanın temel amacı, obsesif kompulsif belirtiler ile şema kuramı bağlamında ele alınan ebeveynlik biçimleri ve suçluluk ve utanç duyguları arasındaki ilişkileri incelemek; ebevenlik biçimleri ile obsesif kompulsif belirtiler arasında suçluluk ve utanç duygularının aracı rolünü belirlemektir. Çalışmanın ikincil amacı ise, obsesif kompulsif belirtilerin yaş ve cinsiyet değişkeni açısından nasıl farklılaştığının belirlenmesidir.

2.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Literatürde, obesesif kompulsif bozukluğun şema modeli üzerinden incelendiği çalışmalar mevcuttur (Thiel ve ark., 2014; Voderholzer ve ark., 2014; Kwak ve Lee, 2015; Shariatzadeh, 2017). Bu çalışmalarda obsesif kompulsif bozukluğun hangi ebeveynlik biçimleriyle ve hangi erken dönem uyumsuz şemalarla ilgili olduğu birçok farklı ölçekle değerlendirilmiştir (Ayçiçeği ve ark., 2002; Alonso ve ark., 2004; Lennertz ve ark., 2010; Timpano ve ark., 2010). Bu çalışmada kullanılacak olan ebeveynlik biçimleri ölçeği (Young Ebeveynlik Ölçeği) ise, yalnızca kişinin maruz kaldığı yetiştirilme biçimlerini anlamaya yönelik değil; aynı zamanda sağlam bir kuramsal alt yapıya dayanan şema modelinde bir yaklaşım sunmaktadır. Bu sebeple obsesif kompulsif belirtileri yordayan ebeveynlik biçimlerini ayrıştırırken bir yandan da takıntılı ve zorlantılı davranışları ve davranışlara sahip olan kişileri şema modeli

açısından daha iyi anlamaya yönelik bir yaklaşım sunması hedeflenmiştir. Bununla beraber, kullanılan ebeveynlik biçimleri ölçeğinin sunduğu 10 farklı ebeveynlik biçimi anne ve baba için ayrı ayrı değerlendirmeye olanak verdiği için obsesif kompulsif davranışların ebeveynlik biçimleri ile olan ilişkisini anlamaya katıkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Bir diğer değişken olan suçluluk ve utancın psikopatolojiyle olan ilişkisini anlamaya yönelik çalışmalar literatürde mevcuttur. OKB- suçluluk- utanç ilişkisi bağlamında da yapılmış araştırmalar vardır fakat sayıca azdır. Bu çalışmada kullanılan üç değişkeni (suçluluk ve utanç, ebeveynlik biçimleri ve obsesif kompulsif belirtiler) bir arada inceleyen bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Bu tez çalışmasında bu üç değişkenin birbirleriyle ilişkileri incelenmiş ve obsesif kompulsif bozukluğu olan kişilerle değil; obsesif kompulsif bozukluk tanısı almamış sağlıklı bireylerde görülebilecek obsesif kompulsif belirtiler üzerinde durulmuştur. Bu araştırmanın literatürdeki diğer araştırmalardan bir diğer farkı da ebevenlik biçimlerinin obsesif kompulsif belirtilerle olan ilişkisini incelerken bu ilişkide suçluluk ve utanç duygularının aracı rolünün belirlenmeye çalışılmasıdır. Bu araştırma sonucunda ortaya çıkan bulguların hem obsesif kompulsif belirtilerle ilgili çalışmalara hem de suçluluk ve utanç değişkenlerinin şema modelindeki yeri ile ilgili olarak literatüre önemli katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

2.5. ARAŞTIRMA SORULARI

Bu çalışmada aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmıştır.

1) Obsesif kompulsif belirtiler, ebeveynlik biçimleri ve suçluluk ve utanç duyguları arasındaki ilişkiler ne yöndedir?
2) Obsesif kompulsif belirtileri yordayan değişkenler nelerdir?

3) Ebeveynlik biçimleri ile obsesif kompulsif belirtiler arasında suçluluk ve utanç duygularının aracı rolü mevcut mudur?
4) Obsesif kompulsif belirtiler cinsiyet ve yaş değişkeni açısından farklılaşmakta mıdır?

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın sorularına yönelik yürütülmüş olan analizlerin bulgularına yer verilecektir. Veri seti analiz edilmeden önce veri setinin uygunluğu test edilmiş, veri girerken hata yapılıp yapılmadığına bakılmıştır. İlk olarak, katılımcıların demografik özellikleri değerlendirilmiştir. Bu analize yönelik bulgular çalışmanın ikinci bölümünde örneklemin tanıtıldığı kısımda paylaşılmıştır. Daha sonra ölçeklerin betimsel özelliklerine bakılmıştır. Ardından çoklu varyans analizi ile değişkenlerin demografik değişkenlere göre nasıl farklılaştıkları incelenmiştir. Sonrasında, ölçeklerin birbirleriyle olan ilişkisi korelasyon yöntemiyle değerlendirilmiş, korelasyon yönünden anlamlı olan değişkenler için regresyon hesaplanarak değişkenlerin birbirlerini yordama güçleri test edilmiştir. Son olarak değişkenler aracı değişken analizine tabi tutulmuştur. Ayrıca tüm ölçeklere güvenilirlik çalışması yapılmış, bulgular ölçeklerin tek tek anlatıldığı "Veri Toplama Araçları" bölümünde paylaşılmıştır.

3.1. BETİMSEL İSTATİSTİKLER

3.1.1 ÖLÇEKLERİN ORTALAMA, STANDART SAPMA VE PUAN ARALIK DEĞERLERİ

Padua Envanteri Washington Eyalet Üniversitesi Revizyonu (PE-WEÜR), Young Ebeveynlik Ölçeği (YEBÖ), Suçluluk ve Utanç Ölçeği'nin (SUTO) toplam puanlarına ve alt ölçeklere ait ortalamalar, standart sapmalar ve puan aralıkları Tablo 3.1.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1.1 Ölçek ve alt ölçeklerin puanlarının ortalama, standart sapma ve puan aralık değerleri

	Ort	Ss	Puan aralığı
Babalık Biçimleri Toplam Puan	22.61	6.33	11-50
Annelik Biçimleri Toplam Puan	21.90	5.75	11-50
Kuralcı/Kalıplayıcı Annelik	2.35	1.00	1-6
Küçümseyici/Kusur Bulucu Annelik	1.42	0.73	1-5
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı Annelik	2.19	1.05	1-6
Sömürücü/İstismar Edici Annelik	1.17	0.58	1-5
Aşırı Koruyucu/Evhamlı Annelik	3.02	1.00	1-5
Koşullu/Başarı Odaklı Annelik	3.14	1.25	1-6
Aşırı İzin Verici/Sınırsız Annelik	1.59	0.77	1-6
Kötümser/Endişeli Annelik	2.26	1.17	1-6
Cezalandırıcı Annelik	2.13	0.88	1-6
Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran Annelik	2.55	1.10	1-6
Kuralcı/Kalıplayıcı Babalık	2.46	1.07	1-6
Küçümseyici/Kusur Bulucu Babalık	1.51	0.85	1-6
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı Babalık	2.50	1.14	1-6
Sömürücü/İstismar Edici Babalık	1.25	0.65	1-6
Aşırı Koruyucu/Evhamlı Babalık	2.82	0.91	1-6
Koşullu/Başarı Odaklı Babalık	3.14	1.25	1-6
Aşırı İzin Verici/Sınırsız Babalık	1.64	0.84	1-6
Kötümser/Endişeli Babalık	2.20	1.15	1-6
Cezalandırıcı Babalık	2.17	0.92	1-6
Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran Babalık	2.86	1.34	1-6
Padua Envanteri Toplam Puan	1.10	0.64	0-4
Kendine/Başkalarına Yönelik Zarar Verici Obsesyonel Düşünceler	0.99	0.81	0-4
Öz-bakım Ritüelleri	1.14	1.09	0-4
Kendine/Başkalarına Zarar Vermeye Yönelik Obsesyonel Dürtüler	0.40	0.64	0-4
Bulaşma/Kirlenme Obsesyonları ve Temizlik Kompulsiyonları	1.52	0.81	0-4
Kontrol Etme Kompulsiyonları	1.38	0.91	0-4
Suçluluk Toplam Puan	4.17	0.70	1-5
Utanç Tolam Puan	3.50	0.76	1-5

3.2. DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN ANALİZLER

3.2.1. PADUA ENVANTERİ ALT ÖLÇEK PUANLARININ CİNSİYET VE YAŞ DEĞİŞKENLERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Araştırmanın amacı doğrultusunda obsesif kompulsif belirti alt tiplerinin cinsiyet ve yaş açısından farklılaşıp farklılaşmadıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu noktada yaş değişkeni 18-25 ve 26-50 olmak üzere iki grupta ele alınmıştır. "kontrol etme kompulsiyonları", "bulaşma/ kirlenme obsesyonları ve temizlik kompulsiyonları", "kendine/başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel dürtüler", "öz-bakım ritüelleri" ve "kendine/başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel düşünceler" değişkenleri; cinsiyet (kadın ve erkek) ve yaş (18-25, 26-50) değişkenleri açısından değerlendirilmiş ve 2 x 2 çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) yapılmıştır. Analiz sonucunda Wilk's Lambda değeri cinsiyet (Wilk's λ =.94, F=5.51, p<.001, η^2=.058) ve yaş (Wilk's λ=.92, F=7.26, p<.001, η^2=.075) açısından anlamlı farklar olduğuna işaret etmektedir. Cinsiyet değişkeni açısından baktığımızda sadece "kendine/başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel dürtüler" alt ölçeğinde anlamlı farklılıklar görülmektedir. Erkekler (ort.=.51 S=.72) kadınlardan (ort.=.28, S= .50) anlamlı düzeyde yüksek puanlar almıştır ($F_{1,453}$=10.29, p<.01). Yaş açısından baktığımızda ise, "kontrol etme kompulsiyonları" ($F_{1, 453}$=7.61, p<.01, η^2=.017) ve "kendine /başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel dürtüler" ($F_{1,453}$=30.53, p<.001, η^2=.064) alt ölçekleri üzerinde temel etkiler olduğu belirlenmiştir. Padua Envanteri'nden alınan alt ölçek puanlarının cinsiyete göre olan farklılıkları Tablo 3.2.1'de yer almaktadır.

Tablo 3.2.1 Padua Envanteri Alt Ölçeklerinin Cinsiyet Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

	Kadın		**Erkek**		
	Ort.	S	Ort.	S	**F**
Kontrol	1.37	.96	1.38	.86	.01
Bulaşma	1.61	.84	1.43	.76	3.60
Zarar Verici Dürtüler	.28	.50	.51	.72	10.29**
Özbakım	1.13	1.10	1.15	1.08	.01
Zarar Verici Düşünceler	1.03	.81	.95	.81	1.75

***p<.001, **p<.01, *p<.05 N= 453
Alt ölçeklerin isimleri sırasıyla şöyledir: "Kontrol Etme Kompulsiyonları", "Bulaşma/ Kirlenme Obsesyonları Ve Temizlik Kompulsiyonları", "Kendine/Başkalarına Zarar Vermeye Yönelik Obsesyonel Dürtüler", "Öz-Bakım Ritüelleri", "Kendine/Başkalarına Zarar Vermeye Yönelik Obsesyonel Düşünceler".

Bulgulara göre, erkekler "kendilerine/başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel dürtüler" alt tipinde kadınlara göre daha yüksek puanlar almışlardır. Obsesif kompulsif belirtilerin diğer alt tiplerinde cinsiyet yönünden belirgin bir farklılaşma görülmemiştir.

Yaş değişkeni açısından bakıldığında hem "kendisine/başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel dürtüler" hem de "kontrol etme kompulsiyonları" alt ölçeklerinde anlamlı farklılıklar vardır. Bulgulara göre, 18-25 yaş aralığındaki bireyler hem "kontrol etme kompulsiyonları" alt ölçeğinden hem de "kendilerine/başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel dürtüler" alt ölçeğinden 26-50 yaş aralığındaki bireylere göre daha yüksek puanlar almışlardır. Padua Envanteri'nin alt ölçeklerine ait puanların yaş değişkenine göre nasıl farklılaştığı Tablo 3.2.2'de görülmektedir.

Tablo 3.2.2 Padua Envanteri Alt Ölçeklerinin Yaş Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

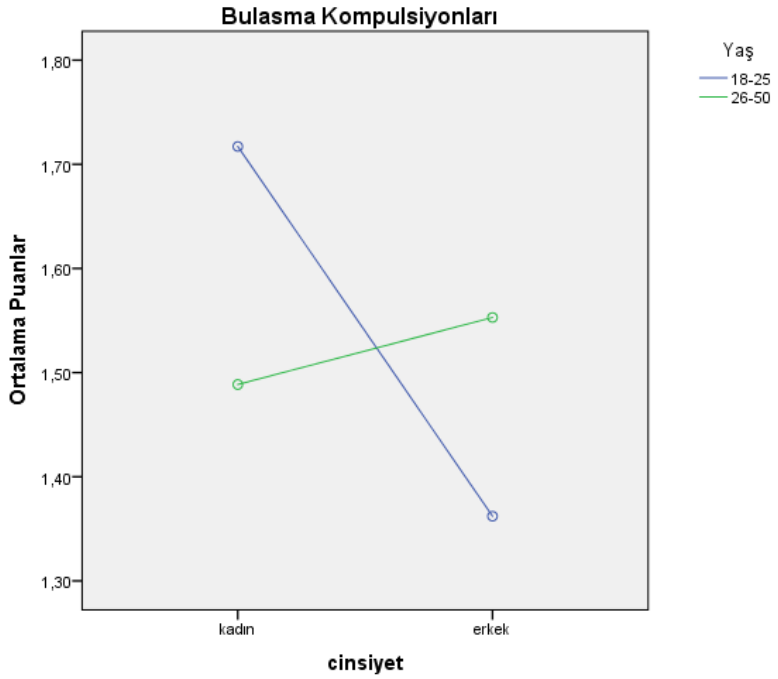
	18-25		**26-50**		
	Ort.	S	Ort.	S	**F**
Kontrol	1.48	.91	1.24	.90	7.61**
Bulaşma	1.52	.81	1.51	.80	.06
Zarar Verici Dürtü	.53	.73	.20	.38	30.53***
Özbakım	1.21	1.10	1.05	1.07	2.15
Zarar Verici Düşünceler	1.06	.84	.89	.75	5.48

***p<.001, **p<.01, *p<.05 N= 453

Alt ölçeklerin isimleri sırasıyla şöyledir: "Kontrol Etme Kompulsiyonları", "Bulaşma/Kirlenme Obsesyonları Ve Temizlik Kompulsiyonları", "Kendine/Başkalarına Zarar Vermeye Yönelik Obsesyonel Dürtüler", "Öz-Bakım Ritüelleri", "Kendine/Başkalarına Zarar Vermeye Yönelik Obsesyonel Düşünceler".

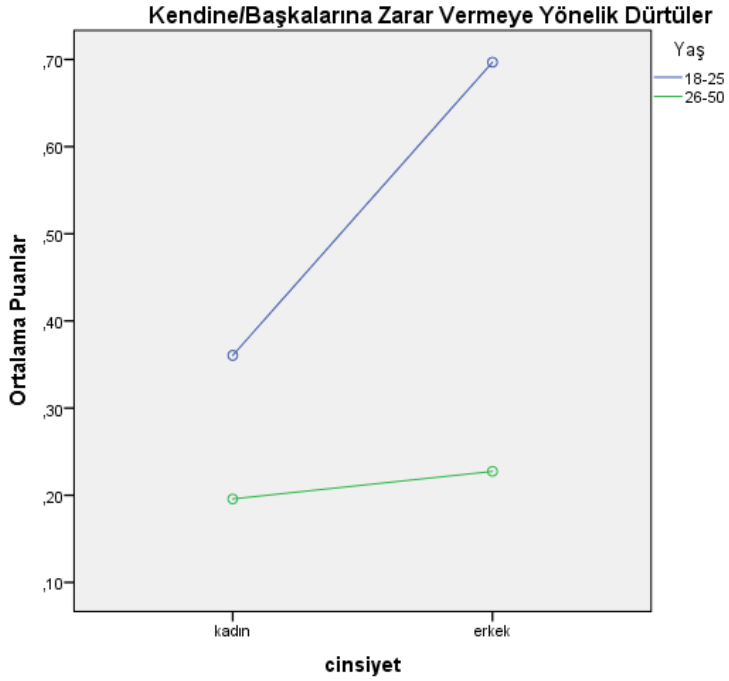
Yapılan bu MANOVA analizi sonucunda değişkenler arası etkileşim etkileri de gözlenmiştir (Wilk's λ=.95, F=4.34, p<.01, η^2=.047). Bu etkileşim etkileri, Padua Envanteri'nin "bulaşma/kirlenme obsesyonları ve temizlik kompulsiyonları" ($F_{1.453)}$=7.50, p<.01, η^2=.016) ile "kendine/başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel dürtüler" ($F_{1,453}$=7.05, p<.01, η^2=.015) alt ölçeklerinde görülmüştür.

Grafik 1'de görüldüğü gibi 18-25 yaş aralığındaki kadınlar diğer diğer yaş gruplarındaki kadın ve erkeklerden "Bulaşma/kirlenme obsesyonları ve temizlik kompulsiyonları" alt tipinde daha yüksek puanlar almışlardır. Bu alt tipte en düşük puanı alan grup ise 18-25 yaş aralığındaki erkekler olmuştur.

Grafik 1. Bulaşma/kirlenme Obsesyonları ve Temizlik Kompulsiyonları Alt Ölçeği'ne İlişkin Cinsiyet x Yaş Etkileşim Etkisi

"Kendine/başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel dürtüler" alt ölçeğinde en yüksek puanı alan 18-25 yaş aralığındaki erkekler olmuştur. 18-25 yaş aralığındaki kadınlar aynı yaş grubundaki erkeklerden daha düşük puan almalarına rağmen, 26-50 yaş grubundaki kadın ve erkeklerden daha yüksek puanlar almışlardır (Grafik 2).

Grafik 2. Kendine/Başkalarına Zarar Vermeye Yönelik Obsesyonel Dürtüler Alt Ölçeği'ne İlişkin Cinsiyet x Yaş Etkileşim Etkisi

3.3. DEĞİŞKENLER ARASI İLİŞKİLER (KORELASYON ANALİZLERİ)

Araştırmada kullanılan değişkenlerin birbirleriyle ilişkilerini belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Ölçme araçlarının (Padua Envanteri, Young Ebeveynlik Biçimleri, Suçluluk ve Utanç Ölçeği) toplam puanları ve ölçeklerin alt boyutlarının birbirleriyle olan korelasyonları hesaplanmıştır.

3.3.1. PADUA ENVANTERİ TOPLAM PUANININ VE ALT ÖLÇEKLERİNİN DİĞER DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ

Padua Ölçeği'ne ait toplam puan ve alt ölçeklerinin diğer tüm değişkenlerle olan korelasyonları incelenmiş, korelasyon katsayıları Tablo 3.3.1'de gösterilmiştir. Bulgulara göre, ebeveynlik biçimleri toplam puanları ve Padua Envanteri toplam puanları arasındaki ilişkiler anlamlıdır ve pozitif yöndedir. Utancın da obsesif kompulsif belirtilerle pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi vardır ($p<.001$). Öte yandan suçluluğun obsesif kompulsif belirtilerle anlamlı bir ilişkisi yoktur. Utancın obsesif kompulsif belirtilerin alt tipleriyle olan ilişkisine bakıldığında, "kontrol etme kompulsiyonları", "bulaşma/kirlenme obsesyonları ve temizlik kompulsiyonları", "özbakım ritüelleri" ve "kendine ve başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel düşünceler" alt tiplerinde .25 ($p<.001$) ile .37 ($p<.001$) aralığında değişen aynı yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Öte yandan, suçluluğun Padua Envanteri toplam puanla anlamlı bir ilişkisi bulunmamasına karşın, "bulaşma/kirlenme obsesyonları" ile "kendine veya başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel dürtüler" alt tipleriyle olan ilişkisi pozitif yönde anlamlıdır ($p<.01$).

"Kontrol etme kompulsiyonları" alt tipinin annelik biçimlerinden “küçümseyici/kusur bulucu", "aşırı koruyucu/evhamlı", "koşullu/başarı odaklı", "kötümser/endişeli" annelik biçimleri arasında .12 (p<.01) ile .21 (p<.001) aralığında değişen anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Babalık biçimlerinden ise, "kuralcı/kalıplayıcı", "küçümseyici/kusur bulucu", "aşırı koruyucu/evhamlı", "koşullu/başarı odaklı" ve "kötümser/endişeli" babalık biçimleri arasında .10 (p<.05) ile .21 (p<.001) aralığında değişen anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

"Bulaşma/kirlenme obsesyonları ve temizlik kompulsiyonları"nın ilişkili olduğu ebeveynlik biçimleri "aşırı koruyucu/evhamlı" ve "koşullu/başarı odaklı" tip olmak üzere .09 (p<.05) ile .11 (p<.05) aralığında hem anne hem baba için anlamlıdır.

"Kendine ve başkalarına zarar vermeye yönelik dürtüler", "değişime kapalı/duygularını bastıran" anne tipi dışındaki tüm annelik ve babalık biçimleriyle .09 (p<.05) ile .31 (p<.001) aralığında değişen anlamlı bir ilişki içindedir.

"Öz-bakım ritüelleri" ile "küçümseyici/kusur bulucu", "duygusal bakımdan yoksun bırakıcı", "koşullu/başarı odaklı", "aşırı izin verici/sınırsız" ve "cezalandırıcı" annelik değişkenleri arasında .08 (p<.05) ile .15 (p<.001) aralığında değişen anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Benzer biçimde, babalık biçimlerinden "küçümseyici/kusur bulucu", "duygusal bakımdan yoksun bırakıcı", "koşullu/başarı odaklı", "aşırı izin verici/sınırsız", "kötümser/endişeli" ve "cezalandırıcı" babalık arasında .09 (p<.05) ile .16 (p<.001) arasında değişen bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir

"Kendine ve başkalarına zarar vermeye yönelik düşünceler" ile "duygusal bakımdan yoksun bırakıcı annelik" dışındaki tüm annelik biçimleri arasında .09 (p<.05) ile .20 (p<.001) aralığında değişen anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir.

Babalık biçimleri ile "kendine/başkalarına zarar vermeye yönelik düşünceler" arasındaki ilişkide ise, "kuralcı/kalıplayıcı", "küçümseyici/kusur bulucu", "aşırı koruyucu/evhamlı", "koşullu/başarı odaklı" ve "kötümser/endişeli" babalık biçimlerinin

.12 (p<.01) ile .21 (p<.001) aralığında değişen anlamlı etkilere sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.3.1. Padua Ölçeği Toplam Puanının ve Alt Ölçeklerinin Diğer Değişkenlerle İlişkisi

	25	**26**	**27**	**28**	**29**	**30**
1	.21***					
2	.10*	.08	.02	.11**	.06	.14***
3	.21***	.12**	.08	.31***	.14**	.20***
4	.06	.00	.02	.10*	.11**	.07
5	.14*	.03	.06	.28***	.07	.12**
6	.20***	.21***	.09*	.14***	.07	.20***
7	.16***	.17***	.09*	.09*	.15***	.15***
8	.11*	.06	.04	.17***	.10*	.09*
9	.11*	.12**	-.00	.13**	.03	.14**
10	.09*	.04	.02	.11*	.09*	.12**
11	.10*	.08	.08	.01	.08*	.14**
12	.19***					
13	.12*	.10*	.02	.14**	.09	.12**
14	.19***	.12*	.05	.30***	.15***	.16***
15	.09*	.04	.05	.12**	.12**	.08
16	.13**	.04	.04	.28***	.08	.08
17	.21***	.21***	.11*	.15**	.08	.21***
18	.16***	.15***	.11*	.12**	.16***	.12**
19	.09*	.05	.03	.17***	.09*	.07
20	.16***	.14**	.05	.15***	.12**	.17***
21	.08	.02	.03	.13**	.09*	.08
22	.00	-.00	-.01	-.02	.06	.03
23	.04	.05	.18***	-.29***	.07	.02
24	.33***	.34***	.37***	-.05	.25***	.28***

***p<.001, **p<.01, *p<.05 N= 461

1.Annelik Biçimleri Toplam Puan, 2.Kuralcı/Kalıplayıcı Annelik, 3. Küçümseyici/Kusur Bulucu Annelik, 4.Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı Annelik, 5. Sömürücü/İstismar Edici Annelik, 6.Aşırı Koruyucu/Evhamlı Annelik, 7.Koşullu/Başarı Odaklı Annelik, 8.Aşırı İzin Verici/Sınırsız Annelik, 9.Kötümser/Endişeli Annelik, 10.Cezalandırıcı Annelik, 11. Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran Annelik, 12.Babalık Biçimleri Toplam Puan, 13. Kuralcı/Kalıplayıcı Babalık, 14. Küçümseyici/Kusur Bulucu babalık, 15. Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı Babalık, 16. Sömürücü/İstismar Edici Babalık, 17. Aşırı Koruyucu/Evhamlı babalık, 18. Koşullu/Başarı Odaklı babalık, 19. Aşırı İzin Verici/Sınırsız Babalık, 20. Kötümser/Endişeli Babalık, 21. Cezalandırıcı Babalık, 22. Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran Babalık, 23. Suçluluk Toplam Puanı, 24. Utanç Toplam Puanı, 25. Padua Ölçeği Toplam Puanı, 26. Kontrol Etme Kompulsiyonları, 27. Bulaşma/Kirlenme Obsesyonları ve Temizlik Kompulsiyonları, 28. Kendine/Başkalarına Zarar Vermeye Yönelik Obsesyonel Dürtüler, 29. Öz-bakım Ritüelleri, 30. Kendine/Başkalarına Zarar Vermeye Yönelik Obsesyonel Düşünceler.

3.3.2 SUÇLULUK VE UTANCIN ANNELİK VE BABALIK BİÇİMLERİYLE OLAN İLİŞKİSİ

Ebeveynlik biçimleri toplam puanlarının ve hem anne hem baba için alt ölçeklerin suçluluk ve utanç ile olan korelasyon katsayıları Tablo 3.3.2'de gösterilmiştir. Bulgulara göre, suçluluk ile "küçümseyici/kusur bulucu", "duygusal bakımdan yoksun bırakıcı", "sömürücü/istismar edici", "cezalandırıcı" ve "aşırı izin verici/sınırsız annelik" biçimleri arasında -.13 ($p<.01$) ile -.19 ($p<.001$) aralığında değişen negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Öte yandan, "değişime kapalı" annelik biçimi ile suçluluk arasında pozitif yönde korelasyon bulunmaktadır ($p<.05$).

Ebeveynlik biçimleri baba formunun alt ölçeklerine bakıldığında, suçluluk ile "küçümseyici/kusur bulucu", "aşırı izin verici/sınırsız", "cezalandırıcı" ve "küçümseyici/kusur bulucu" babalık biçimleri arasında -.11 ($p<.01$) ile -.16 ($p<.001$) aralığında değişen negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Suçluluk ile babalık biçimlerinden herhangi biri arasında anlamlı pozitif korelasyona rastlanmamıştır.

Annelik biçimleriyle utanç arasındaki ilişkiye bakıldığında, utanç ile "aşırı koruyucu/evhamlı", "koşullu/başarı odaklı" ve" değişime kapalı" annelik arasında .10 ($p<.05$) ile .17 ($p<.001$) aralığında değişen pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür.

Babalık biçimlerinden ise "aşırı koruyucu/evhamlı" ($p<.01$) ve "değişime kapalı/duygularını bastıran" babalık ($p<.01$) biçimlerinin utanç ile anlamlı ilişkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3.3.2 Suçluluk ve Utancın Annelik ve Babalık biçimleriyle olan İlişkisi

	Suçluluk	**Utanç**
Annelik Biçimleri Toplam Puan	-.07	.08
Kuralcı/Kalıplayıcı Annelik	.01	.08
Küçümseyici/Kusur Bulucu Annelik	-.15***	.01
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı Annelik	-.15***	-.01
Sömürücü/İstismar Edici Annelik	-.19***	-.07
Aşırı Koruyucu/Evhamlı Annelik	.03	.10*
Koşullu/Başarı Odaklı Annelik	.03	.10*
Aşırı İzin Verici/Sınırsız Annelik	-.18***	.05
Kötümser/Endişeli Annelik	-.03	.07
Cezalandırıcı Annelik	-.13**	-.02
Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran Annelik	.11*	.17***
Babalık Biçimleri Toplam Puan	-.07	.06
Kuralcı/Kalıplayıcı Babalık	-.00	.02
Küçümseyici/Kusur Bulucu Babalık	-.14**	.00
Duygusal Bakımdan Yoksun Bırakıcı Babalık	-.07	.03
Sömürücü/İstismar Edici Babalık	-.16***	-.05
Aşırı Koruyucu/Evhamlı Babalık	.01	.14**
Koşullu/Başarı Odaklı Babalık	.02	.07
Aşırı İzin Verici/Sınırsız Babalık	-.14**	-.03
Kötümser/Endişeli Babalık	-.03	.07
Cezalandırıcı Babalık	-.11**	-.03
Değişime Kapalı/Duygularını Bastıran Babalık	.06	.09*

***p<.001, **p<.01, *p<.05 N= 461

3.4. REGRESYON ANALİZLERİ

3.4.1. OBSESİF KOMPULSİF BELİRTİLERİ YORDAYAN DEĞİŞKENLER

Obsesif kompulsif belirtileri hangi değişkenlerin yordadığını belirlemek amacıyla aşamalı hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. Analize değişkenlerin hangi sırayla alındığı Şekil 3.4.1'de gösterilmiştir. Denkleme ilk aşamada demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve gelir), ikinci aşamada annelik biçimleri (Young Ebeveynlik Ölçeği Anne formu Alt Ölçekleri), üçüncü aşamada babalık

biçimleri (Young Ebeveyn Ölçeği Baba Formu Alt Ölçekleri), dördüncü aşamada ise Suçluluk ve Utanç Ölçekleri girilmiştir.

Şekil3.4.1. Obsesif Kompulsif Belirtileri Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Aşamaları

Obsesif kompulsif belirtileri yordayan değişkenlere bakıldığında, yaş değişkenin ilk sırada denkleme girdiğini ve toplam varyansın %2'sini açıkladığı görülmektedir. Gelir değişkeni toplam varyansa %1'lik bir katkı sağlamıştır. Obsesif kompulsif

belirtileri yordayan bir başka değişken olan "küçümseyici/kusur bulucu annelik biçimi" denkleme katıldığında kendisinden önceki değişkenlerin katkısıyla birlikte toplam varyansın %6'sını açıklamaktadır. "Aşırı koruyucu/evhamlı annelik biçimi" ise denkleme %2'lik bir katkı sağlamıştır. Daha sonra denkleme eklenen utanç değişkeni ise yordamaya %11'lik bir katkı sağlamıştır. Son olarak denkleme suçluluk değişkeni girmiş ve diğer değişkenlerle birlikte toplam varyansın %20'sini açıklanmıştır. Ayrıca denkleme giren değişkenlerin t değerleri incelendiğinde gelir dışındaki tüm değişkenlerin yordamaya bağımsız katkılarının bulunduğu gözlemlenmektedir. Beta değerleri ise, utanç değişkeninin en güçlü yordayıcı olduğunu göstermektedir (β= .34). Bunu suçluluk değişkeni izlemektedir (β= -.13). Obsesif kompulsif belirtileri yordayan değişkenlere ilişkin değerler Tablo 3.4.1'de verilmiştir

Tablo 3.4.1 Obsesif kompulsif Belirtileri Yordayan Değişkenler

Yordayan Değişkenler	**R**	**R^2**	**Uyarlanmış R^2**	**β**	**t**	**F**
Yaş	.17	.03	.02	-.01	-2.73**	13.22***
Gelir	.19	.03	.03	-.02	-.78	8.72***
KüçümseyiciAnne	.26	.07	.06	.12	3.20***	11.11***
AşırıkoruyucuAnne	.30	.09	.08	.07	2.50*	10.99***
Utanç	.44	.20	.19	.34	7.81***	21.43***
Suçluluk	.46	.21	.20	-.13	-2.69**	19.33***

***p<.001, **p<.01, *p<.05 N= 461

Tablo 3.4.1'de görüldüğü gibi suçluluk değişkeni obsesif kompulsif belirtileri olumsuz yönde yordamaktadır (t= -2.69, p<.01). Yapılan korelasyon analizlerinde de obsesif kompulsif belirtiler ile suçluluk arasında istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki tespit edilmiştir (bkz. Tablo 3.3.1). Suçluluk ile obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişkide korelasyon değerinin anlamsız olması (r= .03, p>.05) ve suçluluğun obsesif kompulsif belirtileri negatif yönde yordaması (β= -.13, t = -2.69, p<.01) suçluluk değişkeninin utanç değişkeni üzerinde **baskılayıcı değişken (suppressor variable)** olabileceğini akla getirmiştir. Bu noktada baskılayıcı değişken ile ilgili bilgi

verme ihtiyacı duyulmuş ve tezin Tartışma bölümü "Baskılayıcılık Etkisi ile İlgili Değerlendirmeler" başlığı altındaki değerlendirmeler ile başlatılmıştır.

3.5. ARACI DEĞİŞKEN ANALİZLERİ

Ebeveynlik biçimleri ile obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişkide suçluluk ve utancın aracı rolü Preacher ve Hayes (2008) tarafından önerilen Bootstrap yöntemi olan Çoklu Aracılı Model Analizi kullanılarak test edilmiştir (Hayes, 2012). Bu analizler için için Preacher ve Hayes (2008) tarafından geliştirilen SPSS makrosu (eklenti) ve PROCESS Multiple Mediation Model 4 kullanılmıştır. Ayrıca aracılık etkisi incelenirken Baron ve Kenny (1986) tarafından önerilen aracı değişken analizi basamakları dikkate alınmıştır. Buna göre bir değişkenin aracı değişken olarak değerlendirilebilmesi için aşağıdaki dört önkoşulu sağlaması gerekir:

1. Yordanan değişken ile yordayıcı değişken arasında anlamlı ilişki olmalıdır (c yolu).
2.Yordayıcı değişken ile aracı değişken arasında anlamlı bir ilişki olmalıdır (a yolu).
3. Aracı değişken ile yordanan değişken arasında anlamlı bir ilişki olmalıdır (b yolu).
4.Yordayıcı değişken ile yordayıcı değişken arasındaki ilişki, aracı değişken modele girdiğinde ya anlamlı olmaktan çıkmalı ya da anlamlılık düzeyi düşmelidir (c' yolu).

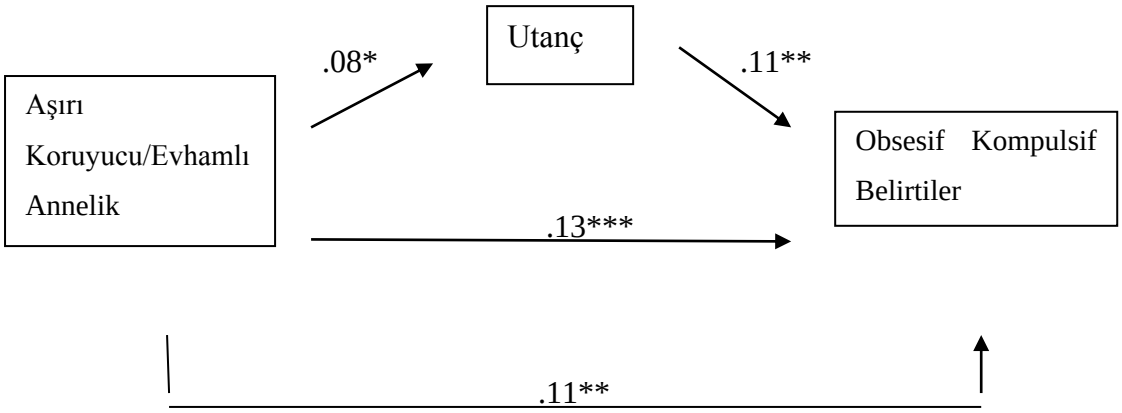
Yordayıcı değişken ile aracı değişken modele beraber girdiklerinde yordayıcı ile yordanan değişken arasındaki ilişki anlamlı olmaktan çıkarsa tam aracılık, ilişkinin anlamlılık düzeyi düşüyorsa kısmı aracılık olduğu söylenebilir. Bu aracılık etkisinin anlamlılığı da güven aralıkları (Bias_Corrected ve Accelerated Güven Aralığı-BCa GA) hesaplanır ve bu aralıkta sıfır değerinin olup olmadığı değerlendirilir. Bu aralıkta sıfır olmaması dolaylı etkinin anlamlı olduğuna işarettir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda ilk olarak, bağımsız değişken (yordayıcı değişken) olarak incelenen ebeveynlik biçimleri değişkeni anne ve baba için ayrı ayrı

toplam puanlar olarak değerlendirilmektedir. Bahsedilen annelik ve babalık için toplam puanlar ile obsesif kompulsif belirtiler (Padua toplam puan) arasındaki ilişki anlamsız olduğundan (p>.05) bu model yukarıda bahsedilen koşulların ikinci basamağını (a yolu) sağlamamaktadır. Bu sebeple Young Ebeveynlik Ölçeği anne formu toplam puan ve baba formu toplam puanlarının obsesif kompulsif belirtilerle olan ilişkisinde suçluluk ya da utancın aracı etkisinden bahsedilemez. Bu sebeple, annelik ve babalık biçimlerinin alt boyutlarının obsesif kompulsif belirtilerle olan ilişkisinde suçluluk ve utancın aracılık rolü Bootstrap analizi yürütülerek incelenmiştir.

Annelik ve babalık biçimleriyle obsesif kompulsif belirtilerin ilişkisinde suçluluk ve utanç değişkenlerinin aracılık etkisine bakılırken suçluluk ve utanç değişkenleri için ayrı ayrı analiz yürütülmüştür. Bunun sebebi, suçluluk ve utanç arasındaki baskılayıcılık etkisinin engellenmek istenmesidir. Baskılayıcılık etkisi yukarıda da anlatıldığı gibi aracılık analizinin sonuçlarını etkileyebilmektedir. Ayrı ayrı yürütülen analizlerden sadece anlamlı çıkan modeller aşağıda açıklanmıştır.

İlk adımda "aşırı koruyucu/evhamlı" annelik alt tipi ile Padua Envanteri toplam puan arasındaki ilişkide utancın aracı rolü incelenmiştir. Model Şekil 3.5.1'de gösterilmektedir.

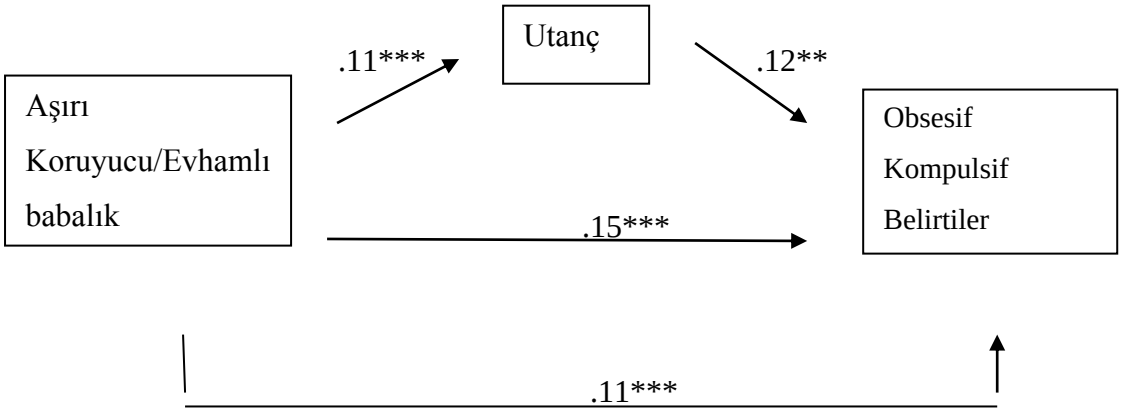
Şekil 3.5.1. "Aşırı koruyucu/evhamlı" annelik alt tipinin obsesif kompulsif belirtiler ile olan ilişkisinde utanç değişkeninin aracı rolü

Şekil 3.5.1'de görüldüğü gibi, "aşırı koruyucu/evhamlı" anneliğin (bağımsız değişken) Padua Envanteri toplam puan (bağımlı değişken) üzerinde (c yolu) doğrudan anlamlı etkisi vardır (β=.13, t= 4.48, p<.001). "Aşırı koruyucu/evhamlı" anneliğin utanç (aracı değişken) üzerinde de (a yolu) anlamlı etkisi vardır (β=.08, t=-2.23, p<.05). Aracı değişken olan utanç ile obsesif kompulsif belirtiler değişkeni arasındaki ilişki de (b yolu) anlamlıdır (β=.11, t= 3.95, p<.01). "Aşırı koruyucu/evhamlı" annelik ile utanç eşzamanlı modele girdiklerinde (c' yolu) "aşırı koruyucu/evhamlı" annelik ile obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişki devam etmiş; fakat anlamlılık düzeyi azalmıştır (β=.11, t=3.95, p<.01). Bu bulgulara göre utanç değişkeninin "aşırı koruyucu/evhamlı annelik" ile obsesif kompulsif bozukluklar arasındaki ilişkide kısmi aracılık rolü üstlendiği söylenebilir.

Ayrıca oluşturulan modelin anlamlı olduğu ve toplam varyansın %15'sini açıkladığı görülmüştür ($F_{(2,448)}$=37.06, p<.001, R^2=.15).

Modeldeki aracı değişkenin dolaylı etkisinin anlamlı olup olmadığı 1000 kişilik bootstrap örneklemi üzerinde incelenmiş ve tahminler %95 güven aralığında incelenmiştir. Bulgulara göre, suçluluğun toplam dolaylı etkisi anlamlıdır (β=.021 ve %95 BCa GA [.002, - .043]. Buna göre utanç değişkeninin "aşırı koruyucu/evhamlı" annelik ve obsesif kompulsif belirtiler (Padua toplam puan) üzerinde kısmi aracı rolü olduğu sonucu elde edilmiştir.

İkinci adımda "aşırı koruyucu/evhamlı" babalık alt tipi ile Padua Envanteri toplam puan arasındaki ilişkide utancın aracı rolü incelenmiştir. Model Şekil 3.5.2'de gösterilmiştir.

Şekil 3.5.2. "Aşırı koruyucu/evhamlı" babalık alt tipinin obsesif kompulsif belirtiler ile olan ilişkisinde utanç değişkeninin aracı rolü

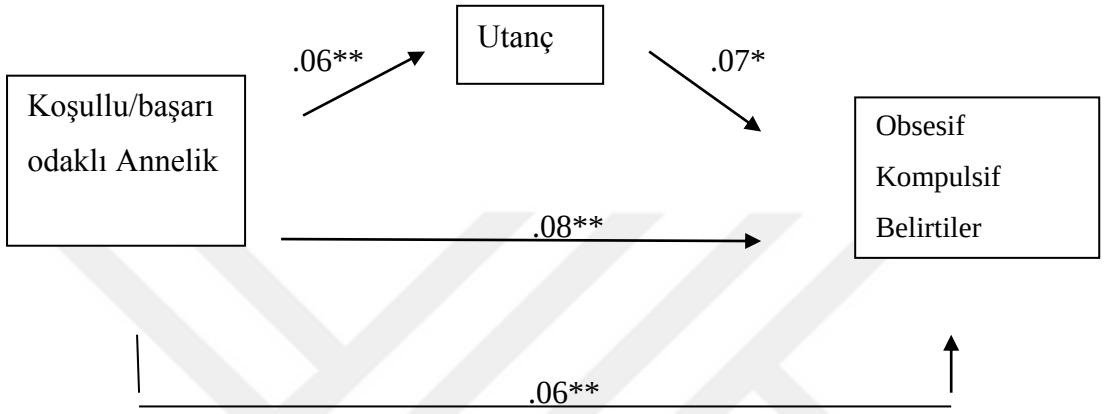
Şekil 3.5.2'de görüldüğü gibi, "aşırı koruyucu/evhamlı" babalığın (bağımsız değişken) Padua Envanteri toplam puan (bağımlı değişken) üzerinde (c yolu) doğrudan anlamlı etkisi vardır (β=.15, t= 4.64, p<.001). "Aşırı koruyucu/evhamlı" babalığın utanç (aracı değişken) üzerinde de (a yolu) anlamlı etkisi vardır (β=.12, t=3.08, p<.01). Aracı değişken olan utanç ile obsesif kompulsif belirtiler değişkeni arasındaki ilişki de (b yolu) anlamlıdır (β=.12, t=3.81, p<.01). "Aşırı koruyucu/evhamlı" babalık ile utanç eşzamanlı modele girdiklerinde (c' yolu) aşırı koruyucu/evhamlı babalık ile obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişki devam etmiş; fakat anlamlılık düzeyi azalmıştır (β=.12, t=3.81, p<.01). Bu bulgulara göre utanç değişkeninin "aşırı koruyucu/evhamlı" babalık ile obsesif kompulsif bozukluklar arasındaki ilişkide kısmi aracılık rolü üstlendiği söylenebilir.

Ayrıca oluşturulan modelin anlamlı olduğu ve toplam varyansın %15'sini açıkladığı görülmüştür ($F_{(2,448)}$=37.04, p<.001, R^2=.15).

Modeldeki aracı değişkenin dolaylı etkisinin anlamlı olup olmadığı 1000 kişilik bootstrap örneklemi üzerinde incelenmiş ve tahminler %95 güven aralığında incelenmiştir. Bulgulara göre, suçluluğun toplam dolaylı etkisi anlamlıdır (β=.021 ve %95 BCa GA [.010, - .054]. Buna göre utanç değişkeninin "aşırı koruyucu/evhamlı"

babalık ve obsesif kompulsif belirtiler (Padua toplam puan) üzerinde kısmi aracı rolü olduğu sonucu elde edilmiştir.

Üçüncü adımda "koşullu/başarı odaklı" annelik alt tipi ile Padua Envanteri toplam puan arasındaki ilişkide utancın aracı rolü incelenmiştir. Model Şekil 3.5.3'te gösterilmiştir.

Şekil 3.5.3. "Koşullu/başarı odaklı" annelik alt tipinin obsesif kompulsif belirtiler ile olan ilişkisinde utanç değişkeninin aracı rolü

Şekil 3.5.3'te görüldüğü gibi, "koşullu/başarı odaklı" anneliğin (bağımsız değişken) Padua Envanteri toplam puan (bağımlı değişken) üzerinde (c yolu) doğrudan anlamlı etkisi vardır (β=.08, t= 3.43, p<.01). "Koşullu/başarı odaklı" anneliğin utanç (aracı değişken) üzerinde de (a yolu) anlamlı etkisi vardır (β=.06, t= 2.14, p<.05). Aracı değişken olan utanç ile obsesif kompulsif belirtiler değişkeni arasındaki ilişki de (b yolu) anlamlıdır (β=.07, t= 2.87, p<.01). "Koşullu/başarı odaklı" annelik ile utanç eşzamanlı modele girdiklerinde (c' yolu) "koşullu/başarı odaklı annelik" ile obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişki devam etmiş; fakat anlamlılık düzeyi azalmıştır (β=.06, t=2.87, p<.01). Bu bulgulara göre utanç değişkeninin "koşullu/başarı odaklı annelik" ile obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişkide kısmi aracılık rolü üstlendiği söylenebilir.

Ayrıca oluşturulan modelin anlamlı olduğu ve toplam varyansın %13'sini açıkladığı görülmüştür ($F_{(2,448)}$=33.28, p<.001, R^2=.13).

Modeldeki aracı değişkenin dolaylı etkisinin anlamlı olup olmadığı 1000 kişilik bootstrap örneklemi üzerinde incelenmiş ve tahminler %95 güven aralığında incelenmiştir. Bulgulara göre, utancın toplam dolaylı etkisi anlamlıdır (β=.021 ve %95 BCa GA [.001, .035]. Buna göre utanç değişkeninin "koşullu/başarı odaklı annelik" ve obsesif kompulsif belirtiler (Padua toplam puan) üzerinde kısmi aracı rolü olduğu sonucuna varılmıştır.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu çalışmada, herhangi bir psikiyatrik tanısı olmayan sağlıklı bireylerden obsesif kompulsif belirtiler, ebeveynlik biçimleri, suçluluk ve utanç ile ilgili bilgi toplanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, obsesif kompulsif belirtiler ile ebeveynlik biçimleri arasındaki ilişkide suçluluk ve utancın aracı rolü incelenmiştir. Obsesif kompulsif belirtilerin demografik değişkenlere göre nasıl farklılaştıkları da araştırmanın diğer amaçlarını oluşturmuştur. Bu bölümde de araştırmanın bahsedilen amaçları doğrultusunda yürütülmüş olan analizlerin sonucunda elde edilen bulgular ilgili literatür ışığında tartışılmaya çalışılmıştır. Bu tartışmalara girmeden önce, yapılan regresyon analizi sonrası ortaya çıkan "Baskılayıcılık Etkisi"ne ilişkin teorik bilgiler ve değerlendirmelere yer verilecektir.

4.1. BASKILAYICILIK ETKİSİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER

Horst (1941) tarafından, kriter ile korelasyonu olmayan ama diğer bir değişkenle yüksek korelasyon gösterip (mevcut araştırma da bu değişken "utanç"'tır) o değişkenle regresyona katıldığında yordama gücünü arttıran bir değişken fark edilmiş ve bu değişken "baskılayıcı değişken" olarak tanımlanmıştır (Tzelgov ve Henik, 1991). Bir başka tanımda, baskılayıcı değişken, "bağımsız değişkeni yordamada kullanışlı olan, diğer bağımsız değişkenlerle korelasyonundan dolayı çoklu R^2'yi arttıran" değişkendir. Bu değişken, bağımlı değişkeni yordamadaki ilgisiz varyansı bastırır (Tabachnich ve Fidell, 2015). Baskılayıcı değişken, sadece regresyon ağırlığını arttırdığı değişken için baskılayıcıdır. Bu sebeple, baskılayıcı değişken kendi regresyon ağırlığıyla

tanımlanmaz, baskıladığı değişkene olan etkisiyle tanımlanır (Conger, 1974). Tzelgov ve Henik'e (1991) göre baskılayıcı değişken, "denkleme girmesiyle birlikte başka bir değişkenin yordama geçerliliğini arttıran değişkendir". Yordama geçerliliği de regresyon katsayısının büyüklüğüyle ölçülmektedir. Sonuç olarak bir bağımsız ve bir bağımlı değişken arasındaki ilişkinin miktarı başka bir değişkenin eklenmesiyle artıyorsa burada baskılayıcı değişkenden söz edilir. Aracı, karıştırıcı ve baskılayıcı etkileri karşılaştıran bir araştırmada hem aracılık hem de karıştırıcılık etkisinin modele eklenmesiyle ilişkinin miktarını azalttığı; buna karşın baskılayıcılık etkisinin modele dahil olduğunda ilişki miktarını arttırdığı üzerinde durulmuştur (MacKinnon ve ark., 2000). Watson ve arkadaşlarına (2013) göre de baskılayıcılık etkisi, bir değişkenin diğer değişkenin yordama gücünü arttırmasıyla mümkün olmaktadır. Bu araştırmada gözlemlenen de bahsedilen bu etki olmuştur (Suçluluğun denkleme girmesiyle utancın obsesif kompulsif belirtileri yordama gücü artmıştır).

Bir aracı değişken modelinde bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki doğrudan etkisiyle, aracı değişkenli etkisinin işaretleri birbirinden farklı olduğunda orada baskılayıcılık olabilir. Bu tür modellere "tutarsız aracılık" denir. Çoğunlukla kullanılan tutarlı aracılık modeli, baskılayıcılığa ve tutarsız aracılığa izin vermez (Baron ve Kenny, 1986). Bu araştırmada kullanılan da (bkz. 3.5. Aracı Değişken Analizleri) Baron ve Kenny (1986) tarafından önerilen modeldir ve bu modelde baskılayıcılık etkisi olamayacağı için suçluluk ve utanç değişkenleri ayrı ayrı analiz edilmiştir. "Aracı Değişken Analizleri" kısmında daha detaylı olarak üzerinde durulmuştur. Bu aşamada önemli olduğu düşünülen detay, bir değişkenin hem aracı hem de baskılayıcı olamayacağıdır.

Baskılayıcı değişkenler oldukça nadir görülür; fakat bazı görüşler bu kadar nadir görülmesinin sebebinin çoğunlukla fark edilmemelerinden kaynaklandığını savunur (Tzelgov ve Henik, 1991). Baskılayıcı etki, yapı geçerliliği ile de yakından ilişkilidir.

Bir başka deyişle, ölçeğin sorularının araştırılan psikolojik kavramla ne kadar örtüştüğü ile ilgilidir (Watson ve ark., 2013).

Baskılayıcı değişkenler farklı şekillerde oluşabilirler ve farklı istatistiksel durumlar oluşturabilirler. Örneğin klasik baskılanmada, baskılayıcı değişkenle bağımlı değişken arasında korelasyon yoktur; fakat yine baskılayıcı değişken modele girdiğinde bağımlı değişkenin yordanabilirliği artar. Bunun sebebi, baskılayıcı değişken, bağımlı değişkenle korelasyonu anlamlı olan bir başka bağımsız değişkenle korelasyon halindedir. Bu durumda, baskılayıcı değişken, diğer bağımsız değişkenin yordadığı ilgisiz varyansı bastırır ve böylece hem yordayıcının beta değerini hem de tüm modelin yordayıcılık gücünü arttırmış olur. Bazı durumlarda ise bu baskılayıcı değişken regresyon analizinde anlamlı negatif işaret alabilir. Böyle durumlarda baskılayıcı değişken sadece beta değerlerini yükselttiği değişkenler için baskılayıcı özelliktedir (Pandey ve Elliot, 2010). Mevcut çalışmada da suçluluk ve utanç birbirleriyle olumlu yönde korelasyona sahip olmalarına rağmen, suçluluk ile bağımlı değişken olan obsesif kompulsif belirtiler arasında anlamlı korelasyon yoktur. Buna rağmen, suçluluğun obsesif kompulsif belirtiler üzerinde olumsuz yordayıclığı vardır. Suçluluk ve utanç regresyona beraber alındıklarında da utancın beta değeri artmaktadır. Bu sonuçlar neticesinde suçluluğun baskılayıcı etkisi olduğuna kanaat getirilmiştir. Aşağıda suçluluk değişkeninin baskılayıcılık etkisinin istatistiksel araştırması için bakılan adımlara yer verilmiştir (Adımlar ilgili makalelerden derlenerek oluşturulmuştur (Tzelnov ve Henik, 1991; Thompson ve Levine, 1997; Lancaster, 1999; Paulhus ve ark., 2004; Pandey ve Elliot, 2010; Ludlow ve Klein, 2014; Akinwande ve ark., 2015; Tabachnich ve Fidel, 2015)):

1. Baskılayıcı değişken ile diğer değişken arasında güçlü anlamlı bir ilişki bulunmalıdır. Mevcut araştırmada suçluluk ve utanç arasında güçlü anlamlı ilişki vardır ($p<.001$).

2. Bağımsız değişkenlerden (suçluluk ve utanç) yalnızca bir tanesinin bağımlı değişkenle (obsesif kompulsif belirtiler) aynı yönde anlamlı korelasyona sahip olması gerekir. Mevcut çalışmada utanç değişkeninin obsesif kompulsif belirtilerle olumlu yönde anlamlı ilişkisi vardır ($p<.001$); suçluluk değişkeninin obsesif kompulsif belirtilerle anlamlı bir ilişkisi yoktur ($p<.05$) (bkz. Tablo 3.2.1).

3. Baskılayıcı değişken olduğu düşünülen değişkenin (suçluluk) bağımlı değişkenle (obsesif kompulsif belirtiler) ilişkisi anlamsız fakat olumlu yönde olmalıdır. Mevcut çalışmada, suçluluk değişkeninin obsesif kompulsif belirtilerle olan ilişkisinde bu durum mevcuttur ($r= .037$, $p>.05$).

4. Baskılayıcı olduğu düşünülen değişken bağımsız değişkeni olumsuz yönde yorduyor olmalıdır. Mevcut çalışmada yapılan hiyerarşik regresyon analizinde suçluluk değişkeninin Beta değeri negatif fakat anlamlıdır; suçluluk obsesif kompulsif belirtileri olumsuz yönde yordamaktadır ($\beta=.-22$, $p< .001$).

5. İki bağımsız değişken için, regresyon analizi sonucunda ulaşılan yarı kısmı korelasyon katsayılarının karelerinin toplamı R^2'den büyük olmalıdır. Mevcut çalışmadaki kısmi korelasyon katsayıları utanç için $r= .373$ ve suçluluk için $r=-.182$'dir.

$(.373)^2+(-.182)^2= .169$

Mevcut çalışma için $R^2= .14$'tür.

$.17>.14$ olduğundan bu koşul da sağlanmaktadır.

Yukarıda bahsedilen koşulların sağlanması sebebiyle suçluluk değişkeninin utanç değişkeni üzerinde baskılayıcı değişken olduğu düşünülmüştür. Yapılan hiyerarşik regresyonda önce utanç sonra suçluluk değişkenleri eklenmiş ve suçluluk değişkeninin utanç değişkeninin obsesif kompulsif belirtileri yordama gücünü arttırdığı da tespit edilmiştir (β değeri suçluluğun modele eklenmesiyle artış göstermiştir).

Baskılayıcı değişkenlerin tespiti oldukça önemlidir; çünkü veri setlerindeki ve değişkenler arasındaki ilişkileri aydınlatmada büyük fayda sağlarlar (Thompson ve Levine, 1997). Bu araştırmada görülen, suçluluğun tek başına obsesif kompulsif belirtiler üzerinde olumsuz yönde yordama gücünün olması ve utançla birlikte bulunduğunda utancın olumlu yönde yordama gücünü arttırması durumunun suçluluk ve utanç ilişkisini anlamada katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Suçluluk, utanç ve obsesif kompulsif belirtiler ilişkisindeki baskılayıcı etki ilerleyen paragraflarda daha detaylı yorumlanacaktır.

4.2. DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

Daha önce yapılan araştırmalara bakıldığında, obsesif kompulsif belirtilerin yaş ve cinsiyet açısından farklılaştığı görülmektedir (Rasmussen ve Tsuang, 1986; Rasmussen ve Eisen, 1990; Maj ve ark., 2003; Tükel ve ark., 2006). Mevcut araştırmada da Padua Envanteri'nin yalnızca "kendine /başkalarına zarar vermeye yönelik dürtüler" alt ölçeğinde cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Bulgulara göre bu alt ölçekte erkekler kadınlardan anlamlı olarak daha yüksek puanlar almışlardır. Benzer bir araştırmanın sonuçları da bu bulguyu desteklemektedir (Ayoğlu, 2012).

Padua Envanteri'nde "kendine/başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel dürtüler" ve "kendine/başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel düşünceler" olmak üzere iki farklı alt ölçeği vardır. Cinsiyet değişkeni, kendine/başkalarına zarar vermeye yönelik düşünceler alt tipinde bir farklılık yaratmazken, obsesyonel dürtüler alt tipinde anlamlı bir farklılaşma ile ilişkilendirilmiştir. Buna göre, aynı alana yönelik (zarar verme) dürtüler ve düşünceler arasındaki farklılığın üzerinde durmakta fayda

görülmektedir. Envanterdeki maddelere bakıldığında, zarar vermeye yönelik obsesyonel dürtülerin düşünceden çok eyleme yönelik olduğu, şiddet içeren maddeler bulunduğu ("Bazen hiçbir neden yokken bir şeyleri kırma ve zarar verme ihtiyacı hissederim", "Silah görmek beni heyecanlandırır ve şiddet içeren düşünceleri aklıma getirir" gibi) görülmektedir. Kadın ve erkek arasında herhangi bir farklılaşma görülmeyen obsesyonel düşünceler ise daha çok kendine ya da başkalarına zarar gelmesinden duyulan endişeyle, bu yönde maruz kalınan istemsiz düşüncelerle ("Bilmeden birini incittiğim konusunda çok fazla düşünür ve endişelenirim") ve şiddet, hastalık ve zarardan kaçınmaya yönelik takıntılı fikirler ("Bıçak, hançer ve diğer sivri uçlu nesneleri gördüğümde rahatsız olur ve endişelenirim", "Mikroplar ve hastalıklar konusunda gereksiz endişeler yaratırım") İle ilgilidir. Buradan hareketle, kendine veya başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel dürtülerin ve düşüncelerin arasındaki farkın yalnızca "düşünce" ve "dürtü" ayrımından ibaret olmadığı önemlidir. Obsesyonel düşünceler olası tehlikelerden korunmaya yönelik eylemler; obsesyonel dürtülerin ise başkalarına zarar vermeye yönelik eylemler yapma dürtüsü ile ilgilidir. Bir başka deyişle, mevcut ölçek için, kendine/başkalarına zarar vermeye yönelik dürtülerin başkalarına zarar vermeyle ilgili eylemler barındırırken; kendine/başkalarına zarar vermeye yönelik düşüncelerin zarardan kaçınmaya yönelik eylem ve düşünceler ifade etmesi bulguların yorumlanması aşamasında değerlidir.

Erkekler başkalarına ya da kendilerine zarar vermeye yönelik daha fazla dürtü hissetmektedirler. Erkeklerde kadınlara oranlara saldırganlık içeren obsesyonların daha fazla görüldüğü bilgisi literatürde mevcuttur (Noshirvani ve ark., 1991; Labad ve ark., 2008; Mathis ve ark., 2011)

Kendine/başkalarına zarar vermeye yönelik dürtüler kontrol etme kompulsiyonları ile birlikte yaş açısından da farklılık göstermiştir. Her iki alt tipte de

18-25 yaşındaki kişiler 26-50 yaş aralığındakilerden daha yüksek puan almışlardır. Literatürde bu bulguyla uyumlu araştırmalar mevcuttur (Minichiello ve ark., 1990).

4.3. DİĞER ANALİZLERE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

Değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerine bakıldığında, ebeveynlik biçimlerinin obsesif kompulsif belirtilerle pozitif yönde anlamlı ilişkide olduğu görülmektedir. Aynı şekilde utanç ve obsesif kompulsif belirtiler arasında da aynı yönde ilişki mevcuttur. Buna karşın suçluluk ile obsesif kompulsif belirtilerin ilişkisi yoktur. Giriş kısmında da bahsedildiği gibi obsesif kompulsif bozukluk genellikle suçluluk duygusuyla ilişkilendirilmiş bir bozukluktur; ancak hem suçluluk hem de utanç duygularının OKB ile ilişkili bulunduğu çalışmalar da mevcuttur. Bu açıdan suçluluğun değil de utancın obsesif kompulsif belirtilerle ilişkili bulunması beklenmedik bir sonuç olarak kabul edilebilir. Öte yandan, literatürdeki çalışmalar incelendiğinde yapılan çalışmaların suçluluk duygusundan ziyade "suçluluktan kaçınma" ya da "suçluluk duyma korkusu" olarak ele alındığı dikkati çekmektedir (Basile ve ark., 2011, Mancini ve ark., 2004, D'Olimpio ve ark., 2013). Bu noktada, bu araştırmada kullanılan suçluluk ve utanç ölçeğinin suçluluk ve utancı nasıl ayırt ettiği önem kazanmaktadır. Kullanılan ölçekte suçluluk maddeleri genellikle başkasına isteyerek ya da istemeyecek bir şekilde zararı dokunacak davranışlarda bulunmakla ilgili maddelerdir ("Bir kişiye hak etmediği halde zarar vermek", "Tanıdığınız birinin sıkıntıda olduğunu bildiğiniz ve yardım edebileceğiniz halde yardım etmemek", "Başkalarını aldatarak ve onları sömürerek büyük kazanç sağlamak" vb.). Maddelerin çoğunun da ahlaki bir suçluluk duygusuyla ilişkili olduğu göze çarpmaktadır. Giriş bölümünde de anlatıldığı gibi OKB'de ahlaki değerleri çiğneme ve ahlaki suçluluk duyma korkusu oldukça fazladır ve OKB daha çok ahlaki suçlulukla (deontological

guilt) ile ilişkilendirilmektedir (Basile ve ark., 2011). Dolayısıyla bu, OKB'li kişilerin ahlaki değerler ve bunları ihlal etmek konusunda çok daha hassas oldukları anlamına gelmektedir. Kötü bir eylemi düşünmenin o eylemi yapmakla aynı derecede kötü olduğu inancı da (düşünce eylem kaynaşması) bu hassasiyetle ilişkilidir. Buradan hareketle, obsesif kompulsif belirtileri olan kişilerin ölçekteki "Bir kişiye hak etmediği halde zarar vermek" ve benzeri gibi ahlaki ihlal içeren maddelere düşük puan vermelerinin sebebi, yüksek puan vermenin o maddede söyleneni yapıyor olmak anlamına geleceğini düşünmelerinden ileri geliyor olabilir. Ölçekte özellikle suçlulukla ilgili maddelerin boş bırakılmış olması da bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Aynı zamanda, bilişsel model OKB'de görülen üst bilişlerin, düşünce eylem kaynaşmalarının ve dur sinyalleriyle ilgili inançların (sezgisel durağanlık) tetiklediği obsesyonlardan duyulan utançtan bahseder (Yörük ve Tosun, 2015). İlgili bölümde de bahsedildiği gibi, kötü bir şey düşünmenin insanın kötü biri yapabileceğine olan inanç beraberinde utanç getirir (Weingarden, 2014). Bu çalışmada karşılaşılan durum da, obsesif kompulsif belirtileri yüksek olan hastaların sahip oldukları üstbilişsel inançlar doğrultusunda suçluluktan ziyade utanç hissetmeleri olabilir.

Benzer şekilde, bulgulara göre utanç obsesif kompulsif belirtileri olumlu yönde yordarken, suçluluk olumsuz yönde yordamaktadır. Suçluluğun obsesif kompulsif belirtilerle korelasyon ilişkisi bulunmazken negatif yönde yordama gücünün bulunması ve utanç ile birlikte denkleme girdiğinde utancın yordama gücünü arttırması suçluluğun bu ilişkide baskılayıcı bir etki yaptığını düşündürmüştür. Suçluluğun baskılayıcılık etkisi istatistiksel yollarla değerlendirmeye çalışılmış, gerekli koşulların sağlanması sebebiyle suçluluğun obsesif kompulsif belirtiler ile utanç ilişkisinde utancı baskıladığı konusunda emin olunmuştur. İlgili literatür taraması sonucunda, suçluluk ve utancın baskılayıcılık etkisi gösterdiği iki ayrı çalışmaya rastlanmıştır (Tangney ve Dearing, 2002; Paulhus ve ark., 2004). Suçluluk ve utancın düşmanlık/öfke ile ilişkisine bakılan

bu araştırmalarda, utancın düşmanlığı pozitif yordadığı, suçluluğun ise negatif yönde yordadığı görülmektedir. Aynı zamanda suçluluk utancın yanında denkleme eklendiğinde suçluluğun utancın yordayıcılığını arttırdığı rapor edilmektedir (Paulhus ve ark., 2004). Bu baskılayıcılık etkisinin, suçluluk ve utanç duygularının sonuçlarının farklılığından ileri geldiği öne sürülmektedir (Tangney ve Dearing, 2002) . Hatırlanacağı gibi suçluluk ve utanç duyguları, temellerinde yatan bilişsel süreçler bakımından oldukça farklılardır. Suçluluk yapılan davranışa olan kötü atıfla ilgiliyken, utançta tüm benliğe kötü atıfta bulunulur. Suçlu hisseden kişi yaptığı belirli bir eylemle ilgili suçluluk hisseder; oysa utanç duygusu benliği hedef alan bir negatif duygudur (Tangney ve Dearing, 2002). Suçluluk duyan kişiler "Kötü bir şey yaptım" diye düşünürken utanç duyan kişiler "Ben kötü biriyim" inancına sahiptir. Bu sebeple utanan kişiler çok daha zorlayıcı bir duyguyla baş etmeye çalışır, bu yolda işlevsiz bazı baş etme stratejileri geliştirirler ve bu kötü atıfları dışsallaştırırlar. Bu durum da daha fazla psikolojik bozukluğa yol açar. Oysa suçluluk, telafi davranışına olan motivasyonu geliştirir ve işlevsel baş etme stratejileri ile ilişkilidir (Ghorbani ve ark., 2012; Paulhus ve ark., 2004). Aynı şekilde, Tangney ve Dearing'e (2002) göre suçluluk ve utanç bambaşka sonuçlar doğuran iki duygudur. Suçluluk psikolojik iyilik haliyle pozitif ilişkiliyken, utanç negatif ilişkidedir.

Baskılayıcılık etkisi, kişilik psikolojisinde önemli olan ölçeklere "yanıt verme tarzları"nı (response styles) anlamada da çok önemli olmuştur. Yanıt verme tarzları ölçek maddelerine maddenin gerçek değerinden çok maddenin karakteristiğine göre yanıt verme eğilimiyle ilgilidir (Paulhus, 1991). Burada anlatılmak istenen, ölçek doldururken yapılan yanlılıklardır. Bunlardan en önemlisi ve baskılayıcılıkla en çok ilişkilendirileni "toplumsal cazibe yanlılığı"dır (“socially desirable responding”). Bu tip yanıtlamada kişiler kendilerini olduklarından daha olumlu göstermektedirler. Kişilik ölçekleri için duyulan yaygın endişe, bazı kişilerin daha fazla toplumsal cazibe yanlılığı

eğiliminin olmasının ölçeğin yordama gücünü tehlikeye düşüreceğidir (Pauhus ve ark., 2004). Bu tür bir sorunu ortadan kaldırmak için toplumsal cazibe yanlılığının yordayıcı olarak denkleme eklendiği ve baskılayıcı değişken olarak çıkmasının umulduğu birçok çalışma olmuştur; fakat sonuçlar hayal kırıklığına uğratmıştır (Archer ve ark., 1998; Borkenay ve Ostendorf, 1992; Paulhus ve ark., 2004). Bu çalışmada bulunan baskılayıcı değişkenin (suçluluk) utanç üzerinde yaptığı etkinin bu tür bir toplumsal cazibe yanlılığı sonucu olabileceği düşünülmektedir. Çünkü yukarıda bahsedildiği gibi, obsesif kompulsif belirtileri yüksek olan kişiler suçlulukla ilgili maddelerde yer alan eylemleri yapma konusunda kendilerini olduklarından daha iyi gösterme eğiliminde olabilirler. Bu eğilimin muhtemel sebebinin de meta bilişsel inançlar sebebiyle bir eylemi düşünmenin o eylemi yapmak kadar kötü olduğuna inanılması olduğu düşünülmektedir.

Suçluluk ve Utanç Ölçeği'ndeki suçluluk ile ilgili maddeler, yukarıda bahsedildiği gibi başkalarına zarar vermekle ilgili "eylem"lerin kişide yaratacağı suçluluk duygusunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Örneğin, "Alışveriş sırasında paranızın üstünü fazla verdikleri halde sesinizi çıkarmamak" maddesi ele alındığında, ölçeğin bu maddesinde kişi böyle bir eylemde bulunması durumunda ne kadar suçluluk hissedeceğini 1-5 arasında puanlamaktadır. Obsesif kompulsif belirtileri yüksek olan bir kişinin sahip olma ihtimali yüksek olan ahlaki türde suçluluk eğilimiyle bu maddeye yüksek puan vermesi beklenebilir. Oysa, aynı kişi bu maddeye yüksek puan vermenin, bu maddede bahsedilen davranışı yapıyor olduğunu kabul etmek anlamına geldiğini de düşünebilir ve bu sebeple düşük puan da verebilir. Çünkü obsesif kompulsif bozuklukla ilişkilendirilen düşünce eylem kaynaşması ve üst bilişler modellerinde kişi, düşüncenin eylemle aynı ahlaki yükümlülük getirdiğine inanmaktadır. Burada da, suçluluk maddeleri katılımcıları ahlaka uygun olmayan eylemleri yaptığını kabul edip o şekilde bir suçluluk değerlendirmesi yapmalarına mecbur kılmaktadır. Kişiler, maddeleri

değerlendirmek için o eylemleri "yapıyormuş gibi düşünmek" zorundadırlar. Bir başka deyişle, suçluluk maddeleri kişilere normalde yapmama ihtimalleri yüksek olan eylemleri yapmış gibi düşünmeye zorlamakta ve bir düşünce eylem kaynaşması yaratmaktadır. Bu durum obsesif kompulsif belirtileri yüksek kişilerin üst bilişlerini tetiklemek suretiyle bu maddelere düşük puanlar vermeye teşvik etmiş olabilir. Mevcut çalışmada, özellikle suçluluk ile ilgili maddelerin boş bırakılmış ya da yanlarına soru işaretleri konmuş olması da bu fikri desteklemektedir. Zira, kişiler maddelerin bahsettiği eylemleri yapmayacak insanlar olduklarını düşünerek yapmaları durumunda ne kadar suçlu hissedeceklerini işaretlemekte zorlanmış ya da tereddüt etmiş olabilirler.

Suçluluk ile obsesif kompulsif belirti alt tiplerinin ilişkisine bakıldığında, suçluluğun bulaşma/kirlenme kompulsiyonları ile kendine/başkalarına zarar vermeye yönelik obsesyonel dürtüler alt tipleriyle pozitif ilişkide olduğu görülmektedir. Yıkama kompulsiyonlarının suçlulukla ilişkili olduğu bilgisi literatürde mevcuttur (Cougle ve ark., 2012, D'Olimpio ve Mancini, 2014). Suçluluğun obsesif dürtülerle, utancın ise obsesif düşünceler alt ölçekleriyle ilişkili çıkması ise Padua Envanteri'ndeki obsesif düşünceler ile ilgili maddelerin başkalarına zarar vermekle ilgili düşüncelerle, obsesyonel dürtülerle ilgili maddelerin ise başkalarına zarar vermeye yönelik eylemlerle ilişkili olması bilgisiyle tutarlıdır. Zira, suçluluk maddeleri de obsesyonel dürtüler maddeleri gibi eylemlere yönelikken, utanç maddeleri obsesyonel düşünceler alt tipine ilişkin maddelerde olduğu gibi gerçek davranışlara değil; hayali senaryolara ilişkin endişe içerikli düşüncelere yöneliktir. Suçluluğun yapılan eyleme olan atıfla, utancın ise eylemde bulunan kişinin tüm benliğine yapılan kötü bir atıfla ilişkili olmasına dayalı kavramsal ayrım da bu bulgularla tutarlıdır.

Obsesif kompulsif belirti alt tiplerinin farklı annelik ve babalık biçimleriyle olan ilişkileri incelendiğinde, obsesif kompulsif belirtilerin duygusal bakımdan yoksun bırakıcı annelik ile cezalandırıcı ve değişime kapalı babalık dışındaki tüm ebeveynlik

biçimleriyle olumlu yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Ebeveynlik biçimlerinin obsesif kompulsif belirtileri yordama gücüne bakıldığında ise aşırı koruyucu annelik ile küçümseyici/kusur bulucu annelik öne çıkmıştır. Literatürde aşırı koruyucu ve reddedici tutumların obsesif kompulsif belirtileri yordadığına ilişkin çalışmalara rastlanmıştır (Aka, 2011). Bir başka çalışmada da düşük ve yüksek seviyede obsesif kompulsif belirti sahibi bireylerin ebeveynleri tarafından aşırı korunmaya maruz kalmayla ilgili olarak farklılaştığı gözlemlenmiştir (Hacıömeroğlu ve Karancı, 2014). Aynı çalışma, depresyon ve anksiyete kontrol edildiğinde daha yüksek oranda aşırı koruyucu anneliğe maruz kalan bireylerin daha yüksek oranda obsesif kompulsif belirtiler eğilimi olduğunu rapor etmiştir.

Ayçiçeği ve arkadaşlarına (2002) göre, ebeveynleri aşırı korumacı, talepkar, mükemmeliyetçi, eleştirel ve suçlu hissettirici tutumlar sergileyen bireyler obsesif kompulsif belirtiler göstermeye daha yatkınlardır. Waters ve Barrett da (2000) obsesif kompulsif belirtilerin gelişmesinde ailede görülen aşırı korumacı, sıcaklıktan uzak ve mükemmeliyetçi tutumlardan bahsetmiştir. Bu tür tutumlar çocuğa kaçınmacı, aşırı tedbirli ya da ürkek olmayı öğretebilir. Ailelerinden bu davranışları rol model alan çocuklar da ileride obsesif kompulsif belirtiler geliştirebilirler (Ayçiçeği ve ark., 2002).

Öte yandan, şema modeli çerçevesinde hangi ebeveynlik biçimlerinin obsesif kompulsif belirtilerle ilişkili olduğunu incelerken, erken dönem uyumsuz şemaları da değerlendirmekte fayda görülmektedir. Literatürde, obsesif kompulsif bozuklukla erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkileri ele alan az sayıda çalışma mevcuttur. Atalay ve arkadaşlarının (2008) araştırmasına göre, sosyal izolasyon, hastalıklar ve tehditlere karşı dayanıksızlık ve karamsarlık şemaları obsesif kompulsif hastalarda daha yaygındır. Kim ve arkadaşlarına (2014) göre ise OKB hastalarında kusurluluk ve utanç, başarısızlık ve sosyal izolasyon şemaları görülmektedir. Bir başka çalışmada da OKB ile trikotillomani hastaları erken dönem uyumsuz şemalar açısından karşılaştırılmış ve

OKB'li kişilerin güvensizlik/suistimal edilme, kusurluluk ve utanç, duygularını bastırma, boyun eğicilik ve sosyal izolasyon puanlarının daha yüksek olduğu gözlenmiştir (Lochner ve ark., 2005). Obsesif kompulsif bozukluğun Zedelenmiş Otonomi Şema Alanı'yla doğrudan ilişkili olduğuna dair bulgular da literatürde mevcuttur (Velibaşoğlu, 2014). Zedelenmiş Otonomi, bireyselleşme ve aileden ayrı bir kimlik geliştirebilme süreçlerinde yaşanan zorluklarla ilişkili şemaları içerir. Bunlar, bağımlılık, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, iç içelik/gelişmemiş benlik ve başarısızlık şemalarıdır. Ayrıca Zedelenmiş Otonomi şema alanı aşırı koruyucu ebeveynlikle ya da aşırı serbest bırakan tutumdaki ebeveynlikle ilgilidir (Young ve ark., 2003). Aşırı korumacı/evhamlı ebeveynlik tutumları, kişinin hastalık ve tehditler karşısında dayanıksız olduğuna dair inançlar geliştirmesine, gündelik yaşamın getirdiği tehlike ve riskler karşısında deneyimsiz ve savunmasız kalmasına, onu tehlikelerden koruyan ebeveynlere karşı bağımlı bir tavır sergilemesine ve hayata karşı yetersiz hissetmesine sebep olabilir. Bu duygu ve inançlar da kişide hayata karşı kontrolsüzlük hissi yaratarak; yetersiz kalan kontrol duygusunun obsesyon ve kompulsiyonlarla aşırı telafi edilmesine sebep olabilir. Bu durumda erken dönem uyumsuz şemalar açısından bakıldığında da aşırı koruyucu ebeveynliğin obsesif kompulsif belirtileri yordamasına ilişkin edinilen bulgular tutarlı görünmektedir.

Ebeveynlik biçimlerinin obsesif kompulsif belirtiler üzerindeki etkisinde utancın aracılık rolü ile ilgili yapılan analizlerde, hem aşırı koruyucu/evhamlı annelik hem de aşırı koruyucu/evhamlı babalık biçimi ile koşullu/başarı odaklı anneliğin obsesif kompulsif belirtiler üzerindeki etkisinde utancın aracı değişken olduğu gözlemlenmiştir. İlgili literatür incelendiğinde, utanç duygusunun başarı odaklı/mükemmeliyetçi ebeveynlikle aynı yönde anlamlı ilişki içinde bulunduğu bir çalışmaya rastlanmıştır (Şahin ve Özer, 2011). Bu durum ancak başarılı olunduğu durumda ilgi ve sevgi gören çocukların başarısızlık ya da hata karşısında yoğun utanç

duyguları yaşamaları ile açıklanabilir. Kişinin çocukluğunda ebeveyni tarafında bir koşula bağlı olarak sevilmiş olması, kişide sevilme koşulunun (başarılı olmak, hata yapmamak) olduğundan daha değerli algılanmasına ve aksi durumda daha fazla utanç yaşanmasına sebep oluyor olabilir. Benzer şekilde, koşullu sevgi ve mükemmeliyetçi tutumlarla yetişen bireyler mükemmeliyetçiliği öğrenebilir ve bu ileride patolojiye dönüşerek obsesyon gelişmesine sebep oluyor olabilir. Mükemmeliyetçiliğin obsesif kompulsif bozukluğun doğasındaki rolü daha önceki bölümlerde açıklanmıştır.

Sosyal öğrenme kuramı ile ilgili olarak kişinin bazı psikopatoloji içeren davranışlar da dahil olmak üzere çoğu davranışı ailede öğrendiği bilinmektedir (Timpano ve ark., 2010). Buna göre, koşullu ebeveynliğe maruz kalan çocuklar özellikle "başarıya odaklı koşulluluğu" öğrenebilir ve kendi hayatlarında da "koşullara dayalı" bir yaşam tarzı geliştirebilirler. Obsesyon ve kompulsiyonların doğası da "koşullar"la doğrudan ilişkilidir. Kişi, yalnızca belli bir davranışı belli koşullarda sergiler ise obsesyonun verdiği anksiyeteden kurtulabilir. Obsesyonlar da belli koşullarda ortaya çıkan istemsiz düşünceler olmaları sebebiyle bu durumu açıklayabilir. Örneğin, bulaşma/kirlenme ile ilgili obsesyonları ve yıkama /temizleme ile ilgili kompulsiyonları olan bir kişi, umumi tuvaleti kullanması durumunda ölümcül bir hastalığa yakalanacağına dair işlevsiz bir düşünce geliştirebilir ve bunu telafi etmek için yalnızca belli sayıda el yıkama davranışıyla sıkıntıdan kurtulabilir. Bu durumda, hem obsesyonun ortaya çıkması (umumi tuvalet kullanımı) hem de obsesyonun bir kompulsiyonla nötrlenmesi (belli sayıda el yıkama davranışı) koşula bağlıdır. Anlatılanlardan hareketle, koşullu/başarı odaklı anneliğin obsesif kompulif belirtileri arttırması ve bu ilişkide utancın aracılık etmesi anlaşılır görünmektedir.

Utancın aracılık etkisinde bulunduğu bir diğer ilişki aşırı korumacı ebeveynlik ile obsesif kompulsif belirtiler arasındadır. Yukarıda da bahsedildiği gibi aşırı korumacı ebeveynlik tutumları ile obsesif kompulsif bozukluk arasındaki doğrudan ilişkiye dair

ilgili yazında pek çok araştırma bulunmaktadır (Hoover ve Insel, 1984; Hafner, 1988; Hoekstra ve ark., 1989; Merkel ve ark., 1993; Turgeon ve ark., 2002; Yoshida ve ark., 2005; Wilcox ve ark., 2008). Aşırı koruyuculuğun obsesif kompulsif belirtileri nasıl yordadığına ilişkin fikirlere de yukarıda değinilmiştir. Mevcut çalışma ilgili yazınla tutarlı olarak, aşırı korumacı ebeveynliğe maruz kalmış bireylerin daha fazla obsesif kompulsif belirtiler sergilediklerini göstermektedir. Yapılan aracı değişken analizine göre bu ilişkiye utanç duygusu aracılık etmektedir. Bu aracılık, mevcut çalışmada hem aşırı korumacı anneliğin hem de aşırı korumacı babalığın obsesif kompulsif belirtiler üzerindeki etkisinde rol oynamaktadır. Wilcox ve arkadaşları (2008), sadece aşırı korumacı anneliğin OKB'yi arttırdığını öne sürmektedir. İlgili literatüre bakıldığında ebeveynlik biçimleriyle başka değişkenlerin araştırıldığı çalışmalarda da annelik biçimlerinin yordayıcılık güçlerinin babalık biçimlerine göre daha güçlü olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin, ülkemizde yapılmış bir araştırma da aşırı koruyucu anneliğin OKB'yi yordadığı, babalığın etkisinin ise anlamlı olmadığını raporlamıştır (Hacıömeroğlu, 2008). Öte yandan Panayırcı'nın (2012) çalışmasında hem aşırı korucu annelik hem de aşırı koruyucu babalığın OKB'yi yordadığı belirtilmiştir. İlgili yazında bu bulguyu destekleyen başka araştırmalar da bulunmaktadır (Yoshida ve ark., 2005; Fentz ve ark., 2011). Aşırı koruyuculuk ve koşullu/ başarı odaklı ebeveynlik tarzlarında hem anneliğin hem de babalığın OKB'yi yordaması, ülkemizdeki ataerkil aile düzenin değişime uğruyor olmasıyla açıklanmıştır (Panayırcı, 2012). Oysa bu araştırmada, aşırı koruyucu annelik ve babalığın OKB ile ilişkisinde utancın aracı rolü varken, koşullu/başarı odaklı ebeveynlik tarzında yalnızca anneliğin obsesif kompulsif belirtiler üzerindeki etkisinde utancın aracılık etkisi olmuştur. Bu durumda mevcut çalışma bulgularını, değişen aile yapısı sebebiyle kadın ve erkek rollerindeki ayrımın silikleşmesi ve kişilerin anne ve babalarını benzer algılamalarıyla açıklamak mümkün değildir. Bunun yerine küçümseyici ve koşullu anneliğin obsesif kompulsif belirtileri

yordarken, aşırı koruyucu tarzda neden iki ebeveynin de anlamlı etkisi olduğu üzerinde durmak gerekmektedir. Bu durum, koşullu ve küçümseyici ebeveynlik için anne ve babanın farklı tutumlarda olabilmesi; fakat aşırı korumacı ve evhamlı olmanın eşler için ortak bir tutum olmasıyla ilgili görünmektedir. Bu durum kaygı eğilimli ve kendi ailelerine de kaygılı bağlanmış kişilerin eş seçiminde kendileri gibi kaygı eğilimli ve kaygılı bağlanmış kişileri tercih etme eğiliminde olmalarıyla açıklanabilir (Owens ve ark., 1995). Bir başka deyişle, evhamlı ve kaygı eğilimli kişilerin eş olarak birbirlerini seçmesi, aşırı koruyucu/evhamlı ebeveynliğin hem annelik hem de babalık için anlamlı olmasını açıklayabilir.

Aşırı koruyucu ebeveynlikle obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişkide utancın aracı rolü olması, aşırı koruyucu tutumların utanç duygularını arttırarak obsesif kompulsif belirtilere etki ettiğini göstermektedir. OKB'nin oluşumunda en etkili faktörlerden biri abartılmış sorumluluk algısıdır (Yorulmaz ve Gençöz, 2008). Bu abartılmış sorumluluk algısı, kişiye çocuklukta çok fazla sorumluluk yüklenmesiyle ya da yetersiz sorumluluk verilmesiyle ilişkilidir. Kişi, çocuklukta yeterince sorumluluk almadığında, yetersizlik duyguları yaşayabilir ve ileriki yaşlarında bunu abartılmış bir sorumluluk algısıyla telafi etmeye çalışabilir. Aşırı koruyucu ebeveynlik tutumları çocuğun yeterince sorumluluk almasını engellediğinden ileriki yaşlarda obsesif kompulsif belirtiler sergilemesine sebep olabilir (Pace ve ark., 2011). Benzer şekilde abartılmış sorumluluk algısı OKB'li kişilerde kendileriyle ilgisiz olaylardan dolayı sorumluluk hissetme davranışıyla da kendini gösterir. Bir başka deyişle, OKB'li kişiler kendilerine ya da başkalarına gelecek zararları ve tehlikeleri engelleme konusunda aşırı duyarlılık göstermekte ve ancak belli kompulsiyon davranışlarını sergilediklerinde olumsuzlukları önleyeceklerine dair inançlara sahip olabilirler. Bu inanışlar gerçekçi olmayan bir sorumluluk duygusundan kaynaklanır ve gerekli davranışlar sergilenemediğinde yoğun bir utanca sebep olabilir. Aşırı korumacı tutumlar da

abartılmış sorumluluk duygusunu beslediğinden utanç duygularını arttırarak obsesif kompulsif belirtilere etki ediyor olabilir.

4.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE ÖNERİLER

Pek çok araştırmada olduğu gibi bu araştırmada da bazı sınırlılıklar mevcuttur. Bunlardan bir tanesi, örneklemin eğitim düzeyi bakımından homojen bir dağılım göstermemiş olmasıdır. Ulaşılan katılımcıların büyük bir kısmı lise mezunudur. Ayrıca, mevcut araştırmanın örneklemini 18-50 yaş aralığındaki bireyler oluşturmaktadır. Elli yaş üzeri bireylere ulaşılmamış olması araştırmanın bir başka sınırlılığıdır.

Ölçeklerdeki soru sayısının fazla olmasının katılımcıların motivasyonunun düşmesine neden olmuş olabileceği düşünülmektedir. Araştırmaya dahil edilmeyen eksik formlardaki doldurulmayan yerlerin genellikle son sayfalarda yer alması da katılımcıların ölçekleri doldururken sıkıldıklarını düşündürmüştür.

Tartışma Bölümü'nde de bahsedildiği gibi, katılımcıların Suçluluk ve Utanç Ölçeği'nin "suçluluk" boyutundaki bazı maddeleri doldurmadıkları gözlenmiştir. Bu durum obsesif kompulsif bozuklukta görülen düşünce-eylem kaynaşması gereği, obsesif kompulsif belirtileri yüksek kişilerin suçluluk maddelerine verdikleri tepki olarak değerlendirilebilir. Kişilerin suçluluk maddelerinde yer alan ahlaki olarak ters bulunabilecek eylemlere olduğundan daha düşük puan vermiş olabilecekleri düşünülmektedir. Bu durum araştırmanın bir başka sınırlılığı olarak görülebilir. Aynı zamanda, bahsedilen durumun "toplumsal cazibe yanlılığı" gereği, bireylerin kendilerini olduklarından iyi gösterme çabaları olarak da değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Bu yanlılık da kişilerin verdikleri cevapların mevcut durumu yansıtmaması sebebiyle bir sınırlılık olarak kabul edilebilir.

Öte yandan, mevcut çalışmanın hem "suçluluk" maddelerinin düşünce-eylem kaynaşmasına elverişli olduğunu düşündürmesi hem de suçluluk ve utançla ilgili çalışmalarda baskılayıcılık etkisini anlamada değerli bilgiler sunduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle, OKB ve suçluluk-utanç ilişkisini inceleyecek olan araştırmacılara, düşünce-eylem kaynaşmasını göz önünde bulundurmaları önerilmektedir. Mevcut çalışmada kullanılan "Suçluluk ve Utanç Ölçeği"nin öncelikle suçluluk maddelerinde yer alan eylemlerin ahlaki olarak daha az rahatsız edici maddelerle değiştirilmesi, farklı bir ölçek kullanılması ya da ölçeğin farklı bir faktör yapısıyla kullanılması yararlı olacaktır.

Mevcut çalışmada, suçluluk ve utanç değişkenlerinin obsesif kompulsif belirtilerle ilişkisinin birbiriyle ters olması ve suçluluğun utanç üzerinde baskılayıcı etkisi olduğunun fark edilmesi suçluluk ve utanç kavramlarının ayrımına dikkat çekmiştir. Bulgular, Suçluluk ve Utanç Ölçeği'nin de bu iki kavramı ayrıştırması bakımından değerli bir ölçek olduğunu bir kez daha vurgulamıştır. Baskılayıcılık etkisinin yapı geçerliliğine ilişkin önemli iç görüler sunduğu bilinmesi sebebiyle de (Watson ve ark., 2013), "Suçluluk ve Utanç Ölçeği" yapı geçerliliği açısından değerlendirilmek istendiğinde baskılayıcılık etkisinin göz önünde bulundurulmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Suçluluk ve utancın OKB ile ilişkisine dair literatürde bulunan az sayıdaki çalışma, utanç ve suçluluğun farklı kavramlar olarak OKB'ye nasıl etki yaptığına değinmemiştir. Obsesif kompulsif belirtiler üzerinde suçluluğun utanca baskılayıcı bir etki yaptığına dair literatürde mevcut çalışmadan başka çalışma yoktur. Bu sebeple, bu konuda daha kapsamlı araştırmaların yapılmasının literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Baskılayıcılık etkisi, istatistiksel olarak nadir görülmesi ve özellikle kişilik psikolojisinde, ölçek geliştirmede ve kavramların birbirleriyle olan ilişkisini anlamada önemli bilgiler sunması sebepleriyle değerli bir kavramdır. Bu sebeple, baskılayıcılık

etkisiyle ilgili daha fazla araştırma yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, suçluluk ve utancın OKB ile ilişkisindeki baskılayıcılık etkisini araştıracak çalışmalarda farklı bir suçluluk- utanç ölçeği kullanılması önerilmektedir. Bu sayede, bu etkinin daha kapsamlı olarak incelenebileceği düşünülmektedir.

Tüm bunlara ek olarak, elde edilen bulguların OKB hastalarının tedavisi aşamasında da kullanılabileceği düşünülmektedir. Özellikle şema kuramı çerçevesinde yapılandırılacak olan psikoterapi çalışmaları esnasında, bireylerin ailelerinin kullandıkları ebeveynlik tarzlarının üzerinde durulması önerilebilir. Buna ek olarak, suçluluk ve utanç duyguları ile hastaların sergilemiş oldukları obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişkilere de dikkat edilmesi tedavi sürecinde etkili olabilir.

ÖZET

Bu araştırmada, sağlıklı bireylerde görülen obsesif kompulsif belirtiler ile algılanan ebeveynlik biçimleri arasındaki ilişkide suçluluk ve utanç duygularının aracı rolü değerlendirilmiştir. Araştırmanın örneklemini Ankara, İzmir ve Edirne illerinde yaşayan, 18-50 yaş aralığındaki 235'i kadın, 228'i erkek olmak üzere 463 kişi oluşturmaktadır. Araştırmada, obsesif kompulsif belirtiler, "Padua Envanteri Washington Eyalet Üniveristesi Revizyonu", ebeveynlik biçimleri "Young Ebeveynlik Ölçeği", suçluluk-utanç ise "Suçluluk ve Utanç Ölçeği" ile değerlendirilmiştir.

Yapılan analizlerde, obsesif kompulsif belirtiler üzerinde cinsiyet ve yaşın etkileri olduğu ve etkileşim etkisinin de bazı değişkenler üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte yaş, gelir, aşırı koruyucu ve küçümseyici/kusur bulucu annelik biçimlerinin obsesif kompulsif belirtileri yordadığı bulunmuştur. Aşırı koruyucu annelik, aşırı koruyucu babalık ve koşullu/başarı odaklı annelik biçimleri ile obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişkide utanç değişkeninin kısmi aracı rolü olduğu görülmüştür. Bulgular ilgili literatürle büyük ölçüde tutarlılık göstermektedir. Ebeveynlik biçimleri ve obsesif kompulsif belirtiler arasındaki ilişkiler şema modeli çerçevesinde de değerlendirilmiştir.

Ayrıca utanç değişkeninin obsesif kompulsif belirtileri pozitif yönde yordarken, suçluluk değişkeninin negatif yönde yordadığı da bulgular arasındadır. Yapılan analizler sonucunda obsesif kompulsif belirtilerle olan ilişkide suçluluğun utanç üzerinde "baskılayıcı değişken" olarak görev yaptığı sonucuna varılmıştır. Özellikle baskılayıcılık etkisiyle ilgili elde edilen sonuçların ilgili literatüre katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Obsesif kompulsif belirtiler, ebeveynlik biçimleri, şemalar, suçluluk, utanç, baskılayıcılık

ABSTRACT

In this study, the mediator role of guilt and shame emotions in the relationship between perceived parenting styles and obsessive compulsive symptoms seen in healthy individuals were evaluated. The sample of the study consists of 463 people including 235 women and 228 men between 18-50 years of age and living in Ankara, İzmir and Edirne provinces. Obsessive compulsive symptoms, parenting styles and guilt-shame were assessed by "Padua Inventory Washington State University Revision", "Young Parenting Inventory" and "Guilt and Shame Scale" respectively.

It is observed that, gender and age have effect on obsessive compulsive symptoms and the interaction effect has a significant role on some of the variables. In addition to this, it is found that age, income, overprotective and belittling maternal sytles predict obsessive compulsive symptoms. In the relationship between overprotective parenting, conditional/success-oriented farherhood attitudes and obsessive compulsive symptoms, shame has a partial mediator role. It has been seen that, the findings are largely consistent with the relevant literature. Also, relationship between parenting styles and obsessive compulsive symptoms are discussed within the framework of schema model.

Moreover, according to the findings of the study shame predicts obsessive compulsive symptoms in the positive direction whereas guilt predicts obsessive compulsive symptoms in negative direction. As a result of the conducted analysis, it is concluded that guilt has a role as "suppressor variable" on shame in the relationship with obsessive compulsive symptoms. It is thought that the results, especially about the suppression effect might make a significant contribution to the relevant literature.

Keywords: Obsessive compulsive symptoms, parenting styles, schemas, guilt, shame, suppression.

KAYNAKÇA

Abramowitz, J. S. (2004). Treatment of obsessive- compulsive disorder in patients who have comorbid major depression. *Journal of Clinical Psychology*, *60*, 1133–1141. doi: 10.1002/ jclp.20078

Aka, B. T. (2011). Perceived parenting styles, emotion recognition, and emotion regulation in relation to psychological well-being: Symptoms of depression, obsessive-compulsive disorder, and social anxiety. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akinwande, Olusegun & Dikko, H.G & Agboola, Samson. (2015). Variance Inflation Factor: As a Condition for the Inclusion of Suppressor Variable(s) in Regression Analysis. Open Journal of Statistics. 05. 754-767. 10.4236/ojs.2015.57075.

Alexander, B., Brewin, C. R., Vearnals, S., Wolff, G., & Leff, J. (1999). An investigation of shame and guilt in a depressed sample. Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 72(3), 323-338.

Alfasfos, L. (2009). The early maladaptive schemas and their correlations with the psychiatric symptoms and the personality accentuations for Palestinian students (Doctoral dissertation, Hamburg, Univ., Diss., 2009).

Alonso, P., Menchón, J. M., Mataix-Cols, D., Pifarré, J., Urretavizcaya, M., Crespo, J. M., ... & Vallejo, J. (2004). Perceived parental rearing style in obsessive–compulsive disorder: relation to symptom dimensions. Psychiatry Research, 127(3), 267-278.

American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Washington, DC: Author.

American Psychiatric Association. (2015). *Understanding mental disorders: Your guide to DSM-5*. Washington, DC: American Psychiatric.

Andrews, B., & Hunter, E. (1997). Shame, early abuse, and course of depression in a clinical sample: A preliminary study. Cognition & Emotion, 11(4), 373-381.

Archer, R. P., Fontaine, J., & McCrae, R. R. (1998). Effects of two MMPI-2 validity scales on basic scale relations to external criteria. Journal of Personality Assessment, 70(1), 87-102.

Atalay,H., Atalay,F., Karahan,D., Caliskan,M. (2008). Early maladaptive schemas activated in patients with obsessive compulsive disorder: a cross-sectional study. Int. J. Psychiatry Clin. Pract. 12,268–279.)

Averill, P. M., Diefenbach, G. J., Stanley, M. A., Breckenridge, J. K., & Lusby, B. (2002). Assessment of shame and guilt in a psychiatric sample: A comparison of two measures. Personality and individual differences, 32(8), 1365-1376.

Aycicegi, A., Harris, C. L., & Dinn, W. M. (2002). Parenting style and obsessive compulsive symptoms and personality traits in a student sample. Clinical Psychology & Psychotherapy, 9(6), 406-417.

Ayoğlu, Z. (2012). OKB'ye ilişkin gelişimsel bir model: Yetişkin bağlanma biçimleri, ebeveynden algılanan psikolojik kontrol düzeyi ve mükemmeliyetçilik eğilimlerinin obsesif yorumlar ve belirtilerle bağlantısının incelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. Journal of personality and social psychology, 51(6), 1173.

Basile, B., Mancini, F., Macaluso, E., Caltagirone, C., Frackowiak, R. S., & Bozzali, M. (2011). Deontological and altruistic guilt: evidence for distinct neurobiological substrates. Human Brain Mapping, 32(2), 229-239.

Başoğlu, M., Lax, T., Kasvikis, Y., & Marks, I. M. (1988). Predictors of improvement in obsessive-compulsive disorder. Journal of Anxiety Disorders, 2(4), 299-317.

Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. Developmental Psychology Monographs, 4, 1-103

Batum Panayırcı, P. (2012). Obsesif kompulsif belirtilerin yordanmasında algılanan ebeveynlik biçimleri, üstbilişsel inançlar, obsesif inançlar ve düşünce kontrol yöntemlerinin rolü: üstbilişsel model çerçevesinde bir inceleme. Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Beck, A. T. (1974). The development of depression: A cognitive model. In R. Friedman, & M. Katz (Eds.), Psychology of depression: Contemporary theory and research (pp. 3-27). Washington, DC: Winston-Wiley.

Beck, A. T., Rush, A.J., Shaw, B. F. & Emery, G. (1979). Cognitive theory of depression. Guilford Press: New York.

Berrios, G. E., Bulbena, A., Bakshi, N., Dening, T. R., Jenaway, A., Markar, H., ... & Mitchell, S. L. (1992). Feelings of guilt in major depression. Conceptual and psychometric aspects. The British Journal of Psychiatry, 160(6), 781-787.

Bhar, S. S., & Kyrios, M. (2007). An investigation of self-ambivalence in obsessive-compulsive disorder. *Behaviour research and therapy*, *45*(8), 1845-1857.

Bricker, D. C., & Young, J. E. (2012). A client's guide to schema therapy.

Borkenau, P., & Ostendorf, F. (1992). Social desirability scales as moderator and suppressor variables. European Journal of Personality, 6(3), 199-214.

Burns, G. L., Keortge, S. G., Formea, G. M. ve Sternberger, L. G. (1996). Revision of the Padua Inventory of obsessive compulsive symptoms: distinctions between worry, obsessions, and compulsions. Behaviour Research and Therapy, 34, 163-173.

Calamari, J.E., Wiegartz, RS., & Janeck, A.S. (1999). Obsessive-compulsive disorder subgroups: a symptombased clustering approach. Behaviour Research and Therapy,37. 113-125.

Calamari, J., Wiegartz, P., Rieman, B., Cohen, R., Greer, A., Jacobi, D., Jahn, S., & Carmin, C. (2004). Obsessive-compulsive disorder subtypes: an attempted replication and extension of a symptom-based taxonomy. Behaviour Research and Therapy, 42(6), 647-670.

Careau, Y. J., O'Connor, K. P., Turgeon, L. A., & Freeston, M. H. (2012). Childhood experiences and adult beliefs in obsessive-compulsive disorder: evaluating a specific etiological model. Journal of Cognitive Psychotherapy, 26(3), 236-256.

Chlebowski, S., & Gregory, R. J. (2009). Is a psychodynamic perspective relevant to the clinical management of obsessive-compulsive disorder?. *American journal of psychotherapy*, *63*(3), 245.

Clark, D. A. (2004). Cognitive-behavioral therapy for OCD. New York: Guilford Press.

Comer, R. J. (2013). *Abnormal psychology*. New York: Worth Publishers.

Conceicao do Rosario-Campos, M., Leckman, J. F., Mercadante, M. T., Shavitt, R. G., Prado, H. S., Sada, P., Miguel, E. C. (2001). Adults with early-onset obsessivecompulsive disorder. American Journal of Psychiatry, 158, 1899–1903.

Conger, A. J. (1974). A revised definition for suppressor variables: A guide to their identification and interpretation. Educational and psychological measurement, 34(1), 35-46.

Cosentino T, D'Olimpio F, Perdighe C, Romano G, Saliani AM, Mancini F (2012). Acceptance of being guilty in the treatment of obsessive-compulsive disorder. Psicoterapia Cognitiva e Comportamentale - Monograph Supplement 39-56.

Cougle, J. R., Goetz, A. R., Hawkins, K. A., & Fitch, K. E. (2012). Guilt and compulsive washing: Experimental tests of interrelationships. Cognitive therapy and research, 36(4), 358-366.

Dağkurs, A. (2015). Türkiye'de suçluluk ve utanç üzerine yapılan araştırmaların sistematik değerlendirilmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Denys, D., Tenney, N., van Megen, H. J., de Geus, F., & Westenberg, H. G. (2004). Axis I and II comorbidity in a large sample of patients with obsessive-compulsive disorder. Journal of Affective Disorders, 80, 155-162.

D'Olimpio, F., Cosentino, T., Basile, B., Tenore, K., Gragnani, A., & Mancini, F. (2013). Obsessive- compulsive disorder and propensity to guilt feelings and to disgust. Clinical Neuropsychiatry, 10(3).

D'Olimpio, F., & Mancini, F. (2014). Role of Deontological Guilt in Obsessive-Compulsive Disorder–Like Checking and Washing Behaviors. Clinical Psychological Science, 2(6), 727-739.

Dost, A., & Yagmurlu, B. (2008). Are constructiveness and destructiveness essential features of guilt and shame feelings respectively?. Journal for the Theory of Social Behaviour, 38(2), 109-129.

Dünya Sağlık Örgütü. (1992). *Ruhsal ve davranışsal bozukluklar sınıflandırması,klinik tanımlamalar ve tanı kılavuzu (ICD-10).* Çevirenler: F. Çuhadaroğlu,İ.Kaplan,G. Özgen,M.O.Öztürk,M.Rezaki ve B. Uluğ (1993). Ankara: Medikomat Basım Yayın.

Elevli, S. (2012). Ergenlerde intihar olasılığının yordayıcıları:yalnızlık, öfke, ifade biçimleri, suçluluk ve utanç duyguları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.

Erguvan Eryılmaz, T., & Tosun, A. (2013). Obsesif Kompulsif Bozuklukta Kontrol İhtiyacı.

Esin, C. (2016). Sol gözüm ne diyor doktor bey: Kalorisi azaltalmış psikoloji. İstanbul.

Fentz, H. N., Arendt, M., O'Toole, M. S., Rosenberg, N. K. ve Hougaard, E. (2011). The role of depression in perceived parenting style among patients with anxiety disorders. Journal of Anxiety Disorders, 25, 1095-1101.

Fergus, T. A., Valentiner, D. P., McGrath, P. B., & Jencius, S. (2010). Shame-and guilt-proneness: Relationships with anxiety disorder symptoms in a clinical sample. Journal of anxiety disorders, 24(8), 811-815.

Ferreira, C., Pinto-Gouveia, J., & Duarte, C. (2013). Self-compassion in the face of shame and body image dissatisfaction: Implications for eating disorders. Eating behaviors, 14(2), 207-210.

Fireman, B., Koran, L. M., Leventhal, J. L., & Jacobson, A. (2001). The prevalence of clinically recognized obsessive-compulsive disorder in a large health maintenance organization. American Journal of Psychiatry, 158(11), 1904-1910.

Freud, S. (2008). *Three case histories*. Simon and Schuster.

Gilbert, P., Pehl, J., & Allan, S. (1994). The phenomenology of shame and guilt: An empirical investigation. Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice, 67(1), 23-36.

Ghorbani, Majid; Liao, Yuan; Caykoylu, Sinan; Chand, Masud. (2013). Guilt, shame, and reparative behavior: the effect of psychological proximity. journal of busıness ethics, v.114:no.2:311-323

Grotte, T., Solem, S., Vogel, P. A., Güzey, I. C., Hansen, B., & Myers, S. G. (2015). Metacognition, responsibility, and perfectionism in obsessive–compulsive disorder. *Cognitive Therapy and Research*, *39*(1), 41-50.

Gwilliam, P., Wells, A., & Cartwright Hatton, S. (2004). Does meta cognition or responsibility predict obsessive–compulsive symptoms: a test of the metacognitive model. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, *11*(2), 137-144.

Haaland, A. T., Vogel, P. A., Launes, G., Haaland, V. O., Hansen, B., Solem, S. & Himle, J. A. (2011). The role of early maladaptive schemas in predicting exposure and response prevention outcome for obsessive-compulsive disorder. Behavior Research and Therapy, 49, 781-788.

Haciomeroglu, B., & Karanci, A. N. (2014). Perceived parental rearing behaviours, responsibility attitudes and life events as predictors of obsessive compulsive symptomatology: Test of a cognitive model. Behavioural and cognitive psychotherapy, 42(06), 641-652.

Hafner, R.J. (1988). Obsessive–compulsive disorder: a questionnaire survey of a self-help group. Int. J. Soc. Psychiatry 34, 310–315.

Hanna, G. L. (1995). Demographic and clinical features of obsessive-compulsive disorder inchildren and adolescents. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 34(1), 19–27.

Hansen, B., Opstad, H. B., Hagen, K., Hagen, R., & Solem, S. (2017). The role of metacognition and obsessive-compulsive symptoms in psychosis: an analogue study. *BMC psychiatry*, *17*(1), 233.

Hawke,L.D.,Provencher,M.D. (2011). Schema theory and schema therapy in mood and anxiety disorders:a review. J .Cognit.Psychother.25,257–276.

Hayes, A. F. (2012). PROCESS: A versatile computational tool for observed variable mediation, moderation, and conditional process modeling.

Hoekstra, R.J., Visser, S., Emmelkamp, P.M.G. (1989). A social learning formulation of the etiology of obsessive–compulsive disorders. In: Emmelkamp, P.M.G., et al. (Ed.), Fresh Perspectives on Anxiety Disorders. Swets and Zeitlinger, Amsterdam, pp. 115–123

Hoover, C. F., & Insel, T. R. (1984). Families of origin in obsessive-compulsive disorder. The Journal of nervous and mental disease, 172(4), 207-215.

Horst, P. (1941). The prediction of personal adjustment.

Irak, M., & Tosun, A. (2008). Exploring the role of metacognition in obsessive–compulsive and anxiety symptoms. *Journal of anxiety disorders*, *22*(8), 1316-1325.

Kamali, K., Yoosefi Looyeh, M., & Rashid, R. (2014). EPW10 - Anxiety, Somatoform Disorders and OCD: EPA-0640 – The influence of parenting styles on the development and maintenance obsessive-compulsive disorder. European Psychiatry, 29(Supplement 1), 1. doi:10.1016/S0924-9338(14)78014-9

Kelly, A. C., Carter, J. C., & Borairi, S. (2014). Are improvements in shame and self-compassion early in eating disorders treatment associated with better patient outcomes?. International Journal of Eating Disorders, 47(1), 54-64.

Kim, J.E., Lee,S.W.,Lee,S.J. (2014). Relationship between early maladaptive schemas and symptom dimensions in patients with obsessive–compulsive disorder

Kring, A. M., Johnson, S. L., Davison, G. C., & Neale, J. M. (2014). Abnormal psychology.

Kourt, R. (2011). 18-24 yaş arası üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının dissosiyatif yaşantılar ve suçluluk-utanç duyguları ile ilişkisinin incelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Kwak, K.-H., & Lee, S. J. (2015). A comparative study of early maladaptive schemas in obsessive-compulsive disorder and panic disorder. Psychiatry research, 230(3), 757-762. http://dx.doi.org/10.1016/j.psychres.)

Labad, J., Menchon, J. M., Alonso, P., Segalas, C., Jimenez, S., Jaurrieta, N., Leckman, J. F. ve Vallejo, J. (2008). Gender differences in obsessive-compulsive symptom dimensions. Depression and Anxiety, 25, 832-83

Lancaster, B. P. (1999). Defining and Interpreting Suppressor Effects: Advantages and Limitations.

Lennertz, L., Grabe, H. J., Ruhrmann, S., Rampacher, F., Vogeley, A., Schulze-Rauschenbach, S., ... & Pukrop, R. (2010). Perceived parental rearing in subjects with obsessive–compulsive disorder and their siblings. Acta Psychiatrica Scandinavica, 121(4), 280-288.

Lensi, P., Cassano, G. B., Correddu, G., Ravagli, S., Kunovac, J. L., & Akiskal, H. S. (1996). Obsessive-compulsive disorder. Familial-developmental history,

symptomatology, comorbidity and course with special reference to gender-related differences. *The British Journal of Psychiatry*, *169*(1), 101-107.

Lewis, H. B. (1971). Shame and guilt in neurosis. New York: International Universities Press.

Lochner, C., Seedat, S., Du Toit, P. L., Nel, D. G., Niehaus, D. JH., Sandler, R. ve Stein, D. J. (2005). Obsessive-compulsive disorder and trichotillomania: a phenomenological comparison. BMC Psychiatry, 5(1), 1-10.

Lopatka C, Rachman S (1995). Perceived responsibility and compulsive checking: An experimental analysis. Behaviour Research and Therapy 33, 6, 673-684.

Ludlow, L., & Klein, K. (2014). Suppressor variables: the difference between 'is' versus 'acting as'. Journal of Statistics Education, 22(2)

MacKinnon, D. P., Krull, J. L., & Lockwood, C. M. (2000). Equivalence of the mediation, confounding and suppression effect. Prevention science, 1(4), 173-181.

Maj, M., Sartorius, N., Okasha, A., & Zohar, J. (Eds.). (2003). Obsessive-compulsive disorder. John Wiley & Sons.

Mallinger, A. E. (1984). The obsessive's myth of cont- rol. Journal of the American Academy of Psychoa- nalysis 12, 147-165.

Mancini, F., & Gangemi, A. (2004b). Fear of guilt from behaving irresponsibly in obsessive- compulsive disorder. Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry, 35, 109- 120

Mathis, M. A. D., Alvarenga, P. D., Funaro, G., Torresan, R. C., Moraes, I., Torres, A. R., ... & Hounie, A. G. (2011). Gender differences in obsessive-compulsive disorder: a literature review. Revista Brasileira de Psiquiatria, 33(4), 390-399.

McKay, D., Abramowitz, J. S., Calamari, J. E., Kyrios, M., Radomsky, A., Sookman, D., Taylor, S., & Wilhelm, S. (2004). A critical evaluation of obsessive-compulsive disorder subtypes: Symptoms versus mechanism. Clinical Psychology Review, 24, 283-313.

Melli, G., Carraresi, C., Poli, A., Marazziti, D., & Pinto, A. (2017). The role of guilt sensitivity in OCD symptom dimensions. Clinical psychology & psychotherapy.

Merkel, W. T., Pollard, C. A., Wiener, R. L., & Staebler, C. R. (1993). Perceived parental characteristics of patients with obsessive compulsive disorder, depression, and panic disorder. Child Psychiatry and Human Development, 24(1), 49-57.

Miller, R., & Mason, S. E. (2005). Shame and guilt in first-episode schizophrenia and schizoaffective disorders. Journal of Contemporary Psychotherapy, 35(2), 211-221.

Minichiello, W. E., Baer, L., Jenike, M. A., & Holland, A. (1990). Age of onset of major subtypes of obsessive—compulsive disorder. Journal of anxiety disorders, 4(2), 147-150.

Money, T., Pridmore, S. (2017). Suicide: Loss, shame, guilt and pain across millennia. American Journal of Medical Research, 4(1), 7-7.

Monroe, R. R. (2016). Obsessive Behavior: Integration of Psychoanalytic and Other Approaches. American Handbook of Psychiatry, 3.

Muris, P., Merckelbach, H., & Clavan, M. (1997). Abnormal and normal compulsions. *Behaviour Research and Therapy*, *35*(3), 249-252.

Noshirvani, H. F., Kasvikis, Y. , Marks, I. M. Tsakiris, F. ve Monteiro, W. O. (1991). Gender-divergent aetiological factors in obsessive-compulsive disorder. British Journal of Psychiatry, 158, 260-263.

Owens, G., Crowell, J. A., Pan, H., Treboux, D., O'Connor, E., & Waters, E. (1995). The prototype hypothesis and the origins of attachment working models: Adult relationships with parents and romantic partners. Monographs of the Society for Research in Child Development, 60(2-3), 216-233.

Oyman, S. (2012). Obsesif kompulsif belirtilerin şiddeti ile üstbilişler arasındaki ilişkide düşünce kontrol stratejilerinin düzenleyici etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Pace, S. M., Thwaites, R. ve Freeston, M. H. (2011). Exploring the role of external criticism in obsessive compulsive disorder: a narrative review. Clinical Psychology Review, 31, 361-370.

Pandey, S., & Elliott, W. (2010). Suppressor variables in social work research: Ways to identify in multiple regression models. Journal of the Society for Social Work and Research, 1(1), 28-40.

Paulhus, D. L. (1991). Measurement and control of response bias. In J. P. Robinson, P. R. Shaver, & L. S. Wrightsman (Eds.), Measures of personality and social psychological attitudes (pp.17-59). New York: Academic Press.

Paulhus, D. L., Robins, R. W., Trzesniewski, K. H., & Tracy, J. L. (2004). Two replicable suppressor situations in personality research. Multivariate Behavioral Research, 39(2), 303-328.

Perugi, G., Akiskal, H., Pfanner, C., Presta, S., Gemignani, A., Milanfranchi, A., ... Cassano, G. B. (1997). The clinical impact of bipolar and unipolar affective

comorbidity on obsessive-compulsive disorder. Journal of Affective Disorders, 46, 15-23.

Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. Behavior research methods, 40(3), 879-891.

Rachman, S. (1977). The conditioning theory of fearacquisition: A critical examination. *Behaviour research and therapy*, *15*(5), 375-387.

Rachman, S., & De Silva, P. (1978). Abnormal and normal obsessions.Behaviour Research and Therapy,16, 233± 248

Rapoport, J. L., Swedo, S. E., & Leonard, H. L. (1992). Childhood obsessive compulsive disorder (144th Annual Meeting of the American Psychiatric Association: Obsessive compulsive disorder: Integrating theory and practice [1991, New Orleans, LA]). Journal of Clinical Psychiatry, 53(Suppl. 4), 11–16.

Rapoport, J. L., Swedo, S. E., & Leonard, H. L. (1992). Childhood obsessive compulsive disorder. Journal of Clinical Psychiatry, 53 (Suppl-4), 11–16.

Rasmussen, S. A., & Tsuang, M. T. (1986). Clinical characteristics and family history in DSM III obsessive–compulsive disorder. American Journal of Psychiatry, 1943, 317 382.

Rasmussen, S. A., & Eisen, J. L. (1989). Clinical features and phenomenology of obsessive–compulsive disorder. Psychiatric Annals, 19, 67–73.

Rasmussen, S. A., & Eisen, J. L. (1990). Epidemiology of obsessive–compulsive disorder. Journal of Clinical Psychiatry, 51, 10–14.

Rasmussen, S. A., & Eisen, J. L. (1992). The epidemiology and differential diagnosis of obsessive-compulsive disorder. In Zwangsstörungen/obsessive-compulsive disorders (pp. 1-14). Springer, Berlin, Heidelberg.

Rassin, E., Muris, P., Schmidt, H., & Merckelbach, H. (2000). Relationships between thought-action fusion, thought suppression and obsessive-compulsive symptoms:A structural equation modeling approach. Behaviour Research and Therapy, 38, 889–897

Ricciardi, J. N., & McNally, R. J. (1995). Depressed mood is related to obsessions, but not to compulsions, in obsessive-compulsive disorder. *Journal of Anxiety Disorders*, *9*(3), 249-256.

Rice, E. (2004). Reflections on the obsessive-compulsive disorders: A psychodynamic and therapeutic perspective. *The Psychoanalytic Review*, *91*(1), 23-44.

Roush, J. F., Brown, S. L., Mitchell, S. M., & Cukrowicz, K. C. (2017). Shame, guilt and suicide ideation among bondage and discipline, dominance and submission and sadomasochism practitioners: examining the role of the interpersonal theory of suicide. *Suicide and life-threating behavior, 47(2). 129-141.*

Ruscio, A. M., Stein, D. J., Chiu, W. T., & Kessler, R. C. (2010). The epidemiology of obsessive-compulsive disorder in the National Comorbidity Survey Replication. Molecular Psychiatry, 15(1), 53–63. doi: 10.1038/ mp.2008.94

Salkovskis, P. M., Clark, D. M., & Gelder, M. G. (1996). Cognition-behaviour links in the persistence of panic. Behaviour research and therapy, 34(5-6), 453-458.

Sanavio, E. (1998). Obsessions and compulsions: The Padua Inventory. Behaviour Research and Therapy, 26, 169-177.

Savaşır, I., Soygüt, G., & Barışkın, E. (2009). Bilişsel Davranışçı Terapiler (4th ed., Vol. 7). Ankara: Türk Psikoloji Derneği Yayınları.

Shapiro, L. J., & Stewart, S. E. (2011). Pathological guilt: A persistent yet overlooked treatment factor in obsessive-compulsive disorder. Annals of Clinical Psychiatry, 23, 63-70.

Shariatzadeh, M. (2017). Prediction of Obsessive-Compulsive Disorder Symptoms Via Early Maladaptive Schemas.

Skoog, G., & Skoog, I. (1999). A 40-year follow-up of patients with obsessive-compulsive disorder. *Archives of general psychiatry*, *56*(2), 121-127.

Smith, R. H., Webster, J. M., Parrott, W. G., & Eyre, H. L. (2002). The role of public exposure in moral and nonmoral shame and guilt. Journal of Personality and Social Psychology, 83(1), 138–159.

Soygüt, G., Çakır, Z. ve Karaosmanoğlu, A. (2008). Ebeveynlik biçimlerinin değerlendirilmesi: Young ebeveynlik ölçeğinin psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. Türk Psikoloji Yazıları, 11 (22), 17-30.

Starcevic, V. (2004). Anxiety disorders in adults: A clinical guide. USA: Oxford University Press.

Steketee, G., Grayson, J., & Foa, E. (1985). Obsessive-compulsive disorder: Differences between washers and checkers. Behaviour Research and Therapy, 23(2), 197-201.

Steketee GS (1994) Behavioral assessment and treatment planning with obsessive compulsive disorder: A review emphasizing clinical application. Behavior Therapy, 25:613-633.

Steketee,G.,Pigott,T. (2006). Obsessive–Compulsive Disorder: The Latest Assignment and Treatment Strategies, 3rded. Compact Clinicals, Salt Lake City.

Stern, R. S. (1978). Obsessive thoughts: the problem of therapy. The British Journal of Psychiatry, 133(3), 200-205.

Summerfeldt, L., Richter, M., Antony, M., & Swinson, R. (1999). Symptom structure in obsessive-compulsive disorder: a confirmatory factor-analytic study. Behavour Research and Therapy, 37, 297-311.

Szechtman, H., & Woody, E. (2004). Obsessive-compulsive disorder as a disturbance of security motivation. *Psychological review*, *111*(1), 111.

Szechtman, H., & Woody, E. Z. (2006). Obsessive-compulsive disorder as a disturbance of security motivation: Constraints on comorbidity. *Neurotoxicity research*, *10*(2), 103-112.

Şahin, N.H., & Şahin, N. (1992). Adolescent Guilt, Shame and Depression in Relation to Sociotropy and Autonomy, Paper presented at the World Congress of Cognitive Therapy, June 17-23, Toronto, Canada.

Şahin, N.H. Özer, M. (2011). Attachment and Perception of Mother's Parenting Style in Reletionship to Shame and Guilt, 7th.International Congress of Cognitive Psychotherapy (Clinical Science),June 02-05, 2011 İstanbul.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2015). Çok Değişkenli İstatistiklerin Kullanımı (M. Baloğlu, Trans.). Ankara: Nobel Yayınevi.

Tangney, J. P. (1995). Recent advances in the empirical study of shame and guilt. American Behavioral Scientist, 38, 1132-1145.

Tangney, J. P., & Dearing, R. (2002). Shame and guilt. New York: Guilford Press

Tangney, J. P., Stuewig, J.,&Mashek, D. J. (2007). Moral emotions and moral behavior. Annual Review of Psychology, 58, 345–372.

Thiel, N., Tuschen-Caffier, B., Herbst, N., Külz, A. K., Nissen, C., Hertenstein, E., ... & Voderholzer, U. (2014). The prediction of treatment outcomes by early maladaptive schemas and schema modes in obsessive-compulsive disorder. BMC psychiatry, 14(1), 362.

Thompson, F. T., & Levine, D. U. (1997). Examples of easily explainable suppressor variables in multiple regression research. Multiple Linear Regression Viewpoints, 24(1), 11-13.

Timpano, K. R., Keough, M. E., Mahaffey, B., Schmidt, N. B., & Abramowitz, J. (2010). Parenting and obsessive compulsive symptoms: Implications of authoritarian parenting. Journal of Cognitive Psychotherapy, 24(3), 151-164.

Topçuoğlu, V. (2003). Obsesif kompulsif bozuklukta psikanalitik görüşler. *Klinik Psikiyatri*, *6*, 46-50.

Topses, G. (2012). Elseverlik (alturizm) ve benseverlik (egoizm) ölçeğiyle ilgili geçerlik ve güvenirlik çalışması. International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE), 1(2), 60-71.

Trinder, H., & Salkovskis, P. M. (1994). Personally relevant intrusions outside the laboratory: Long-term suppression increases intrusion. Behaviour research and Therapy, 32(8), 833-842.

Turgeon, L., O'connor, K. P., Marchand, A., & Freeston, M. H. (2002). Recollections of parent–child relationships in patients with obsessive-compulsive disorder and panic disorder with agoraphobia. Acta Psychiatrica Scandinavica, 105(4), 310-316.

Tükel, R., Polat, A., Ozdemir, O., Aksüt, D., & Türksoy, N. (2002). Comorbid conditions in obsessive-compulsive disorder. *Comprehen- sive Psychiatry, 43,* 204–209. doi: 10.1053/

Tükel, R., Demet, M.M.&Topçuoğluı, V. (2006). Obsesif-Kompulsif bozukluğun fenomenolojisi. R. Tükel&T. Aklın (Ed.). Anksiyete bozuklukları. Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları.

Tzelgov, J., & Henik, A. (1991). Suppression situations in psychological research: Definitions, implications, and applications. Psychological Bulletin, 109(3), 524.

Valentiner, D.P., Smith, S.A., 2008. Believing that intrusive thoughts can be immoral moderates the relationship between obsessions and compulsions for shame-prone individuals. Cognit. Ther. Res. 32, 714–720.

Velibaşoğlu, B. (2014). Obsesif Kompulsif Bozukluk Hastalarında Obsesyon, Kompulsiyon ve Endişe ile Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar, Üst-Biliş ve Düşünce Eylem Kaynaşması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Voderholzer, U., Schwartz, C., Thiel, N., Kuetz, A. K., Hartmann, A., Scheidt, C. E., ...& Zeeck, A. (2014). A comparison of schemas, schema modes and childhood traumas in obsessive-compulsive disorder, chronic pain disorder and eating disorders. Psychopathology, 47(1). 24-31.

Waller G, Meyer C, Ohanian V ve ark. (2001) Psychometric properties of the long and short versions of the Young schema questionnaire: Core beliefs among bulimic and comparison women. Cognit Ther Res, 25: 137- 147.

Warburton, W., McIlwain, D. (2005). The Role of Early Maladaptive Schema in Adult Aggression. Psychology, Psychiatry, and Mental Health Monographs: The Journal of the NSW Institute of Psychiatry 2: 17-34 edited by Dua J.

Wasserman, S., De Mamani, A. W., & Suro, G. (2012). Shame and guilt/self-blame as predictors of expressed emotion in family members of patients with schizophrenia. Psychiatry research, 196(1), 27-31.

Waters, T.L., & Barrett, P.M. (2000). The role of the family in childhood obsessive-compulsive disorder. Clinical Child and Family Psychology Review, 3, 173–184.

Watson, D., Clark, L. A., Chmielewski, M., & Kotov, R. (2013). The Value of Suppressor Effects in Explicating the Construct Validity of Symptom Measures. Psychological Assessment, 25(3), 929–941. http://doi.org/10.1037/a0032781

Wells, A., & Matthews, G. (1994). Attention and emotion: a clinical perspective. Hove, UK: Lawrence Erlbaum & Associates.

Weingarden, H., & Renshaw, K. D. (2014). Associations of obsessive compulsive symptoms and beliefs with depression: Testing mediation by shame and guilt. International Journal of Cognitive Therapy, 7(4), 305-319.

Weingarden, H., & Renshaw, K. D. (2015). Shame in the obsessive compulsive related disorders: a conceptual review. *Journal of affective disorders*, *171*, 74-84.

Weissman, M. M. (1998). Cross-national epidemiology of obsessive-compulsive disorder. CNS Spectrums, 3(S1), 6-9.

Wilcox, H. C., Grados, M., Samuels, J., Riddle, M. A., Bienvenu, O. J., Pinto, A., ... & Nestadt, G. (2008). The association between parental bonding and obsessive

compulsive disorder in offspring at high familial risk. Journal of affective disorders, 111(1), 31-39.

Wilhelm, S., Berman, N. C., Keshaviah, A., Schwartz, R. A., & Steketee, G. (2015). Mechanisms of change in cognitive therapy for obsessive compulsive disorder: Role of maladaptive beliefs and schemas. Behaviour research and therapy, 65, 5-10.

Woody, E. Z., & Szechtman, H. (2011). Adaptation to potential threat: the evolution, neurobiology, and psychopathology of the security motivation system. Neuroscience & Biobehavioral Reviews, 35(4), 1019-1033.

Yaşa, Z. (2012). Üniversite öğrencilerinde ana baba tutumlarının suçluluk ve utanç duyguları üzerine etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Yorulmaz, O., Karancı, A. N., Dirik, G., Baştuğ, B., Kısa, C., Göka, E. ve Burns, G. L. (2007). Padua Envanteri-Washington Eyalet Üniversitesi revizyonu: Türkçe versiyonunun psikometrik özellikleri. Türk Psikoloji Yazıları, 10, 75-85.

Yorulmaz, O. (Trans.). (2015). Obsesif Kompulsif ve İlişkili Bozukluklar. In A. M. Kring & S. L. Johnson (Authors) & M. Şahin (Trans.), Anormal Psikolojisi (Vol. 12). Nobel.

Yoshida, T., Taga, C., Matsumoto, Y. ve Fukui, K. (2005). Paternal overprotection in obsessive-compulsive disorder and depression with obsessive traits. Psychiatry and Clinical Neurosciences, 59, 553-538.

Young, J. E. & Brown, G. (1990). Young schema questionaire. New York: Cognitive therapy Center of New York.

Yörük, P., & Tosun, A. (2015). Obsesif Kompulsif Bozuklukta Üst-Bilişsel Model. Psikiyatride Guncel Yaklasimlar-Current Approaches in Psychiatry, 7(2), 190-207.

Young, J. E., & Klosko, J. S. (1994). Reinventing your life (Çev. Esra Tuncer, Özlem Mestçioğlu). New York: Plume.

Young, J. E. (1994). Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach, Rev. Professional Resource Press/Professional Resource Exchange.

Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2003). Schema therapy: A practitioner's guide. New York: Guilford Press.

Yıldırım, Tuğçe. (2013). 3-6 yaşında olup anaokuluna giden çocukların annelerinde algıladıkları ebeveynlik biçimleri ile çocuk yetiştirme tutumları ve erken dönem uyum bozucu şemaların etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Ek 1.

Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli katılımcı,

Bu çalışma Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi İlkyaz Kaya Yıldırım tarafından, Prof. Dr. Ayşegül Durak Batıgün danışmanlığında Yüksek Lisans Tezi çalışması kapsamında yürütülmektedir.

Araştırmanın Adı: *Obsesif Kompulsif Belirtiler Ve Ebeveynlik Biçimleri Arasinda Suçluluk Ve Utancin Araci Rolü*

Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu çalışmada, kişinin takıntılı ve zorlantılı davranışlarının özellikleri ve sıklığı, ebeveynleriyle ilgili algısı, çocuklukta gelişmiş olduğu ve kişilerin hayata ve kendilerine dair tavır ve tutumları oluşturduğu kabul edilen "şema"lar ve kişinin kendine yönelik suçluluk ve utanç duygularının incelenmesi amaçlanmaktadır. Sizden beklenen, çalışmadaki ölçekleri doldurmanızdır. Çalışmaya katılım için gerekli koşullar 18-50 yaş aralığında olmaktır. Ölçeklerin bulunduğu bataryanın başında bu çalışma için hazırlanmış bir "Kişisel Bilgi Formu" bulunmaktadır. Bu formda yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey ve psikiyatrik bir tanınız olup olmadığı sorulmaktadır. Bu bilgiler dışında herhangi bir kimlik bilgisi kesinlikle sorulmayacak, imza istenmeyecektir. Alınan bilgiler sadece araştırma kapsamında kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Sunduğunuz bilgiler kesinlikle anonim veriler olarak değerlendirilecek ve bireysel hiçbir değerlendirme yapılmayacaktır.

Uygulama süresi yaklaşık olarak 20 dakikadır. Toplamda 400 katılımcıya ulaşılması planlanmaktadır.

Çalışmaya katılmanız halinde karşılaşabileceğiniz herhangi bir risk yoktur. Yine de, uygulama sırasında herhangi bir sebep belirtmeksizin çalışmadan çekilebilirsiniz.

Çalışmaya olan katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz. Çalışma bulgularına dair bilgi almak için veya çalışma detaylarına ilişkin yönlendirmek istediğiniz herhangi bir sorunuz olursa ***kayailkyaz@gmail.com*** adresine e-posta gönderebilirsiniz.

Yukarıdaki metni okudum ve katılacağım çalışmanın amacı ile benden ne beklendiği hakkında bilgilendirildim. Sunduğum bilgilerin büyük bir özenle korunacağına inanıyorum. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğim konusunda karar vermem için yeterli süre tanındı. İstediğim zaman herhangi bir sebep sunmadan çalışmayı bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi olumsuz bir durumla karşılaşmayacağımı biliyorum.

Bu koşullar altında, araştırma kapsamında elde edilen şahsıma ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın, kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ederim.

Araştırmacı	**Katılımcı**
Ad.....	**Ad.....**
Soyad.....	**Soyad.....**
İmza.....	**İmza.....**

Ek 2.

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Yaşınız (.....)

Cinsiyetiniz Kadın/Erkek

Eğitiminiz (.....)

Medeni Durum Evli/ Bekar

Toplam aylık geliriniz (.....)

Daha önce psikiyatrik bir tanı aldınız mı? Evet/Hayır

Evet ise tanımlayınız (.....)

Son 6 ay içinde psikiyatrik bir ilaç kullandınız mı Evet/Hayır

Ek 3.

Aşağıdaki ifadeler, günlük hayatta herkesin karşılaşabileceği düşünce ve davranışlar ile ilgilidir. Her bir ifade için, bu tür düşünce ve davranışların sizde yaratacağı rahatsızlık düzeyini göz önüne alarak size en uygun olan cevabı seçiniz. Cevaplarınızı aşağıdaki gibi derecelendiriniz:

0 = Hiç 1 = Biraz 2 = Oldukça 3 = Çok 4 = Çok Fazla

	Hiç	Biraz	Oldukça	Çok	Çok Fazla
1. Paraya dokunduğum zaman ellerimin kirlendiğini hissederim	0	1	2	3	4
2. Vücut sıvıları (ter, tükürük, idrar gibi) ile en ufak bir temasın bile giysilerimi kirleteceğini ve bir şekilde bana zarar vereceğini düşünürüm	0	1	2	3	4
3. Bir nesneye yabancıların ya da bazı kimselerin dokunduğunu biliyorsam, ona dokunmakta zorlanırım	0	1	2	3	4
4. Çöplere veya kirli şeylere dokunmakta zorlanırım	0	1	2	3	4
5. Kirlenmekten ya da hastalanmaktan korktuğum için umumi tuvaletleri kullanmakta kaçınırım.	0	1	2	3	4
6. Hastalıklardan veya kirlenmekten korktuğum için umumi telefonları kullanmaktan kaçınırım	0	1	2	3	4
7. Ellerimi gerektiğinden daha sık ve daha uzun süre yıkarım	0	1	2	3	4
8. Bazen kendimi, sırf kirlenmiş olabileceğim ya da pis olduğum düşüncesiyle yıkanmak ya da temizlenmek zorunda hissediyorum	0	1	2	3	4
9. Mikrop bulaşmış veya kirli olduğunu düşündüğüm bir şeye dokunursam hemen yıkanmam veya temizlenmem gerekir	0	1	2	3	4
10. Bir hayvan bana değerse kendimi kirli hissederim ve hemen yıkanmam ya da elbiselerimi değiştirmem gerekir	0	1	2	3	4
11. Giyinirken, soyunurken ve yıkanırken kendimi belirli bir sıra izlemek zorunda hissederim	0	1	2	3	4
12. Uyumadan önce bazı şeyleri belli bir sırayla yapmak zorundayım	0	1	2	3	4
13. Yatmadan önce, kıyafetlerimi özel bir şekilde asmalı ya da katlamalıyım	0	1	2	3	4
14. Doğru dürüst yapıldığını düşünebilmem için yaptıklarımı birkaç kez tekrarlamam gerekir	0	1	2	3	4
15. Bazı şeyleri gereğinden daha sık kontrol etme eğilimindeyim	0	1	2	3	4
16. Gaz ve su musluklarını, elektrik düğmelerini kapattıktan sonra tekrar tekrar kontrol ederim	0	1	2	3	4
17. Düzgün kapatılıp kapatılmadıklarından emin olmak için eve dönüp kapıları, pencereleri ve çekmeceleri kontrol ederim	0	1	2	3	4
18. Doğru doldurduğumdan emin olmak için formları, evrakları, ve çekleri ayrıntılı olarak tekrar tekrar kontrol ederim	0	1	2	3	4
19. Kibrit, sigara vb'nin iyice söndürüldüğünü görmek için sürekli geri dönerim	0	1	2	3	4
20. Elime para aldığım zaman birkaç kez tekrar sayarım	0	1	2	3	4

	Hiç	Biraz	Oldukça	Çok	Çok Fazla
21. Mektupları postalamadan önce bir çok kez dikkatlice kontrol ederim	0	1	2	3	4
22. Aslında yaptığımı bildiğim halde, bazen yapmış olduğumdan emin olamam	0	1	2	3	4
23. Okurken, önemli bir şeyi kaçırdığımdan dolayı geri dönmem, ve aynı pasajı iki veya üç kez okumam gerektiği izlenimine kapılırım	0	1	2	3	4
24. Dalgınlığımın ve yaptığım küçük hataların felaketle sonuçlanacağını hayal ederim	0	1	2	3	4
25. Bilmeden birini incittiğim konusunda çok fazla düşünürüm veya endişelenirim	0	1	2	3	4
26. Bir felaket olduğunu duyduğum zaman onun bir şekilde benim hatam olduğunu düşünürüm	0	1	2	3	4
27. Bazen sebepsiz yere kendime zarar verdiğime veya bir hastalığım olduğuna dair fazlaca endişelenirim	0	1	2	3	4
28. Bıçak, hançer ve diğer sivri uçlu nesneleri gördüğümde rahatsız olur ve endişelenirim	0	1	2	3	4
29. Bir intihar veya cinayet vakası duyduğumda, uzun süre üzülür ve bu konuda düşünmekten kendimi alamam	0	1	2	3	4
30. Mikroplar ve hastalıklar konusunda gereksiz endişeler yaratırım	0	1	2	3	4
31. Bir köprüden veya çok yüksek bir pencereden aşağı baktığımda kendimi boşluğa atmak için bir dürtü hissederim	0	1	2	3	4
32. Yaklaşmakta olan bir tren gördüğümde, bazen kendimi trenin altına atabileceğimi düşünürüm	0	1	2	3	4
33. Bazı belirli anlarda umuma açık yerlerde kıyafetlerimi yırtmak için aşırı bir istek duyarım	0	1	2	3	4
34. Araba kullanırken, bazen arabayı birinin veya bir şeyin üzerine sürme dürtüsü duyarım	0	1	2	3	4
35. Silah görmek beni heyecanlandırır ve şiddet içeren düşünceleri aklıma getirir	0	1	2	3	4
36. Bazen hiçbir neden yokken bir şeyleri kırma ve zarar verme ihtiyacı hissederim	0	1	2	3	4
37. Bazen işime yaramasa da, başkalarına ait olan şeyleri çalma dürtüsü hissederim	0	1	2	3	4
38. Bazen süpermarketten bir şey çalmak için karşı konulmaz bir istek duyarım	0	1	2	3	4
39. Bazen savunmasız çocuklara ve hayvanlara zarar vermek için bir dürtü hissederim	0	1	2	3	4

Ek 4.

SUTÖ

Bu ölçeğin amacı bazı duyguların hangi durumlarda ne derece yoğun olarak yaşandığını belirlemektir. Aşağıda bazı olaylar verilmiştir. Bu olaylar sizin başınızdan geçmiş olsaydı, ne kadar rahatsızlık duyardınız. Lütfen her durumu dikkatle okuyup öyle bir durumda ne kadar rahatsızlık duyacağınızı aşağıdaki ölçekten yararlanarak maddelerin yanındaki sayıların üzerine (X) işareti koyarak belirleyiniz.

1. Hiç rahatsızlık duymazdım
2. Biraz rahatsızlık duyardım
3. Oldukça rahatsızlık duyardım
4. Epey rahatsızlık duyardım
5. Çok rahatsızlık duyardım

	Sizi ne kadar rahatsız eder? Hiç				Çok
1. Bir tartışma sırasında büyük bir hararetle savunduğunuz bir fikrin yanlış olduğunu öğrenmek.	1	2	3	4	5
2. Evinizin çok dağınık olduğu bir sırada beklenmeyen bazı misafirlerin gelmesi.	1	2	3	4	5
3. Birinin size verdiği bir sırrı istemeyerek başkalarına açıklamak.	1	2	3	4	5
4. Karşı cinsten birinin kalabalık bir yerde herkesin dikkatini çekecek şekilde size açıkça ilgi göstermesi.	1	2	3	4	5
5. Giysinizin, vücudunuzda kapalı tuttuğunuz bir yeri açığa çıkaracak şekilde buruşması ya da kıvrılması.	1	2	3	4	5
6. Bir aşk ilişkisi içinde sadece kendi isteklerinizi elde etmeye çalıştığınızı ve karşı tarafı sömürdüğünüzü fark etmeniz.	1	2	3	4	5
7. Sorumlusu siz olduğunuz halde bir kusur ya da bir yanlış için bir başkasının suçlanmasına seyirci kalmak.	1	2	3	4	5
8. Uzman olmanız gereken bir konuda, bir konuşma yaptıktan sonra dinleyicilerin sizin söylediğinizin yanlış olduğunu göstermesi.	1	2	3	4	5
9. Çok işlek bir iş merkezinin bulunduğu bir köşede herkesin size bakmasına sebep olacak bir olay yaşamak.	1	2	3	4	5

10. Lüks bir restoranda çatal bıçak kullanmanız gereken yerde elle yemek yediğinizin fark edilmesi.	1	2	3	4	5
11. Başkalarını aldatarak ve onları sömürerek büyük kazanç sağlamak.	1	2	3	4	5
12. İşçilerinizin sağlığına zarar vereceğini bildiğiniz halde, bir yönetici olarak çalışma koşullarında bir değişiklik yapmamak	1	2	3	4	5
13. Sözlü bir sınav sırasında kekelediğiniz ve heyecandan şaşırdığınızda, hocanın sizin bu halinizi kötü bir sınav örneği olarak bütün sınıfa göstermesi.	1	2	3	4	5
14. Tanıdığınız birinin sıkıntıda olduğunu bildiğiniz ve yardım edebileceğiniz halde yardım etmemek.	1	2	3	4	5
15. Bir partide yeni tanıştığınız insanlara açık saçık bir fıkra anlattığınızda birçoğunun bundan rahatsız olması.	1	2	3	4	5
16. Akılsızca, bencilce ya da gereksizce büyük bir harcama yaptıktan sonra ebeveyninizin mali bir sıkıntı içinde olduğunu öğrenmek.	1	2	3	4	5
17. Arkadaşınızdan bir şeyler çaldığınız halde arkadaşınızın hırsızlık yapanın siz olduğunuzu hiçbir zaman anlamaması.	1	2	3	4	5
18. Bir davete ya da toplantıya rahat gündelik giysilerle gidip herkesin resmi giyindiğini görmek.	1	2	3	4	5
19. Bir yemek davetinde bir tabak dolusu yiyeceği yere düşürmek.	1	2	3	4	5
20. Herkesten sakladığınız ve hoş olmayan bir davranışın açığa çıkarılması.	1	2	3	4	5
21. Bir kişiye hak etmediği halde zarar vermek.	1	2	3	4	5
22. Alış-veriş sırasında paranızın üstünü fazla verdikleri halde sesinizi çıkarmamak.	1	2	3	4	5

23. Ailenizin sizden beklediklerini yerine getirememek.	1	2	3	4	5
24. Çeşitli bahaneler bularak yapmanız gereken işlerden kaçmak.	1	2	3	4	5

Kaynak: *Sahin, N.H., & Sahin, N. (1992). Adolescent Guilt, Shame and Depression in Relation to Sociotropy and Autonomy, Paper presented at the World Congress of Cognitive Therapy, June 17-23, Toronto, Canada*

Ek 5. Young -E

Aşağıda anne ve babanızı tarif etmekte kullanabileceğiniz tanımlamalar verilmiştir. Lütfen her tanımlamayı dikkatle okuyun ve ebeveynlerinize ne kadar uyduğuna karar verin. 1 ile 6 arasında, çocukluğunuz sırasında annenizi ve babanızı tanımlayan en yüksek dereceyi seçin. Eğer sizi anne veya babanız yerine başka insanlar büyüttü ise onları da aynı şekilde derecelendirin. Eğer anne veya babanızdan biri hiç olmadı ise o sütunu boş bırakın.

1 - Tamamı ile yanlış
2 - Çoğunlukla yanlış
3 - Uyan tarafı daha fazla
4 - Orta derecede doğru
5 - Çoğunlukla doğru
6 - Ona tamamı ile uyuyor

	Anne	Baba	
1.	____	____	Beni sevdi ve bana özel birisi gibi davrandı.
2.	____	____	Bana vaktini ayırdı ve özen gösterdi.
3.	____	____	Bana yol gösterdi ve olumlu yönlendirdi.
4.	____	____	Beni dinledi, anladı ve duygularımızı karşılıklı paylaştık.
5.	____	____	Bana karşı sıcaktı ve fiziksel olarak şefkatliydi.
6.	____	____	Ben çocukken öldü veya evi terk etti.
7.	____	____	Dengesizdi, ne yapacağı belli olmazdı veya alkolikti.
8.	____	____	Kardeş(ler)imi bana tercih etti.
9.	____	____	Uzun süreler boyunca beni terk etti veya yalnız bıraktı.
10.	____	____	Bana yalan söyledi, beni kandırdı veya bana ihanet etti.
11.	____	____	Beni dövdü, duygusal veya cinsel olarak taciz etti.
12.	____	____	Beni kendi amaçları için kullandı.
13.	____	____	İnsanların canını yakmaktan hoşlanırdı.
14.	____	____	Bir yerimi inciteceğim diye çok endişelenirdi.
15.	____	____	Hasta olacağım diye çok endişelenirdi.
16.	____	____	Evhamlı veya fobik/korkak bir insandı.
17.	____	____	Beni aşırı korurdu.
18.	____	____	Kendi kararlarıma veya yargılarıma güvenememe neden oldu
19.	____	____	İşleri kendi başıma yapmama fırsat vermeden çoğu işimi o yaptı.
20.	____	____	Bana hep daha çocukmuşum gibi davrandı.
21.	____	____	Beni çok eleştirirdi.
22.	____	____	Bana kendimi sevilmeye layık olmayan veya dışlanmış bir gibi hissettirdi.
23.	____	____	Bana hep bende yanlış bir şey varmış gibi davrandı.
24.	____	____	Önemli konularda kendimden utanmama neden oldu.
25.	____	____	Okulda başarılı olmam için gereken disiplini bana kazandırmadı.
26.	____	____	Bana salakmışım veya beceriksizmişim gibi davrandı.
27.	____	____	Başarılı olmamı gerçekten istemedi.
28.	____	____	Hayatta başarısız olacağıma inandı.
29.	____	____	Benim fikrim veya isteklerim önemsizmiş gibi davrandı.
30.	____	____	Benim ihtiyaçlarımı gözetmeden kendisi ne isterse onu yaptı.
31.	____	____	Hayatımı o kadar çok kontrol altında tuttu ki çok az seçme özgürlüğüm oldu.
32.	____	____	Her şey onun kurallarına uymalıydı.
33.	____	____	Aile için kendi isteklerini feda etti.
34.	___	____	Günlük sorumluluklarının pek çoğunu yerine getiremiyordu ve ben her zaman kendi payıma düşenden fazlasını yapmak zorunda kaldım.
35.	____	____	Hep mutsuzdu; destek ve anlayış için hep bana dayandı.
36.	____	____	Bana güçlü olduğumu ve diğer insanlara yardım etmem gerektiğini hissettirdi.

© 2008 Soygüt,G., Çakır, Z., ve Karaosmanoğlu, A. Young Ebeveynlik Ölçeği

	Anne	Baba	
37.	____	____	Kendisinden beklentisi hep çok yüksekti ve bunlar için kendini çok zorlardı.
38.	____	____	Benden her zaman en iyisini yapmamı bekledi.
39.	____	____	Pek çok alanda mükemmeliyetçiydi; ona göre her şey olması gerektiği gibi olmalıydı.
40.	____	____	Yaptığım hiçbir şeyin yeterli olmadığını hissetmeme sebep oldu.
41.	____	____	Neyin doğru neyin yanlış olduğu hakkında kesin ve katı kuralları vardı.
42.	____	____	Eğer işler düzgün ve yeterince hızlı yapılmazsa sabırsızlanırdı.
43.	____	____	İşlerin tam ve iyi olarak yapılmasına, eğlenme veya dinlenmekten daha fazla önem verdi.
44.	____	____	Beni pek çok konuda şımarttı veya aşırı hoşgörülü davrandı.
45.	____	____	Diğer insanlardan daha önemli ve daha iyi olduğumu hissettirdi.
46.	____	____	Çok talepkardı; her şeyin onun istediği gibi olmasını isterdi.
47.	____	____	Diğer insanlara karşı sorumluluklarımın olduğunu bana öğretmedi.
48.	____	____	Bana çok az disiplin veya terbiye verdi.
49.	____	____	Bana çok az kural koydu veya sorumluluk verdi.
50.	____	____	Aşırı sinirlenmeme veya kontrolümü kaybetmeme izin verirdi.
51.	____	____	Disiplinsiz bir insandı.
52.	____	____	Birbirimizi çok iyi anlayacak kadar yakındık.
53.	____	____	Ondan tam olarak ayrı bir birey olduğumu hissedemedim veya bireyselliğimi yeterince yaşayamadım.
54.	____	____	Onun çok güçlü bir insan olmasından dolayı büyürken kendi yönümü belirleyemiyordum.
55.	____	____	İçimizden birinin uzağa gitmesi durumunda, birbirimizi üzebileceğimizi hissederdim.
56.	_____	____	Ailemizin ekonomik sorunları ile ilgili çok endişeli idi.
57.	____	____	Küçük bir hata bile yapsam kötü sonuçların ortaya çıkacağını hissettirirdi.
58.	____	____	Kötümser bir bakışı açısı vardı, hep en kötüsünü beklerdi.
59.	____	____	Hayatın kötü yanları veya kötü giden şeyler üzerine odaklanırdı.
60.	____	____	Her şey onun kontrolü altında olmalıydı.
61.	____	____	Duygularını ifade etmekten rahatsız olurdu.
62.	____	____	Hep düzenli ve tertipliydi; değişiklik yerine bilineni tercih ederdi.
63.	____	____	Kızgınlığını çok nadir belli ederdi.
64.	____	____	Kapalı birisiydi; duygularını çok nadir açardı.
65.	____	____	Yanlış bir şey yaptığımda kızardı veya sert bir şekilde eleştirdiği olurdu.
66.	____	____	Yanlış bir şey yaptığımda beni cezalandırdığı olurdu.
67.	____	____	Yanlış yaptığımda bana aptal veya salak gibi kelimelerle hitap ettiği olurdu.
68.	____	____	İşler kötü gittiğinde başkalarını suçlardı.
69.	____	____	Sosyal statü ve görünüme önem verirdi.
70.	____	____	Başarı ve rekabete çok önem verirdi.
71.	____	____	Başkalarının gözünde benim davranışlarımın onu ne duruma düşüreceği ile çok ilgiliydi.
72.	____	____	Başarılı olduğum zaman beni daha çok sever veya bana daha çok özen gösterirdi.

© 2008 Soygüt,G., Çakır, Z., ve Karaosmanoğlu, A. Young Ebeveynlik Ölçeği